

STERK Training:

Met sport en spelvormen het klimaat in de klas verbeteren en het respect vergroten:

SLIM

TEAMPLAYER

EERLIJK

RESPECT

KRACHT

Wat de STERK-training sterk maakt

“Welke theorie onderbouwt de STERK-training, die in krachtwijken aan klassen van onderbouwsscholen wordt aangeboden, waardoor duidelijk wordt waarom de betreffende aanpak effectief kan zijn bij deze doelgroep”.

Uitvoering scriptie: Rosalinde van de Rhee

HAN-begeleiding: Els Moeke Murriss

Aantal woorden:

Dit onderzoek heeft plaats gevonden bij Dutch Urban Survival onder begeleiding van Janneke Smulders en Michael Tean.

11 maart 2019

Aantal woorden: 12041

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1 De aanleiding	5
1.2 Kennis omtrent de doelgroep van de training	5
1.3 STERK-training	5
2. Probleemanalyse	7
3. Doel van het onderzoek	7
4. Vraagstelling en deelvragen	7
4.1 Hoofdvraag	7
4.2 Deelvragen	7
5. De methode van het onderzoek	8
6. Validiteit & betrouwbaarheid	9
7. Resultaten	11
Kern van de samenvattingen	13
7.1.1 Kapot Moeilijk - (De Jong, 2007)	13
7.1.2 Respect! - (Kaldenbach, 2009)	13
7.1.3 Van de Straat - (Van Strijen, 2009)	13
7.1.4 Straatcultuur - (Smelt, 2010)	14
7.1.5 Hoe de straat de school binnendringt - (El Hadioui, 2011)	14
7.1.6 Dit is mijn leven, vriend - (Bolt & Van der Wekke, 2012)	15
7.1.7 Machomannetjes - (Kaldenbach 2012)	16
7.1.8 Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen kan jij ook - (Storms & Janssens, 2018) ..	16
8. Conclusie	32
9. Discussie	33
10. Aanbevelingen	34
Geraadpleegde literatuur	36
Bijlage A	40
Bijlage B	43
Bijlage D	53
Bijlage E	56
Bijlage G	62
Bijlage H	68
Bijlage I	70
Bijlage K Toevoeging goedkeuring GO	77

Dankwoord

Voor u ligt de scriptie van Rosalinde van de Rhee, genaamd 'Wat maakt de STERK-training sterk?'

Ten behoeve van dit onderzoek ben ik vaak tijdens de STERK-training aanwezig geweest. Voor deze mogelijkheid wil ik graag de opdrachtgevers Janneke Smulders en Michael Taen bedanken. Ook wil ik hen bedanken voor alle informatie die zij mij op diverse manieren hebben verstrekt, waaronder het gebruik mogen maken van het STERK-logo voor mijn voorblad.

Daarnaast wil ik ook graag de leerkrachten en de directeuren van de basisscholen waar de STERK-training gegeven werd, bedanken voor de fijne samenwerking. Ook wil ik graag alle personen bedanken die mij gedurende het onderzoek geholpen hebben met het vormgeven hiervan.

Martine de Witte voor het verstrekken van praktische informatie over het uitvoeren van een onderzoek.

Els Moeke-Murris wil ik als mijn scriptiebegeleidster bedanken voor het geven van de snelle reacties op mijn vragen en de feed-back op het verslag.

Tevens wil ik Arjan Doolaar bedanken voor de tijd die hij beschikbaar stelde om samen met mij de APA-normen van mijn verslag door te nemen.

Tot slot wil ik graag mijn ouders bedanken die mij gedurende dit onderzoek hebben gesteund en dit verslag tevens op spelling hebben nagekeken.

Samenvatting

In 2012 is een training psychosociale vaardigheden voor jongeren die in een krachtwijk wonen ontwikkeld. Deze training, die de naam STERK-training heeft gekregen is gebaseerd op psychomotorische therapie. Inmiddels is deze training geprofessionaliseerd en wordt op basisscholen gegeven aan kinderen die in een straatcultuur opgroeien. Door het succes van de training is ook behoefte ontstaan aan een theoretische onderbouwing. Aan de hand van een literatuuronderzoek is alle informatie, die over soortgelijke trainingen momenteel voor handen is, doorgenomen. Hierbij bleek dat er slechts drie, op authentieke informatie gebaseerde, trainingen worden gegeven aan jongeren van twaalf jaar en ouder. De hypothese dat het succes van de STERK-training valt toe te schrijven aan de behandeling van de thema's slim, teamplayer, eerlijk, respect en kracht is niet door de literatuur bevestigd. Daarom is ook in de overige beschikbare literatuur gezocht naar theorieën en methodieken die een effectieve aanpak voor deze doelgroep beschrijven. Van acht boeken over straatcultuur is de essentie hier weergegeven. Tevens is de theorie en de piramide van Pinto in beschouwing genomen. Vervolgens zijn de uitkomsten van het onderzoek gelegd naast de formule van de STERK-training, zoals die thans gegeven wordt. Geconcludeerd kan worden dat er veel methodieken uit de literatuur in de STERK-training worden toegepast. Ook komt naar voren dat uitsluitend via een goed contact tussen trainers en jongeren psychosociale vaardigheden kunnen worden aangeleerd. Kennis van de straatcultuur alsmede de juiste attitude en aanpak van de trainers zijn dan ook van wezenlijk belang om uiteindelijk tot gedragsverandering van de jongeren te kunnen komen.

1. Inleiding

1.1 De aanleiding

In januari 2012 heeft Smulders voor haar scriptie psychomotorische therapie (PMT) een module ontworpen voor een psychosociale weerbaarheidstraining, genaamd 'Denk STERK' (Smulders, 2012). Deze module richt zich op jongens tussen de twaalf en vijftien jaar, woonachtig in krachtwijken, waar vaak een straatcultuur heerst. De module is opgezet vanuit de ervaring die Smulders heeft opgedaan, tijdens het observatieonderzoek dat verricht werd tijdens veertien oefentrainingen met vier jongens uit de krachtwijk. Na het afstuderen heeft Smulders een eigen onderneming opgericht onder de naam Dutch Urban Survival (DUS). Van hieruit worden nu trainingen aangeboden die gebaseerd zijn op de ontwikkelde module, en die de naam STERK-training hebben gekregen. In de loop van de tijd is de training doorontwikkeld tot een product dat met succes aan basisscholen in krachtwijken wordt aangeboden. Daardoor is de training inmiddels, als onderdeel van een klassikaal lesprogramma, afgestemd op jongere kinderen. Voor beroepsmatig werken met jeugd is een expliciete theoretische onderbouwing van het handelen een vereiste, omdat daardoor duidelijk wordt waarom de betreffende aanpak bij dat probleem effectief kan zijn (Van den Berg & De Graaf, 2007). De behoefte aan een theoretische onderbouwing van de inmiddels doorontwikkelde training is daarom urgent geworden.

1.2 Kennis omtrent de doelgroep van de training

Straatcultuur is een op zichzelf staande cultuur met eigen normen en waarden, eigen gedragingen en deels een eigen taal (Van Strijen, 2009). Daarom is er voor deze doelgroep een andere aanpak nodig dan bij een gebruikelijke psychosociale weerbaarheidstraining. Uit het onderzoek, dat Smulders in 2012 heeft verricht, kwam naar voren dat een aantal trainingen, die normaliter voor psychosociale weerbaarheid worden ingezet, zoals Rots en Water training, 'Ho, tot hier en niet verder!', Leefstijl en SOEMO, niet aanslaan bij deze specifieke doelgroep. Deze trainingen zijn bestemd voor mensen uit de 'burgercultuur'. De behoeften van de straatcultuur sluiten niet zonder meer aan bij de behoeften van de burgercultuur. Ook binnen de psychomotorische therapie bleken de bestaande modules voor jongeren van deze leeftijd, niet toereikend te zijn voor deze doelgroep. Omdat gedragsverandering van de straatcultuurjongeren noodzakelijk is om goed te kunnen functioneren binnen de maatschappij, is het zoeken naar een andere aanpak gewenst.

1.3 STERK-training

Bij het ontwerpen van een psychosociale weerbaarheidsmodule voor jongeren uit de straatcultuur, heeft Smulders rekening gehouden met het feit dat de straatculturomgeving van de jongeren niet op een directe manier gewijzigd kan worden. Daarom wordt binnen een gecreëerde, veilige omgeving, op een aangepaste wijze gewerkt aan psychosociale vaardigheden die nodig zijn voor overleving in zowel de burger- als de straatcultuur. Tijdens de STERK-training worden de jongens uitgedaagd om nieuwe vaardigheden aan te leren die ze, naar keuze, kunnen toepassen in hun eigen omgeving. Ze worden dan ook aangesproken op het niveau vaardigheden volgens de piramide van Bateson (zie Figuur 1). Het gevolg hiervan is dat het tevens een gunstige uitwerking heeft op de lagere niveaus, gedrag en uiteindelijk ook op de omgeving waarin ze gaan verkeren.

De naam STERK is vijf thema's die als een training heen lopen, teamplayer, eerlijk, Met het woord STERK de leerlingen in niet weten wat zij herinnerd aan de de training geoefend wat nodig is om op een gaan met beide

een acroniem van de rode draad door de namelijk: slim, respect en kracht. in gedachte worden situaties waarin ze kunnen doen, thema's die tijdens zijn. Het omvat alles goede manier om te culturen. Bij de

STERK-training wordt gewerkt met werkvormen uit de psychomotorische therapie, die eclecticisch worden ingezet. Hiermee wordt inzicht verschaft in het eigen functioneren van de leerlingen. De klas krijgt twaalf STERK-trainingen van een uur aangeboden door twee trainers die beiden een opleiding tot psychomotorische therapeut hebben afgerond. Er worden in klassikaal verband trainingen gegeven aan kinderen van acht tot twaalf jaar (groep vijf tot en met groep acht). Alle directbetrokkenen bij de klas (groep), zoals de leerlingen en leerkrachten, nemen deel aan de training. Tijdens de thema-trainingen worden, in onderling overleg tussen de leerlingen, leerkrachten en trainers, werkbare definities gevonden voor het betreffende thema. Deze definities komen mede tot stand door ervaringen, die tijdens de werkvormen worden opgedaan. Via deze werkvormen wordt duidelijk hoe anderen op het vertoonde gedrag kunnen reageren en wat de consequenties daarvan zijn.

De eerste dag van de training wordt besteed aan kennismaking met de trainers en introductie van de STERK-training. Aan de hand van het woord STERK en de bijbehorende thema's wordt direct duidelijk wat de structuur van de training is. Bij de eerste vijf themadagen (training twee tot en met zes) ligt de nadruk op 'wat is mijn rol in de groep?'. Bij de trainingen zeven tot en met elf wordt elk thema nogmaals herhaald, maar nu met de nadruk op 'wat kan ik doen in de groep?'. In de twaalfde training worden weer alle thema's tezamen behandeld.

Na afloop van elke training krijgt de klas een blanco poster mee over het behandelde thema. Gedurende de gehele week wordt deze poster gevuld met door de leerlingen gevonden mogelijkheden die passen bij het behandelde thema. Aan het begin van de volgende training wordt nog even stilgestaan bij de gevonden begrippen.

Figuur 1. De piramide van Bateson. Overgenomen uit *De logische niveaus van denken, leren en veranderen van Coachcenter*, 2016 (<https://www.coachcenter.nl/bateson-de-logische-niveaus-van-denken-leren-en-veranderen/>). Copyright 2016, Coachcenter.

2. Probleemanalyse

Alle bekende psychosociale weerbaarheidstrainingen worden theoretisch onderbouwd door normen en waarden uit de burgercultuur. Wanneer deze trainingen worden gegeven aan de jongeren in krachtwijken, sluit het niet genoeg aan, aan hun straatcultuurgedrag. Daarom is voor de opzet van de STERK-training een andere aanpak gekozen, namelijk rekening houdend met de beleving van de jongeren uit de straatcultuur en niet uitsluitend vanuit de theorie.

Omdat zowel de observaties, de opzet van de module en de eerste proeftraining alleen door Smulders zijn gedaan, is er tot nu toe vooral een op ervaring gebaseerde onderbouwing van de STERK-training. Een objectieve onderbouwing vanuit de theorie ontbreekt.

Potentiële opdrachtgevers, zoals gemeentes en directeuren van scholen, willen steeds vaker een objectieve onderbouwing vanuit de theorie zien alvorens zij met de training in zee gaan. Dit is ook conform de eisen die voor beroepsmatig werken met jeugd zijn gesteld (Van den Berg & De Graaf, 2007). Inmiddels heeft de Rijksoverheid in oktober 2018 besloten dat scholen zich beter financieel moeten kunnen verantwoorden (Rijksoverheid, 2018). Dit versterkt de vraag naar een theoretische onderbouwing.

Daarnaast kunnen leerkrachten, bij het ontbreken van een theoretische onderbouwing van de STERK-training, geen eenvoudige vertaalslag maken naar hun eigen didactisch verantwoorde interventies. Ook krijgen publicaties vanuit Dutch Urban Survival over de STERK-training een serieuzer karakter wanneer deze door theorie onderbouwd kan worden. Kortom, de vraag naar een theoretische onderbouwing wordt zowel voor de aanbieder als de opdrachtgevers, steeds luider en noodzakelijker. Dit leidt tot de hieronder beschreven doelstelling en vraagstelling van dit onderzoek.

3. Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is dat de STERK-training verantwoord kan worden door aan te geven welke theorie de STERK-training onderbouwt. Dit doel is in overleg samen met de opdrachtgevers van dit onderzoek vastgesteld.

Deze informatie kan vervolgens aan opdrachtgevers, zoals gemeentes en (school)directeuren ter beschikking worden gesteld waardoor zij een beter beeld krijgen welke theorie de STERK-training onderbouwt.

4. Vraagstelling en deelvragen

4.1 Hoofdvraag

Welke theorie onderbouwt de STERK-training, die in krachtwijken aan klassen van onderbouwscholen wordt aangeboden, waardoor duidelijk wordt waarom de betreffende aanpak effectief kan zijn bij deze doelgroep?

4.2 Deelvragen

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag zullen er eerst vier deelvragen moeten worden beantwoord.

- Deelvraag 1

Wat is er in de literatuur te vinden over psychosociale training van kinderen en jeugd in krachtwijken/ lage sociaaleconomische status?

- Deelvraag 2

Hoe zijn de thema's slim, teamplayer, eerlijk, respect en kracht op een meer conceptueel niveau te definiëren?

- Deelvraag 3

Hoe kunnen kinderen in krachtwijken volgens de literatuur leren op het gebied van deze concepten en wat is daarbij de theoretische onderbouwing?

- Deelvraag 4

Op welke manier past de informatie uit deelvraag drie in de huidige STERK-training?

5. De methode van het onderzoek

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag heeft er literatuuronderzoek plaatsgevonden. Hieronder is per deelvraag de onderzoeksmethode beschreven.

- Deelvraag 1: Wat is er in de literatuur te vinden over psychosociale training van kinderen en jeugd in krachtwijken/ lage sociaaleconomische status?

Om psychosociale trainingen te vinden voor kinderen en jeugd in krachtwijken, waar naast niet westerse allochtonen ook autochtonen met een lage sociaaleconomische status wonen (volkscultuur), is als eerste gezocht naar relevante literatuur waarop Smulders haar scriptie en psychomotorische therapie module 'Denk 'Sterk'', (Smulders, 2012) heeft gebaseerd. Onder de gemeenschappelijke noemer straatcultuur is daarna via woorden van de zoekwoordentabel (Nederland, jeugdinterventies, school, machogedrag, STAR-training, groepsdynamica, systeemtherapie, cognitieve gedragstherapie en oplossingsgerichte therapie) via Google en Google Scholar gezocht naar recentere literatuur over psychosociale trainingen voor deze doelgroep. Omdat de mate van straatcultuurgedrag en de cultuur van het land waarmee een mismatch bestaat per land uniek is, is alleen gezocht naar Nederlandse literatuur over straatcultuurgedrag.

Bij het verzamelen van informatie over trainingen is ook rekening gehouden met de authenticiteit van de training, dat wil zeggen, dat de trainer zich verdiept heeft in de materie en tevens de ontwikkelaar is van een eigen methodiek. Bij de analyse werd ook rekening gehouden met de doelgroep van de trainingen (train de trainer of directe aanpak van de jongeren uit de straatcultuur). Tevens werd er een onderscheid gemaakt in de leeftijd van de beoogde doelgroep. Secondaire informatie, in de vorm van theoretische benadering van het straatcultuurgedrag, werd ook als informatiebron gebruikt. De zoektocht via internet leverde geen enkele informatie op over dergelijke trainingen voor kinderen van deze doelgroep. Trainingen die aan jongeren van deze doelgroep zijn gevonden geven slechts zeer summiere algemene informatie (zie Bijlage A) Daarom is besloten om direct de relevante vakboeken te bestuderen waarin de authentieke trainingen worden beschreven. Hiervoor zijn bij de bibliotheek alle relevante boeken opgevraagd met de verwijzing straatcultuur. Al lezende is per boek een samenvatting geschreven over de voor dit onderzoek relevante informatie. Van de boeken waar een pdf-bestand van beschikbaar was is eveneens een samenvatting gemaakt. Deze samenvattingen zijn voorzien van verwijzingen naar bladzijdennummers van de desbetreffende boeken en bestanden. Omdat deze samenvattingen nog vrij uitgebreid zijn (zie Bijlagen B tot en met I), zijn bij de resultaten van deelvraag 1 alleen de unieke kenmerken van deze samenvattingen per boek of bestand weergegeven. Dat wat alle boeken gemeenschappelijk hebben, (evenals de algemene theorie van Pinto) wordt weergegeven in deelvraag 3, waar de vraag wordt beantwoord hoe deze kinderen leren.

Omdat er uitsluitend recente literatuur is gebruikt, vergroot dit de validiteit van het onderzoek.

- Deelvraag 2: Hoe zijn de thema's Slim, Teamplayer, Eerlijk, Respect en Kracht op een meer conceptueel niveau te definiëren?

Het Genootschap Onze Taal (2013) beschouwt onder andere de 'dikke Van Dale' als een goed Nederlands woordenboek. Dit woordenboek is gebruikt om een definitie van de genoemde thema's te vinden. Daarna is via Synoniemen.net (2006-2019) gezocht naar synoniemen van het relevante begrip. Deze site toont de synoniemen die onder andere door de overheid en het onderwijs worden gebruikt. Hierdoor zijn deze begrippen geformuleerd zoals deze in de 'burgercultuur' gebruikt worden. Vervolgens zijn deze begrippen weergegeven op de wijze zoals ze in de STERK-training worden gehanteerd. Omdat deze lijst met begrippen in onderling overleg met de kinderen tot stand komt, is dit een flexibele lijst. Omdat dezelfde begrippen binnen de straatcultuur een andere inhoud (kunnen) hebben, is daarna ook nog weergegeven hoe er vanuit de straatcultuur naar deze begrippen wordt gekeken en gehandeld. Daar waar dat een waardevolle aanvulling is, is de zienswijze van de straatcultuur op deze begrippen nader uitgelegd.

- Deelvraag 3: Hoe kunnen kinderen in krachtwijken volgens de literatuur leren op het gebied van deze concepten en wat is daarbij de theoretische onderbouwing?

Om te onderzoeken op welke wijze kinderen die opgroeien in een straatcultuur moeten worden benaderd om te kunnen leren van de concepten uit deelvraag 2, zijn opnieuw de samenvattingen van Bijlagen B tot en met I geraadpleegd. De concepten die beschreven zijn in deelvraag 2 zijn gelegd naast de gevonden resultaten uit de samenvattingen om een overeenkomst te vinden.

- Deelvraag 4: Op welke manier past de informatie uit deelvraag 3 in de bestaande STERK-training?

Omdat de STERK-training gebaseerd is op psychomotorische therapie, is hiervan volledigheidshalve, een korte samenvatting gegeven. De informatie over de huidige STERK-training is gebaseerd aan de hand van de module 'Denk Sterk' (Smulders, 2012), de beschrijving van de STERK-methode in de inleiding van deze scriptie, persoonlijke informatie van de huidige STERK-trainers, en persoonlijke informatie van de directrice en van twee leerkrachten van basisscholen waar de STERK-training gegeven is. De methodieken en theorieën die in de resultaten van deelvraag 3 beschreven zijn, plus de resultaten uit deelvraag 1 zijn gelegd naast de informatie over de huidige STERK-training.

6. Validiteit & betrouwbaarheid

Bij het zoeken naar informatie over een theoretische onderbouwing voor de STERK-training is gebruik gemaakt van al de Nederlandse literatuur die op dit moment te vinden is op het gebied van psychosociale trainingen en straatcultuur. Er zijn momenteel acht vakliteratuurboeken over dit onderwerp voor professionals op het gebied van straatcultuurjeugd beschikbaar. De auteurs van deze boeken verzorgen vanuit de theorie uit hun desbetreffende boek train-de-trainer opleidingen en lezingen voor deze professionals. Drie van deze auteurs passen de theorie uit hun boek ook in de praktijk toe in de hoedanigheid van trainer van jongeren uit de straatcultuur.

Om de betrouwbaarheid van de informatie te bevestigen wordt over een aantal auteurs het volgende vermeld:

- Jan Dirk de Jong, heeft voor zijn proefschrift 'Kapot Moeilijk' in 2009 de Publiciteitsprijs van de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie (SMVP) ontvangen (Rijks Universiteit Groningen, 2009)
- Hans Kaldenbach, ontving voor zijn boek 'Respect!' de Archimedesprijs van de Hogeschool Utrecht en is inmiddels al aan de 37ste druk toe. (Kaldenbach, 2009)
- Socioloog Iliass El Hadioui, MSc (1983) is in 2006 cum laude afgestudeerd in de Sociologie aan de Erasmus Universiteit in de richting Grootstedelijke Vraagstukken

en Beleid en is per 16 november 2018 benoemd als lid van de Onderwijsraad, die het hoogste adviesorgaan van regering en parlement is op het gebied van onderwijs (Erasmus University Rotterdam, 2018)

- Om de aanpak Saïd & Lody overdraagbaar te maken is dit handboek geschreven in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en mede mogelijk gemaakt door de gemeente Amsterdam, die de uitvoeringskosten van nieuwe trajecten in Amsterdam voor haar rekening nam (Storms & Janssens, 2018)
- De oratie-rede van professor Pinto kan als een wetenschappelijk stuk beschouwd worden. (Pinto, 2000)

7. Resultaten

Voor het onderzoek zijn vier deelvragen geformuleerd. De resultaten van het onderzoek worden hierna per deelvraag weergegeven.

7.1 Deelvraag 1: Wat is er in de literatuur te vinden over psychosociale training van kinderen en jeugd in krachtwijken/ lage sociaaleconomische status?

Bij het zoeken naar informatie over psychosociale trainingen voor kinderen en jeugd in krachtwijken (straatcultuur) is gebleken dat er voor kinderen uit deze deelgroep geen trainingen zijn gevonden. Voor jongeren van de staatscultuur worden wel trainingen gevonden (zie Bijlage A). De informatie die op internet hierover gegeven wordt is echter te summier om een goed beeld te krijgen van de theorieën en methodieken. Daarom zijn via de bibliotheek al de relevante boeken opgevraagd die de straatcultuur beschrijven. Naast de vier boeken die Smulders reeds in haar scriptie en module noemt (Smulders, 2012) zijn ook nog drie andere bruikbare boeken gevonden. Tijdens het onderzoek kwam in december 2018 de methode van Saïd en Lody (Storms & Janssens, 2018) in het nieuws, die eveneens aan de selectie is toegevoegd. In onderstaande Tabel 1 worden de acht bronnen genoemd die voor trainingen aan jeugd van de straatcultuur uiteindelijk als bruikbare informatiebronnen naar voren zijn gekomen. De meeste literatuur is gericht op het onderrichten van professionals die, uit hoofde van hun functie, te maken krijgen met jongeren uit de straatcultuur in de leeftijd van 12-20 jaar. Drie trainingen beschrijven vanuit de praktijk op welke manier er doelgericht met de jongeren gewerkt wordt. Het betreft hier de trainingen die beschreven worden in de boeken:

- Van de straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld (Van Strijen, 2009);
- Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur (Bolt & Van der Wekke, 2012);
- Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen, kan jij ook (Storms & Janssens, 2018).

Per boek is, over de delen die relevant zijn, een samenvatting geschreven (voorzien van bladnummers), waardoor de methodiek en de theoretische onderbouwing naar voren komt (zie bijlage B t/m I). De kern van deze samenvattingen worden hierna per bron kort weergegeven.

Tabel 1 Overzicht van de literatuur waarop het onderzoek gebaseerd is.

Auteur	Literatuur	Informatie gevonden			Soort informatie	Te vinden in Bijlage
		Pdf op internet	Bij Scriptie en Module Smulders 'Denk Sterk', (2012).	Boek uit bibliotheek		
J. de Jong	Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens (2007).	rebond.nl/wp-content/uploads/2012/11/Kapot-Moeilijk-De-Jong-2007.pdf	ja	nee	Proefschrift Theorie	Bijlage A, Tabel 3
H. Kaldenbach	Respect!, 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur (2009).		ja	ja	Trainingen voor professionals	Bijlage A, Tabel 1
F. van Strijen	Van de straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld (2009).		ja	ja	Trainingen voor professionals en geeft zelf trainingen aan jongeren.	Bijlage A, Tabel 1
P. Smelt	Straatcultuur: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen (2010).		ja	ja	Trainingen voor professionals	Bijlage A, Tabel 1
I.El Hadioui	Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur (2011)		nee	ja	Essay. Theorie	Bijlage A, Tabel 2 en Tabel 3
H. Kaldenbach	Machomannetjes: 99 tips om de straatcultuur terug te dringen uit uw school (2012).		nee	ja	Trainingen voor docenten.	Bijlage A, Tabel 1
Bolt, A., & van der Wekke, I.	Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur. Handboek voor professionals (2012).		nee	ja	Trainingen voor professionals en geeft zelf trainingen aan jongeren	Bijlage A, Tabel 1
Storms, O., & Janssens, K. (i.s.w.m. Van de Kamp, L., & Bensellam, S.).	Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen kan jij ook (2018).	https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-11/Saïd_Lody_wegversie_0.pdf	nee	nee	Trainingen voor professionals en geven zelf trainingen aan jongeren.	Bijlage A, Tabel 1

Kern van de samenvattingen

7.1.1 Kapot Moeilijk – (De Jong, 2007)

Er wordt een hoofdstuk gewijd aan de normen en waarden waar een straatjongen volgens zijn vrienden aan moet voldoen. Hij gaat vooral in, op wat de omgangsvormen zijn en de onderlinge positieve- en negatieve reacties op elkaars gedrag. Naar de hier beschreven 'straatwaarden' wordt vaak verwezen in de andere boeken (zie Bijlage B).

7.1.2 Respect! – (Kaldenbach, 2009)

Mensen uit de burgercultuur ergeren zich dikwijls aan het gedrag van jongens uit de straatcultuur. Er wordt inzicht gegeven in de oorzaak van dit gedrag. Effectief corrigeren is pas mogelijk als de realiteit als uitgangspunt genomen wordt. Tevens dient er een goede band te worden opgebouwd. Vertrouwen in, en respect voor de trainer of docent is hierbij een voorwaarde. Het gaat vooral om het bieden van binding en structuur.

Er worden twee effectieve manieren om problemen aan te pakken beschreven, waar in andere boeken ook veel naar verwezen wordt: de Judo- en de Karate-aanpak. In beide gevallen is het belangrijk dat de eer van de jongeren intact gelaten wordt. Er wordt ingegaan op het verschil van opvatting op het gebied van het bekennen van fouten, liegen, het tonen van respect en het gebruik van een directe/indirecte stijl van praten (zie Bijlage C).

7.1.3 Van de Straat – (Van Strijen, 2009)

Van Strijen gaat bij zijn benadering uit van vier levensgebieden waarin het leven van de jongeren zich afspeelt. De training vindt plaats in het deelgebied maatschappij. De leden van de peergroup zijn hier de jongeren uit de straatcultuur (zie Figuur 2).

Dit boek beschrijft de vervangingsmethode als een werkwijze waarbij "negatief gedrag niet wordt ontnomen, maar wordt vervangen door ander, positiever gedrag". Door het aanbieden van een alternatief gedrag wordt de jongere in staat gesteld om op een constructieve wijze te werken aan het ontwikkelen van zijn zelfbeeld en eigenwaarde. Hierdoor wordt negatief gedrag vanzelf losgelaten. Wanneer het alternatieve gedrag 'respect' oplevert bij de peergroup wordt het sneller dominant gedrag. Er is geen sprake van omruiling. Pas wanneer het alternatieve gedrag helemaal eigen is gemaakt ontstaat er ruimte om oud gedrag te doven.

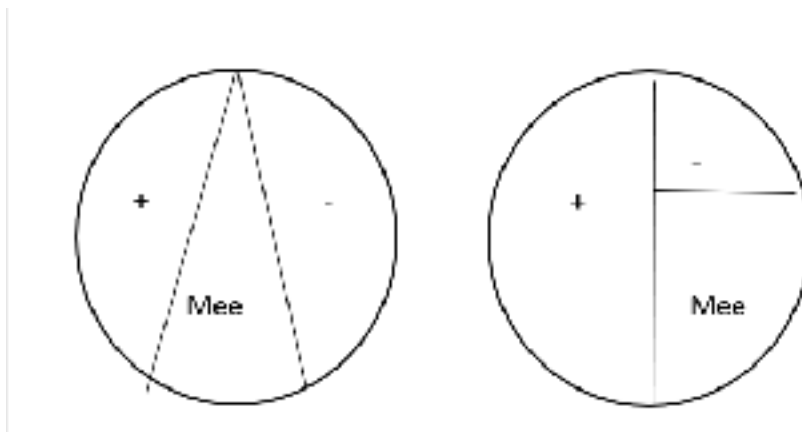
Er wordt onderscheid gemaakt in het veranderen van de inhoud van het gedrag met behoud van de vorm, en het veranderen van zowel vorm als inhoud, wanneer het gedrag niet te tolereren is. De toepassing van het vervangingsmodel in een groep heeft het voordeel dat er gebruik gemaakt kan worden van groepsdynamische processen en dat meerdere jongens tegelijkertijd het proces van gedragsverandering ondergaan. Ook het vervangen van het gedrag van een leider in een groep kan door de hiërarchische structuur effect hebben op de hele groep. Resultaten ontstaan niet uit opgelegde druk maar uit een intrinsieke motivatie (zie Bijlage D).

'Als ge iemand bejegt zoals hij is, wordt hij erger, maar als ge hem bejegt alsof hij was wat hij zou moeten zijn, wordt hij wat hij zou moeten zijn'
(Goethe)

7.1.4 Straatcultuur – (Smelt, 2010)

Een vanuit de visie van een voormalig jongerenwerker en wijkagent geschreven boek over een effectieve aanpak van jeugdgroepen. Groepsprocessen spelen hier een belangrijke rol. Zoals in elke groep bestaat een straatgroep ook uit negatieve leden (-), die per definitie tegen het gezag en de regels zijn, en positieve leden (+) die wel voor een toekomst in de maatschappij willen gaan en leden met een beperkte eigen wil die meegaan met de meerderheid (zie Figuur 3). Met gebruikmaking van het bejegeningsprofiel (groepsleden labelen, kopstukken labelen, top selecteren en groep informeren) wordt het positieve deel van de groep aangesproken en geïnteresseerd waardoor de 'meelopers' meegetrokken worden, zodat het positieve deel gaat overheersen (zie Figuur 4) en (zie Bijlage E).

Figuur 3. Vaste samenstelling van een jeugdgroep. Aangepast overgenomen uit *Straatcultuur* (p. 48) door P. Smelt, 2010, Amsterdam: SWP.

Figuur 4. Toegenomen invloed van het positieve deel van de jeugdgroep. Aangepast overgenomen uit *Straatcultuur* (p. 29) door P. Smelt, 2010, Amsterdam: SWP.

7.1.5 Hoe de straat de school binnendringt –

(El Hadioui, 2011)

Door de gelijktijdige socialisering in drie tegenstrijdige culturen (de masculiene straatcultuur, de feminiene schoolcultuur en de traditionele thuiscultuur) is er een pedagogische mismatch ontstaan. Straatjongeren nemen daarom hun toevlucht tot de straatcultuur omdat deze 'wijkcultuur' tegemoetkomt aan hun behoefte aan erkenning, waardering, geborgenheid en een identificatiekader. In het kader van het onderzoek wordt hier uitsluitend de mismatch met de school uiteengezet.

Een match trachten te maken door straatcodes te adopteren binnen de school is niet de oplossing, in tegendeel, de vervaging van de grenzen tussen de straat en de schoolcultuur kan een destructieve werking op de straatjongeren hebben.

Ook een militaristische punitieve of starre houding van de harde aanpak is disfunctioneel omdat er niet gewerkt wordt aan de dieperliggende mismatch. Latente en diepgewortelde opvattingen over eer, vernedering, respect en mannelijkheid zijn de reden van de botsing tussen de straathabitus en de burgerlijke habitus. Daar scholing alles te maken heeft met sociale normering, en leren disfunctioneel wordt wanneer het uitsluitend normering, wetgeving en handhaving is, wordt als oplossing het door Bourdieu bedoelde 'spelgevoel' gezien (in El Hadioui, 2011, p 126-127). Het is geen aanpassingsperspectief maar een hervorming van het eigen functioneren als docent.

Docenten dienen zich bewust te worden van het eigen functioneren in relatie tot straatjongeren. Door spelgevoel in te voeren op het gebied van het curriculum, de sociale interactie en de emotionele communicatie wordt de mismatch omgezet naar een match. Voorwaarde voor het ontwikkelen van spelgevoel is dat de docenten rationeel en emotioneel begrijpen hoe de mismatch werkt. De functionele interactie tussen docenten en leerlingen krijgt dan opnieuw vorm. Het spelgevoel vormt een alternatief voor de twee uiterste reacties van de adoptie of de eenzijdige afwijzing (zie Bijlage F).

7.1.6 Dit is mijn leven, vriend – (Bolt & Van der Wekke, 2012)

Dit boek beschrijft een preventieprogramma Jongerenteams met als doel de vicieuze cirkel te doorbreken die de kloof tussen de straat- en de gangbare normen en waarden in de samenleving vormt. Vier uitgangspunten vormen de basis van het methodisch handelen: competentievergroting, de groep als groeimiddel, vergroten van zelfsturing en begeleiding in de eigen omgeving.

Het hier toegepaste competentiemodel boekt bij hulpprogramma's voor jongeren (Loeber, Slot, & Sergeant, 2001) goede resultaten. De reeks stimulus, respons, consequentie (SRC), van de operante conditionering van Skinner (Feldman, 2016) wordt gebruikt om gedrag te versterken of af te zwakken (zie Tabel 2).

	Toevoegen van ...	Wegnemen van ...
... prettige dingen is...	Versterken	Afzwakken
... onprettige dingen is...	Afzwakken	Versterken

Tabel 2 Het versterken en afzwakken in schema. Overgenomen uit *Dit is mijn leven, vriend.* (p. 51) door A. Bolt en I. van der Wekke, 2012, Amsterdam: SWP.

De

attitude van de begeleiding is gericht op empowerment (Brink, 2012) van de jongeren, waarmee hun eigen positieve krachten worden versterkt en zelfredzaamheid wordt gestimuleerd. Hierdoor worden de jongeren zich bewust van hun eigen mogelijkheden. Een positieve prosociale groep (Vorrath & Brendtro, 2013) fungeert als leeromgeving om vaardigheden aan te leren. De principes van Contingency Management (Emmelkamp, Merckx & Defuentes-Merillas, 2015) worden ingezet waardoor de jongeren in een groep leren om in het contact met elkaar dezelfde gedragstherapeutische principes toe te passen als die hun begeleiders in de behandeling gebruiken. De nadruk ligt hierbij op het versterken van gewenst gedrag. De belangrijkste rol van de begeleider is zijn rol als voorbeeld voor de groep. Volgens Bolt (in Bolt & Van der Wekke, 2012, p. 39) zien de jongeren door dit parallelproces wat van hen verwacht wordt

Het vergroten van de zelfsturing wordt door middel van Human Agency (Bandura, 1989) aangeleerd. Het vermogen om weloverwogen keuzes te maken wordt hiermee gestimuleerd. Door middel van Discovering Agency worden ze zich volgens Menger & Krechtig (in Bolt & Van der Wekke, 2012, p. 40) bewust van hun kwaliteiten, hetgeen leidt tot een positiever zelfbeeld. Dit is essentieel om als actor actief te durven kiezen voor een ander leven (Laub & Sampson, 2003; Maruna & Immarigeon, 2004).

Met de oplossingsgerichte benadering (De Vries, & Prüst 2017) wordt de focus niet gelegd op analyse van de problemen, maar op de mogelijke oplossingen in de toekomst.

De basis voor positieve verandering ligt in het herhalen van geslaagde gedragingen (De Shazer & Dolan, z.d.).

Gewenst, positief gedrag wordt in eerste instantie geëxperimenteerd binnen de groep. Daarna wordt via de vervangingsmethode van Van Strijen (2009) dit alternatief geleidelijk ingevoerd. Om gedragsverandering concreet en herkenbaar te maken, waardoor ze ook buiten de experimenteergroep goed kan worden ingezet, benoemt men gedragsverandering in observeerbare gedragstermen.

Met de werkwijze van de drie gebeurtenissen wordt aan de hand van concrete gebeurtenissen kleine gedragsveranderingen zichtbaar gemaakt (begin- eind- en uitzonderingssituatie). De begeleider zoekt in op de gebeurtenis aan de hand van het SRC-schema van de operante conditionering. De uitzonderingssituatie is de brug naar de oplossing. Bij het werken met een groep is de groep een tussenstation op het traject van straatcultuur naar burgercultuur. De groep fungeert daarbij als een positieve uitzonderingssituatie. De alternatieve groeps cultuur die ontstaat, wordt in de literatuur een Positive Peer Culture (PPC) genoemd (Vorrath & Brendtro, 2013). Een programma met kenmerken van een PPC komt tegemoet aan de basisbehoeften erkenning, waardering en het gevoel ergens bij te horen. De vervulling van deze basisbehoeften is essentieel voor de ontwikkeling van jongeren naar de volwassenheid. De technieken die gebruikt worden zijn tegelijk de omgangsvormen die tussen de jongeren onderling gestimuleerd worden. De begeleider fungeert als rolmodel (zie Bijlage G).

7.1.7 Machomannetjes – (Kaldenbach 2012)

Kaldenbach maakt duidelijk dat de echte straatcultuur zoals die in de Verenigde Staten is ontstaan, niet te vergelijken is met de Nederlandse straatcultuur. Hij noemt de Nederlandse straatcultuur 'straatcultuur light' en gebruikt liever het woord 'straatcultuurgedrag'(p.12-13). Hiermee geeft hij de mogelijkheid tot verandering van gedrag aan.

Dit boek gaat vooral over het bevorderen van de leercultuur. Met straatcultuurgedrag is men kansloos in de maatschappij. Het is essentieel om het belang van verandering uit te leggen om het doel te kunnen bereiken. Gemotiveerd veranderen is effectiever dan gedwongen veranderen. Een docent moet aansluiting zoeken bij de leerlingen en kan vandaar uit de verandering inzetten. Een docent kan van een klas een 'wij van groep 8' maken.

Een positieve band met de klas en kleine tussendoelen vergroten de slagingskansen.

Straatjongens liggen volgens de Roos van Leary op de verticale as (Boven-Onder.) Het gezag van de docent wordt verkregen door het stellen van duidelijke regels, te doen wat hij zegt, niemand voor te trekken en een rustige uitstraling te hebben. Ook worden er in dit boek tips gegeven hoe een goed leer- en klassenklimaat kan worden bereikt. (zie Bijlage H).

7.1.8 Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen kan jij ook – (Storms & Janssens, 2018)

Deze methode vergroot de weerbaarheid van straatjongeren door het stimuleren van een kritisch positief beeld van de samenleving en het verlangen naar een functionele plek in de maatschappij. Er wordt een actieve leersituatie gecreëerd die aansluit bij de problematiek van de klas. Dit wordt gedaan door middel van excursies, waardoor ervaringen worden opgedaan en waarop gereflecteerd wordt. Generaliserende beeldvorming wordt hiermee doorbroken. Er worden leerlingen geselecteerd, die begeleid worden om als rolmodel voor de klas te fungeren. Opvallend is dat de training gegeven wordt door een duo, waaraan allerlei beelden en vooroordelen kunnen kleven. Door hun samenwerking en manier van omgaan met elkaar worden ze rolmodellen voor de klas. Ook voor andere duo's zou gelden dat een verrassingselement in de combinatie, passend bij de aard van de problematiek een pré is (zie Bijlage I).

7.2 Deelvraag 2: Hoe zijn de thema's Slim, Teamplayer, Eerlijk, Respect en Kracht op een meer conceptueel niveau te definiëren?

Om de thema's die in de STERK-training gebruikt worden vanuit een breder perspectief te bezien, is er vanuit drie invalshoeken gezocht naar begrippen die met het woord van het desbetreffende thema samenhangen. Hierdoor wordt het thema op een meer conceptueel niveau gedefinieerd. Elke thema start met de definitie zoals die in de "Dikke Van Dale" gevonden is. Daarna worden synoniemen van het woord weergegeven zoals die gevonden zijn via Synoniemen.net (2006-2019). Aansluitend is weergegeven naar welke omschrijvingen de STERK-training toe werkt. Ter verduidelijking wordt het contrast met de zienswijze vanuit de straatcultuur weergegeven, met soms een toevoeging ter verduidelijking.

Slim

Volgens Van Dale is slim "Vlug in het bedenken van hulpmiddelen en uitwegen, ofwel in het voorzien van een plan, in het raden" (Den Boon & Hendrickx, 2015, p. 3575).

Synoniemen: pienter, handig, verstandig, vindingrijk, doelmatig en effectief.

Vanuit de STERK-training wordt het thema Slim met de kinderen behandeld als:

- Eerst nadenken, dan doen.
- Iemand hulp vragen, of een ander helpen om meer te kunnen bereiken.
- Niet reageren op uitdagingen.
- Niet vechten, dat lost geen problemen op.
- Goed weten wat je zelf wilt.
- Focussen op wat belangrijk is, wat je wilt doen of bereiken.
- Een oplossing proberen te vinden en toepassen.
- Accepteren dat een situatie soms nu eenmaal zo is.
- Kijken hoe een ander reageert op jouw gedrag.
- Alert zijn, opletten wat er in de groep gebeurt.
- Niemand kwetsen.

Van uit de straatcultuur wordt slim op een ander manier gezien en komt het meest overeen met de straatwaarde 'scherp zijn'. 'Scherp zijn' verwijst naar een staat van waakzaamheid die twee kanten heeft. Enerzijds moet een straatjongen opletten dat hij niet wordt benadeeld door anderen (inclusief zijn eigen vrienden). Aan de andere kant moet een straatjongen goed in de gaten houden of zich een gelegenheid voordoet om zichzelf te bevoordelen ten koste van anderen (inclusief zijn eigen vrienden) (De Jong, 2007).

Vanuit de observatiegroep van Smulders, (2012) bleek op een heel andere, praktische wijze tegen "slim" te worden aangekeken. Slim werd daar als volgt omschreven:

- Niet meelopen.
- Niet stelen.
- Niet opgepakt worden.

- Niemand in het ziekenhuis slaan.
- Altijd je vrienden en familie helpen.
- Slim zijn in het uiten van emoties (als je iets wilt bereiken).
- Een ander te slim af te zijn.

Teampayer

Volgens Van Dale is teampayer “een teamspeler”. Een teamspeler is “iemand die goed functioneert in een team, die goed kan samenwerken.” (Den Boon & Hendrickx, 2015, p. 3910).

Synoniemen: verantwoordelijk, betrokken, hulpvaardig, oplossingsgericht, sociaal, communicatief en meedenkend.

Samenwerken wordt tijdens de STERK-training benaderd als:

- Je hebt elkaar nodig om een team te vormen.
- Help elkaar, wees betrokken bij elkaar.
- Voel je verantwoordelijk voor het team.
- Houdt iemand tegen als hij iets onverstandigs wil doen.
- Vertrouw elkaar.
- Als je samenwerkt kan dat meer opleveren dan als je het alleen doet.
- Een goed team scheidt een onderlinge band waardoor een goede sfeer ontstaat.
- Je hoort bij een groep waar je je fijn bij voelt.
- Iedereen is gelijk en heeft even veel te zeggen.
- Iedereen heeft een talent of een gave wat hij in de groep kan gebruiken.
- Moedig elkaar aan – stimuleer elkaar.
- Overleg met elkaar.

Er wordt bij elke training een teamcaptain gekozen uit de klas. Je kan als leerling als captain worden gekozen wanneer je de afgelopen week goed je best gedaan hebt met het oefenen en toepassen van het thema van de afgelopen week. Hierdoor leren de kinderen dat samenwerking belangrijk is in een groep maar dat er ook situaties zijn dat er een leider nodig is die een besluit kan nemen wanneer er keuzes zijn, omdat discussies anders blokkades kunnen oproepen.

Binnen de straatcultuur is er ook sprake van een groeps cultuur. Samenwerken is van belang om op straat sociale veiligheid te organiseren. Je helpt elkaar bij een conflict met buitenstaanders en je verraadt elkaar niet (aan de politie) (De Jong, 2007). Er is bovendien sprake van een hiërarchische structuur. Wanneer je je niet aan de codes van de groep houdt wordt je buitengesloten, waardoor je in een sociaal isolement terecht komt. Binnen de groep proberen de leden elkaar de loef af te steken, om hun eigen status te verhogen. Er is dus geen sprake van vertrouwen. Men moet constant op zijn hoede zijn voor eigen groepsleden. De groep richt zich als geheel tegen de normen en waarden van de maatschappij, waardoor zij altijd een buitenbeentje zal blijven en weerstand op zal roepen (Kaldenbach, 2012).

Eerlijk

Volgens Van Dale is eerlijk “Niet liegend, wars van leugens en bedrog. Tevens staat vermeld: zich niet vergrijpend aan andermans eigendom.” (Den Boon & Hendrickx, 2015, p. 1029).

Synoniemen: open, rechtvaardig, betrouwbaar, oprecht, ongedwongen en waardering.

Eerlijk in de STERK-training wordt geduid als:

- Speel het spel volgens de regels.
- Doe wat je hebt afgesproken of toegezegd.
- Je hoeft niet perfect te zijn, fouten maken mag.
- Met eerlijkheid win je het respect van de anderen.
- De anderen kunnen je vertrouwen.
- Anderen weten wat je wel en niet leuk vindt als je eerlijk bent.
- Laat weten hoe je over iets denkt, zeg dingen die je ook meent.
- Doe geen gemene dingen, strijd met open vizier.
- Durf nee te zeggen.
- Neem niets mee wat van een ander is.
- Wees zo open als goed voor jou voelt.
- Lieg niet.

Bij allochtone bevolkingsgroepen wordt eerlijkheid ook op een heel andere manier beleefd. Daar kan de waarheid zeggen tegen je ouders of tegen een autoriteit, als respectloos naar hen worden opgevat. Ook zullen ze niet schuldbeust reageren en een fout bekennen. Hier staan gevoelens van eeraantasting en verzet tegen onderdanigheid centraal. Het is hen meer waard de eer van de familie of de groep hoog te houden, dan toe te geven. Relatiecommunicatie is belangrijker dan inhoudscommunicatie. Straatcultuurjongeren beschouwen zichzelf als eerlijk en de mensen uit de burgercultuur als huichelachtig. In de burgercultuur wordt dat “recht voor zijn raap” gevonden (Kaldenbach, 2009).

Eerlijk zijn is een moeilijk onderwerp, omdat we allemaal in bepaalde situaties niet de (volle) waarheid zeggen. Er zijn soms redenen om niet helemaal eerlijk te zijn, bijvoorbeeld als het een sociale code betreft of als de belangen (bijv. in de politiek) groot genoeg zijn. Maar ook op andere momenten zijn we niet altijd eerlijk en oprecht. Dat blijkt wel uit gezegden als: een leugentje om bestwil, het achterste van je tong niet laten zien, de lieve vrede bewaren, wat niet weet wat niet deert. Ook toegeven dat we fout zijn is niet altijd makkelijk. We maken opmerkingen als: zou kunnen, daar heb je misschien wel gelijk in, ergens heb je wel gelijk. Als een fout niet te ontkennen valt wordt er rationeel gekozen dat het handiger is om te bekennen, ruitertlijk toe te geven (Kaldenbach, 2009).

De overeenkomst bij het maken van een fout is bij de burgercultuur en de straatcultuur hetzelfde: Je schaamt je en je voelt paniek. De reactie van beide culturen is echter diametraal. Binnen de burgercultuur wordt rationeler gereageerd, binnen de straatcultuur meer emotioneel, warmbloediger.

Burgercultuur: “Je bent een vent, dus je bekennt”.

Straatcultuur: “Je bent een vent, dus je ontkent”.

(Kaldenbach, 2009, p. 155).

Respect

Volgens Van Dale is respect "het door zijn gedrag doen blijken van eerbied, hetzij in een gezagsverhouding, hetzij als (uiting van) een gevoel van hoogachting of waardering op grond van prestatie of zedelijke kwaliteit" (Den Boon & Hendrickx, 2015, p. 3268).

Synoniemen: eerbied, waardering, rekening houden met de mening en de belangen van een ander, gelijkwaardig, achting, ontzag, serieus nemen, aanvaarden en accepteren.

In de STERK-training bedoelen we met respect:

- De mening van een ander serieus nemen.
- Rekening houden met de belangen van een ander.
- Waardering hebben voor een ander.
- Iemand in zijn waarde laten.
- De spullen van een ander niet beschadigen.
- Elkaar laten uitpraten.
- Respect hoeft je niet te verdienen, je krijgt het als basis.
- Elkaar niet uitlachen.
- Elkaar niet pesten.

Alle straatgedrag komt volgens Anderson (1994) voort uit een wanhopig zoeken naar respect en heeft tot doel het verloren gegane respect terug te krijgen. Volgens Bourgois (in Kaldenbach, 2012) biedt straatgedrag een alternatief voor persoonlijke waardigheid. Jongeren uit de straatcultuur voelen een enorme minachting vanuit de burgercultuur en voelen zich daardoor deep-down vernederd. Vanuit dit gevoel zetten ze zich af tegen de maatschappij (Kaldenbach, 2009).

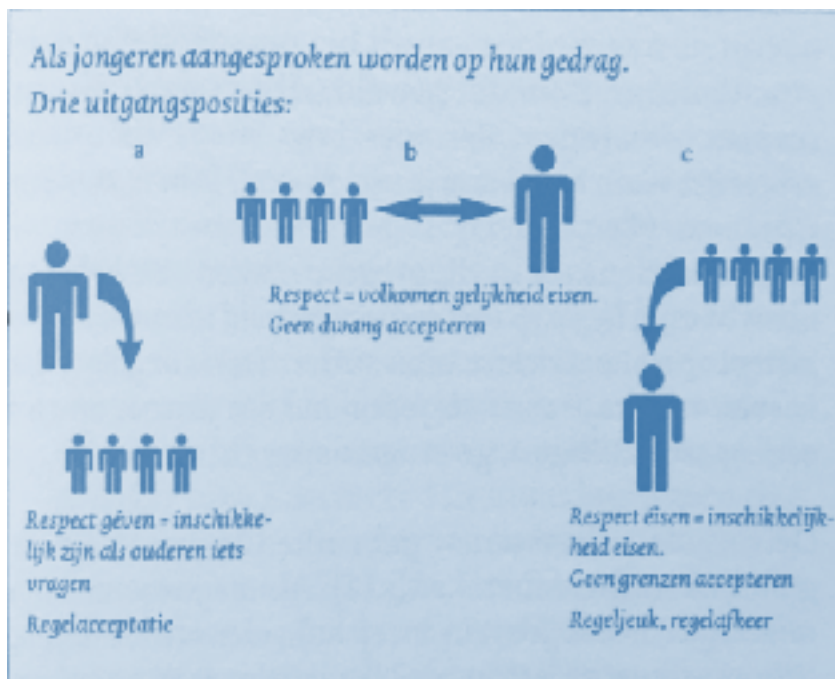
Respect is binnen de straatcultuurgroep een belangrijk begrip. De Jong (2007) beschrijft in zijn boek *Kapot Moeilijk* (straattaal voor 'zeer stoer') zeven straatwaarden. Het zijn de omgangsvormen waarmee je binnen de straatcultuurgroep respect kan verdienen.

Kort samengevat komt het neer op:

1. Schijt hebben en opkomen voor jezelf; niet over je heen laten lopen en van je afbijten. Je afzetten zowel tegen leden van de groep als tegen buitenstaanders. Onafhankelijkheid en zelfstandigheid zijn ideaalbeelden.
2. Loyaal zijn aan de jongens in de buurt; samenwerken, elkaar niet verraden.
3. Bikkelhard zijn; zowel emotioneel als fysiek. De fysieke pijngrens wordt opgevoerd, er worden zo min mogelijk gevoelens getoond. Het ideaal is om je noch door stress, doch door sociale druk of andersoortige problemen te laten raken.
4. Ballen tonen; lef tonen, ingaan op uitdagingen, risico's nemen.
5. Scherp zijn; situaties goed in kunnen schatten en scherp reageren als dat nodig is. Ook wantrouwig zijn naar de andere leden van de groep. Het is een voortdurende staat van waakzaamheid, paraatheid, alertheid.
6. Draaien; een hedonistische levensstijl vertonen. Laten zien dat je geld hebt om dure spullen te kopen is belangrijk. Hierdoor krijg je status, vrijheid en genot.
7. Chill zijn; relaxed zijn in de omgang, moppen kunnen tappen, verhalen vertellen, rappen, kortom elkaar kunnen vermaken.

Kaldenbach vermeldt in zijn boek *Respect!* (2009), dat er drie tegenstijdige betekenissen van het woord respect zijn.

- a. Gehoorzaamheidsrespect: in de vorm van ruimte géven aan ouderen. Het is de onderdanigheidsvorm van respect. Jongeren zijn inschikkelijk als ouderen iets vragen. Regelacceptatie. Er zijn nog maar weinig jongeren die probleemloos accepteren dat ze worden terechtgewezen (zie a in Figuur 5).
- b. Gelijkheidsrespect: een hogere leeftijd of hoge functie is geen reden om iemand met respect te behandelen. Zij voelen zich als een gelijke, niet ondergeschikt en verwachten dan ook van de ander dat ze met respect behandeld worden. Er wordt geen dwang geaccepteerd. De meeste jongeren hebben deze gelijkheidsvorm van respect (zie b in Figuur 5).
- c. Intimidatierespect: de vorm van ruimte némen. Ontzag, onderdanigheid, inschikkelijkheid eisen. Kritiek, feedback, correctie en grenzen worden niet geaccepteerd en men kan rekenen op vijandigheid of een aanval. Regeljeuk, regelafkeer. Hooligans en criminele groepen vallen in deze categorie (zie c in Figuur 5).

*Figuur 5: Drie uitgangsposities bij respect overgenomen uit *Respect!* (p. 33) door H. Kaldenbach, 2009, Amsterdam: Prometheus.*

Kracht

Volgens Van Dale is kracht “een fysiek vermogen, sterkte van het lichaam of een deel ervan; een geestelijk en zedelijk vermogen van de mens, vermogen van ziel of geest; datgene waarop iemand steunt of waardoor hij macht kan uitoefenen” (Den Boon & Hendrickx, 2015, p. 2046).

Synoniemen: fysiek sterk, mentaal sterk, zonder angst, authentiek, sterke persoonlijkheid, wilskracht, eigen identiteit, dapper, moedig en bij jezelf blijven.

Binnen de STERK-training wordt kracht, naast fysieke kracht, ook gezien als een mentale kracht waarbij je bewust kan kiezen wat je doet:

- Eigen keuzes durven maken.
- Nee durven zeggen.
- Zelfbeheersing tonen.
- Geen meeloper zijn.
- Opkomen voor een ander.
- Hulp durven vragen als dat nodig is.
- Weerbaar zijn.
- Duidelijk zijn.
- Gefocust blijven.
- Humor.
- Doorzettingsvermogen.
- Assertiviteit.

Binnen de straatcultuur wordt kracht vooral gebruikt als een uiting van machtsvertoon. Het is belangrijk om te laten zien dat je niet over je heen laat lopen, dat je je mannetje staat. Op fysiek gebied laten zien dat je een gevecht niet uit de weg gaat. Met gewelddadige spelletjes en schijngevechten wordt elkaars pijngrens verhoogd. Het gedrag is confronterend naar de maatschappij. De werkelijke gevoelens worden niet getoond, emoties komen wel naar buiten, vaak op een voor de burgermaatschappij overdreven wijze. Het taalgebruik is feller en dwingender (De Jong, 2007).

*“Durven is een heerlijk woord,
Als je durft zoals het hoort.
Weet je wat je durven moet?
Al wat eerlijk is en goed.
Maar als iemand je iets vraagt,
Wat de naam van laagheid draagt
Zeg dan, wat er ook geschiedt
Frank en vrij, dat durf ik niet!”*

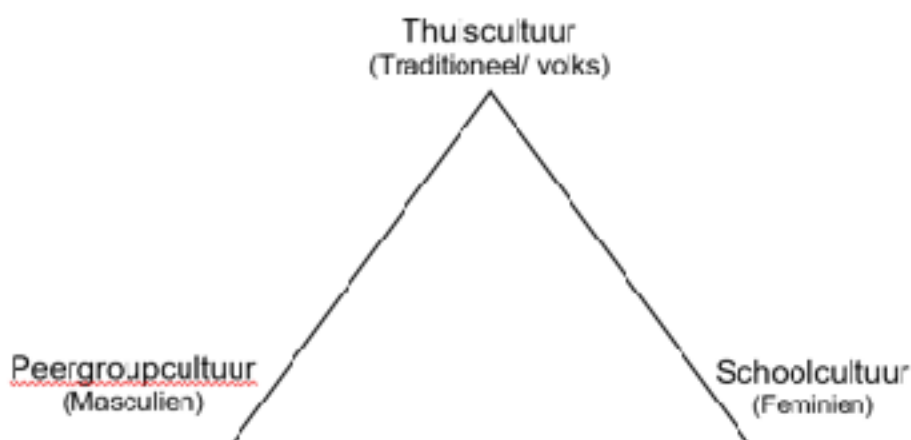
7.3 Deelvraag 3: Hoe kunnen kinderen in krachtwijken volgens de literatuur leren op het gebied van deze concepten en wat is daarbij de theoretische onderbouwing?

Wat uit alle literatuur naar voren komt is dat het goed begrijpen van de straatcultuur cruciaal is om effectief met deze jeugd te kunnen werken. Daarom is het noodzakelijk dat eerst een beeld geschetst wordt van de situatie waarin kinderen in een straatcultuur opgroeien. Ook wordt in het kort getracht de kern van het probleem te beschrijven. Daarna worden de attitude en de benaderingswijze van de trainer beschreven.

7.3.1. Opgroeien binnen de straatcultuur

Kinderen die opgroeien in een krachtwijk worden, zodra zij naar buiten gaan, geconfronteerd met straatcultuurgedrag. Het zijn de ongeschreven regels, normen, waarden en gewoontes uit de buurt die een geconditioneerd gedrag voortbrengen. Kaldenbach (2012) noemt als oorzaak van het recalcitrante gedrag, dat zich kenmerkt in wantrouwen en verzet tegen gezag en de maatschappij, een wanhopig zoeken naar respect (Anderson, 1994). Volgens Bourgois (in Kaldenbach 2012, p. 11) is het een verzet tegen de buitensluiting door de hoofdcultuur. Straatcultuur geeft hen een alternatief voor persoonlijke waardigheid. Kinderen in een krachtwijk worden al op jonge leeftijd aangemoedigd hetzelfde gedrag te vertonen, en krijgen hiervoor waardering van de straatcultuurgroep, waardoor ze zich ook sneller bij hen aansluiten. Tijdens de vroege adolescentie bestaat de kans dat de toekomst van de kinderen hierdoor serieus bedreigd wordt (Van Strijen, 2009). Volgens Geenen (2010) willen kinderen uit de straatcultuur óók maatschappelijke acceptatie en respect.

Het grote probleem is volgens El Hadioui (2011) dat deze kinderen socialiseren in drie pedagogische domeinen, die gelijktijdig drie uiteenlopende, en onderling tegenstrijdige rollen aanleren (zie Figuur 6). Hierdoor ontstaat volgens Bztimi (in El Hadioui, 2011) verwarring en onzekerheid, ten aanzien van hun identiteit met de mogelijkheid op het ontstaan van een identiteitsblokkade. Het maakt de kans groter dat zij hun toevlucht zoeken tot het straatleven, omdat juist daar tegemoet gekomen wordt aan de specifieke behoefte aan erkenning, waardering, geborgenheid en een eigen identiteit. (El Hadioui, 2011). Wanneer zij eenmaal in de straatcultuurgroep zijn opgenomen en zij daar hun eigenwaarde aan ontlend, dan zullen zij hun gedrag niet snel veranderen (Van Strijen, 2009).

Figuur 6. De pedagogische mismatch. Aangepast overgenomen uit *Hoe de straat de school binnendringt* (p. 20) door I. El Hadioui, 2011, Amsterdam: Van Genneep.

7.3.2 De kern van het probleem

Jongeren uit de straatcultuur weten dat ze het in de maatschappij niet gaan redden, omdat de maatschappelijke regels bij hen niet geïnternaliseerd zijn. Zij voelen zich deep-down losers. Zij krijgen veel negatieve reacties en hebben weinig mogelijkheden om zich in de maatschappij succesvol te voelen. Dit bevordert het ontwikkelen van een laag zelfbeeld met een laag gevoel van eigenwaarde. Mensen die laag op de maatschappelijke ladder staan worden vaker geconfronteerd met vernedering en minachting, waardoor het eergevoel constant negatief wordt geprikkeld (Kaldenbach, 2009). Omdat het eergevoel in niet-westerse culturen volgens Pinto (2000) het allerhoogste doel van de ontwikkeling is, wordt gezichtsverlies, schaamte en eeraantasting ook zo hoog opgenomen door jongeren uit deze culturen. Hun reactie hierop is om overal een machtsstrijd van te maken, met stoerheid, hardheid en agressie, wat leidt tot een opgefokt defensief gevoel van zelfwaarde (Kaldenbach, 2012).

7.3.3 Attitude trainer

Om op een professionele manier te corrigeren is de attitude van de trainer essentieel. De persoonlijkheid van de trainer en zijn (non)verbale vaardigheden zijn de instrumenten waarmee hij invloed kan uitoefenen. Zowel zijn persoonlijkheidskenmerken als zijn houdingsaspecten spelen een rol. Het is belangrijk dat de trainer geen vooroordelen heeft of vooringenomen is. Immers, bewust en onbewust, verbaal en non-verbaal wordt de houding ten opzichte van iemand gecommuniceerd. Ook mag hij geen oordeel aan het gedrag verbinden. Een juiste houding bevordert de acceptatie en maakt dat er sturend en beïnvloedend kan worden gewerkt. Houdingsaspecten kunnen aangeleerd worden. Een goede trainer heeft een positieve uitstraling, is helder, consequent, blijft dicht bij zichzelf en doet wat hij zegt. Hij gaat vooral niet populair doen (Van Strijen, 2009).

7.3.4 Aanpak trainer

Om een gedragsverandering teweeg te brengen moet er allereerst vertrouwen zijn. Dat wordt bewerkstelligd als de trainer met open vizier werkt, de jongeren, stimuleert, aanmoedigt en veel complimenten geeft. Het uitspreken dat je in iemand gelooft en dat je potentie in iemand ziet, versterkt het zelfvertrouwen. Daarnaast geeft de trainer echter ook structuur, geeft duidelijke regels, houdt de regie in handen en stelt grenzen. Twee veelgebruikte methodes bij de aanpak van gedragsproblemen zijn de zogenaamde Judo- en Karate aanpak (Kaldenbach, 2009). De Judo-aanpak is met name een eer-reddende contact-aanpak waarbij rekening gehouden wordt met de gevoelens van de ander. Het gedrag wordt afgewezen, maar de relatie blijft instant. Bij de Karate-aanpak wordt onmiddellijk ander gedrag geëist. De houding straalt beslistheid uit (geen boosheid), de jongeren zien dat er een grens is bereikt. Wat averechts werkt is een zerotolerance beleid, dat voortkomt uit boosheid, frustratie of machteloosheid. Dat leidt tot een vermindering van contact en verscherpt de wij-zij tegenstelling. Ook de zogenaamde 'ik'- boodschappen, waarbij expliciet benoemd wordt wat waargenomen is, zijn door de directheid, een stijl die voor straatjongeren te confronterend is (Kaldenbach, 2009).

Niet behorende bij de literatuur die primair gezocht werd, maar wel erg van toepassing om de basis van het probleem weer te geven is de rede van Prof. Dr. D. Pinto, 'Een nieuw perspectief' (Pinto, 2000), uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Interculturele Communicatie aan de Universiteit van Amsterdam op 24 maart 2000. Een verkorte versie van deze rede is opgenomen als Bijlage J.

7.3.5 Een nieuw Perspectief – (Pinto, 2000)

De grote verscheidenheid van de wereldpopulatie maakt het volgens Pinto onmogelijk om naar dimensies te zoeken waarmee men de mensen in culturen kan indelen. Hij is op zoek gegaan naar de onderliggende structuren, die de grondslag vormen voor de gedragsregels en communicatiecodes van diverse normen en waarden. Hij kwam hierbij uit in zijn indeling in Fijnmazige structuren (F = strak, star en streng) en Grofmazige structuren (G = ruim, mild en flexibel) en de gevolgen daarvan voor gedrag, communicatie, perceptie, beleving, motivatie en centrale waarden. Naast de bekende piramide van Maslow plaats hij de piramide van Pinto waarin andere behoeften worden weergegeven (zie Figuur 7 en 8).

Figuur 7. Piramide van menselijke behoeften in G-structuren (Maslow, 1970). Overgenomen uit *Een nieuw perspectief* (p. 32) door D. Pinto, 2000, (oratiereeks) Amsterdam: Vossiuspers AUP.

Figuur 8. Piramide van menselijke behoeften in F-structuren (cf. Pinto 1994-2000) Overgenomen uit *Een nieuw perspectief* (p. 32) door D. Pinto, 2000, (Oratiereeks) Amsterdam: Vossiuspers AUP.

In onderstaande Tabel 3 worden deze behoeften meer in detail uitgewerkt.

Behoeften niveau	Voorbeelden van behoeften	Behoeften niveau	Voorbeelden van behoeften
G-structuren, Maslow		F-structuren, Pinto	
Primaire behoeften	Voedsel, drinken, lucht om te ademen, rust, slaap, bescherming tegen kou, regen en zon. (In beide piramides)		
Behoeften aan zekerheid	Onderdak, het hebben van inkomen, de zekerheid van een rechtvaardig behandeling, bescherming tegen gevaar.	Behagen van de eigen groep	Beleefdheid, leven overeenkomstig plaats en rol binnen groep, wederzijdse hulp in groep, indirecte en impliciete communicatie (o.m. middels parabels).
Behoeften aan acceptatie	Zichzelf mogen zijn tegenover anderen, genegenheid, liefde, behoren tot een sociale groep.	Goede naam	Eervol gedrag, zichtbare rijkdom, waardering door anderen, bescherming familie eer.
Behoeften aan erkenning	Erkenning door anderen van deskundigheden, zelfvertrouwen, zelfrespect, prestige, maatschappelijk aanzien.	Eer	Het voorkomen en bestrijden van gezichtsverlies, schaamte, schande en eeraantasting.
Behoeften aan zelfontwikkeling	Ontwikkelen van eigen talenten, creativiteit, leveren van een prestatie, gezonde rivaliteit-verantwoordelijk zijn voor eigen handelen.		

Tabel 3. Behoeften G-structuur en F-structuur. Overgenomen uit *Een nieuw Perspectief* (p. 33) door D. Pinto, 2000, (oratiereeks) Amsterdam: Vossiuspers AUP.

Dit onderscheid heeft verregaande gevolgen voor het dagelijks bestaan, de levensinrichting en het gedrag. Het logische gevolg dat de groep centraal staat, is de behoefte en noodzaak aan volstrekte duidelijkheid (F). Dit is noodzakelijk voor de cohesie en harmonie van de groep. In een structuur waar het individu centraal staat, worden persoonlijke kenmerken, als eigen interpretatie en invulling geven aan globaal gestelde regels (G), aangemoedigd. Dit onderscheid heeft tot gevolg dat men gevormd wordt tot een collectieve, dan wel een individuele identiteit.

Pinto ontwikkelde een methode die de struikelblokken opruimt die effectieve communicatie tussen deze 2 culturen in de weg staat. Hierdoor kunnen de verschillen overbrugd worden met behoud van ieders eigenheid (zie Figuur 9).

Dubbel perspectief (DP) door de drie-stappenmethode (DSM)

Het bijna natuurlijk antwoord op deze drie struikelblokken is een methode die de volgende drie stappen omvat:

Stap 1

Het leren kennen en bewust worden van de *eigen* normen en waarden. Welke regels en codes zijn van invloed op eigen denken, handelen en communiceren?

Stap 2

Het leren kennen van de normen, waarden en gedragscodes van de ander. Daarbij dienen *meningen* over het gedrag van de ander gescheiden te worden van *feiten*. Men dient te onderzoeken wat het 'vreemde' gedrag van de andere betekent.

Stap 3

Vaststellen van de wijze waarop men in de gegeven situatie met de geconstateerde verschillen in normen en waarden omgaat. Vervolgens stelt men vast waar de eigen *grenzen* liggen voor wat betreft aanpassing aan en acceptatie van de ander. Deze grenzen worden vervolgens *tijdig* aan de nader duidelijk gemaakt op een wijze die men eventueel aanpast aan de communicatiecodes van de communicatiepartner.

Figuur 9. Dubbel perspectief door de drie-stappenmethode. Overgenomen uit *Een nieuw Perspectief* (p. 37) door D. Pinto, 2000, (oratiereeks) Amsterdam: Vossiuspers AUP.

7.3.6 Hoe leren de kinderen van de straatcultuur?

Uit deze beschrijvingen blijkt dat een groot inlevingsvermogen in de situatie van de opgroeiende jeugd in de straatcultuur en de bereidheid om eigen normen en waarden kritisch te bekijken, noodzakelijk is om uiteindelijk te komen tot een goed contact waardoor gedragsverandering mogelijk wordt. Zoals Smulders in haar scriptie (Smulders, 2012) al aanhaalde vanuit haar interview met Van Strijen (2009) is het niet zozeer van belang welke methodiek wordt gebruikt maar vooral met welke attitude de trainers de methode toepassen.

Als nu de concepten van deelvraag 2 gelegd worden naast de resultaten van deelvraag 1 en de hierboven geformuleerde resultaten, blijkt dat er geen trainingen en theorieën zijn die één of meerdere van de thema's slim, teamplayer, eerlijk, respect en kracht toepast in het trainingsprogramma. Wel komen soms indirect aspecten van deze thema's naar voren tijdens de begeleiding van jongeren uit de straatcultuur, maar niet als een structureel onderdeel van een training. In hoofdstuk 7.2 is bij de thema's eerlijk en respect aangegeven dat de begrippen eer en respect in de straatcultuur een andere betekenis hebben dan in de Nederlandse burgercultuur. Deze twee begrippen komen dan ook wel veelvuldig voor in de literatuur over straatcultuur, maar vooral om aan te geven hoe de trainer rekening moet houden met de diepgewortelde andere structuur waarin de jongeren zijn opgegroeid.

7.4 Deelvraag 4: Op welke manier past de informatie uit deelvraag drie in de huidige STERK-training?

Omdat de STERK-training zich baseert op de psychomotorische therapie volgt onderstaand een korte beschrijving van deze therapievorm. Psychomotorische therapie (PMT) is gebaseerd op theorieën uit wetenschappelijke disciplines die elkaar deels overlappen, zoals onder andere de filosofie, de sociale- en ontwikkelingspsychologie, groepsdynamica en de bewegingswetenschappen (Beroepsprofiel psychomotorische therapeut, 2009). Door middel van actieve werkvormen zorgt deze vorm van therapie ervoor dat de cliënt in de ervaring wordt gezet. Dit is dan ook een heel belangrijk aspect van de therapie. In deze ervaring worden denken, voelen en handelen met elkaar verbonden. PMT kan zowel individueel als in groepsverband uitgevoerd worden. Het is geschikt voor zowel kinderen, jongeren, volwassenen en oudere deelnemers (NVPMT, 2019). In het "Activiteitenboek PMT" (Van Nierop, z.d.) wordt beschreven welke interventies kunnen worden toegepast om te werken aan de thema's vertrouwen/zelfvertrouwen, kracht, ruimte innemen, relaxatie, motorische sociale sensibeleiteit, het stellen van grenzen, leiden en volgen, samenwerken. De psychomotorische werkvormen worden vaak ingezet om psychosociale vaardigheden aan te leren en competenties te vergroten.

In deelvraag 3 komt naar voren dat, naast een gedegen kennis van de straatcultuur, de aanpak en de attitude van de trainers de belangrijkste factoren zijn om een dusdanig goed contact met de kinderen te maken, dat zij open staan voor aanwijzingen om ander gedrag te leren. In de trainingen en theoretische beschouwingen over de straatcultuur zijn geen rechtstreekse aanwijzingen gevonden dat de STERK-thema's een duidelijke rol spelen.

Daarom is voor beantwoording van deze vraag bij deelvraag 1 gezocht naar toegepaste methodieken die ook terug te vinden zijn bij de STERK-training.

Volgens El Hadioui (2011) is het van belang dat ingezien wordt dat trainers en docenten bij zichzelf 'spelgevoel' ontwikkelen en dit toepassen om de functionele interactie tussen docenten en leerlingen te verbeteren. Ook vraagt de, op verschillende structuren gebaseerde culturen van de school en de thuiscultuur (westerse cultuur versus niet westerse- en volkscultuur), om aandacht voor een respectvolle omgang met elkaar (Pinto, 2000). Binnen de STERK-training wordt dit bereikt door het gezamenlijk definiëren van de concepten, waardoor voor iedereen duidelijk is hoe men met elkaar wil omgaan in de klas.

Dat de STERK-trainers de juiste attitude, aanpak en spelgevoel hebben om met kinderen uit de straatcultuur om te gaan blijkt uit hetgeen een directrice van een basisschool in Eindhoven hierover zegt. Volgens deze directrice (persoonlijke communicatie, 7 december 2018) is de STERK-training: ". . . een stukje algemene ontwikkeling, het is een stukje

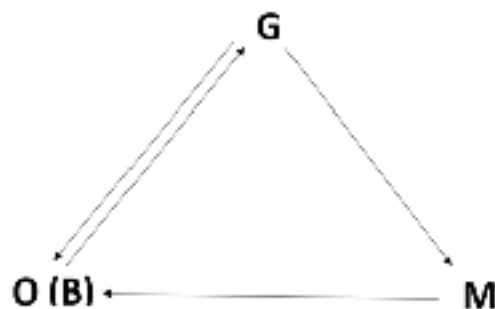
opvoeding en het is ook een poging om het patroon te doorbreken waar ze eigenlijk inzitten”. Tevens geeft zij aan (persoonlijke communicatie, 7 december 2018) dat de kracht van de STERK-training met name gelegen is in het feit:

dat er geaccepteerd wordt dat deze cultuur de cultuur is waarin deze kinderen opgroeien. En dat is een stuk bevestiging voor de kinderen, dat het nou eenmaal is zoals het is. En het krachtige vind ik van deze training is, dat die kinderen daar leren om er op een goede manier mee om te gaan. Want je kunt wel ontkennen of de cultuur willen veranderen maar dat is een heilloze missie.

Over de werkvormen van de training zegt zij (persoonlijke communicatie, 7 december 2018): “De kinderen hebben heel veel behoefte aan praktische voorbeelden. Als A gebeurt, hoe moet ik dan handelen, of wat moet ik dan zeggen. Nou dat soort dingen komen veel terug in de Dutch Urban Survival.”

Deze waardering geeft vooral aan dat het heel belangrijk gevonden wordt dat de trainers accepteren dat de omgeving is zoals hij is en derhalve niet veranderbaar is. Volgens Delfos, (in Brands-Zandvliet, & Eisenga-Oppenoorth, 2015) is de invloed van de omgeving van wezenlijk belang op het gedrag. Problemen die door de omgeving ontstaan worden in de psychomotorische therapie ‘belemmeringen’ genoemd. Belemmeringen kunnen een ontwikkeling minder soepel laten verlopen. Wanneer een belemmering langdurig bestaat en op jonge leeftijd ervaren wordt, kan dat volgens Felitti (in Brands-Zandvliet, & Eisenga-Oppenoorth, 2015) tot gedragsproblemen leiden.

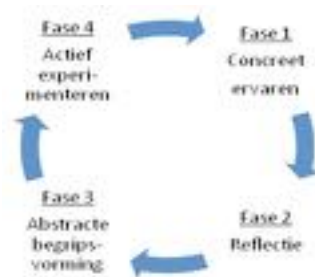
Binnen de psychomotorische (kinder)therapie, die de basis vormt van de STERK-training, wordt het door Kugel (in Brands-Zandvliet & Eisenga-Oppenoorth, 2015) geïntroduceerde OGM-model (organisme, gedrag, milieu) gebruikt om zichtbaar te maken dat de omgeving (M) een grote invloed heeft op de kinderen (O) wat zich uit in het gedrag (G) (zie Figuur 10) Het gedrag heeft omgekeerd ook weer invloed op het organisme. Werken aan gedragsverandering heeft dus ook een positief effect op de kinderen, omdat ze daardoor een beter zelfbeeld en meer zelfvertrouwen kunnen ontwikkelen.

Figuur 10. OGM-model. Aangepast overgenomen uit *Psychomotorische Kindertherapie* (p. 31) door W. Brands-Zandvliet en A. Eisenga-Oppenoorth, 2015, Digitalis.

Door eerst gezamenlijk intensief bezig te zijn met de definiëring van de thema's slim, teamplayer, eerlijk, respect en kracht worden een aantal begrippen behandeld die in de burgercultuur anders worden beleefd dan in de thuis- en straatcultuur van de kinderen. Door consensus te bereiken over deze begrippen en ermee te oefenen, wordt een positief klasklimaat bevorderd. De psychomotorische werkvormen, creëren een leersituatie waarin de kinderen ervaringen opdoen met de genoemde thema's. Reflectie over deze ervaringen leidt tot nog meer begrip. Door ook daarna actief te experimenteren kan verandering in gedrag ontstaan (Team ErvarendLeren, 2010), (zie Figuur 11). Daarnaast hebben de actieve

werkvormen het voordeel dat de kinderen in beweging worden gebracht, waardoor leerprocessen sneller en beter plaatsvinden (SportknowhowXL, z.d.).

Figuur 11. Schema Kolb. Overgenomen uit: “De theorie van het ervaren leren” van Team ErvarendLeren, 2010 ([www.ervarend-leren.eu/home/de-theorie-van-het-ervarend-leren](http://www ervarend-leren.eu/home/de-theorie-van-het-ervarend-leren)).

De ervaring van een leerkracht van een basisschool uit Nijmegen, die ook ervaringen met andere psychosociale weerbaarheidstrainingen heeft, is dat “ . . . STERK meer effect heeft bij de populatie die we hier op school hebben. Je moet soms fysiek vooral aan de slag om dingen te laten voelen, ervaren en dan daarna te verwoorden en terug te pakken. Het is toch een andere insteek” (persoonlijke communicatie op 3 december 2018, van leerkracht A, die samen met haar klas een STERK-training volgt).

Omdat de kinderen niet uit de straatculturomgeving gehaald kunnen worden richt de STERK-training zich op het aanleren van vaardigheden waarmee ze zich staande kunnen houden in zowel de straat- als in de burgercultuur. Het aanleren van deze sociale vaardigheden vindt plaats in de veilige omgeving van de klas, die daardoor de kenmerken krijgt van een prosociale groepscultuur (Vorrath & Brendtro, 2013) waardoor het overeenkomt met de aanpak van de Jongerenteams (Bolt & Van der Wekke, 2012). Het voelt voor de kinderen veilig en vertrouwd om deze concepten in de klas (en wanneer er meerdere klassen aan de training hebben deelgenomen, binnen de school) met elkaar te oefenen. Omdat de hele klas gelijktijdig dit proces doormaakt wordt er ook nog positief gebruik gemaakt van groepsdynamische processen, waardoor bij meerdere kinderen, gelijktijdig, gedragsverandering plaatsvindt. De directrice van een basisschool in Eindhoven zegt hierover: “Wat de STERK-training uniek maakt is, dat ze het als groep op kunnen pakken en dat ze zich richten op de cultuur waar de kinderen in opgroeien en hoe daar goed mee om te gaan” (persoonlijke communicatie, 7 december 2018).

Door middel van passende PMT-werkvormen (Smulders, 2012) en de daarbij behorende interventies wordt in de STERK-training met de vijf genoemde thema’s gewerkt aan sociale competentievergroting. Hierbij worden overeenkomstige technieken en methodieken gebruikt zoals beschreven door Bolt & Van der Wekke (2012).

Volgens Kugel (in Brands-Zandvliet, & Eisenga-Oppenoorth, 2015) wordt door herhaalde ervaringen telkens een neurale netwerk geactiveerd, waardoor een volgende activatie sneller en makkelijk verloopt. Door de kinderen via de trainingen, andere ervaringen aan te bieden, kan via herhalingen tijdens de training en in de klas nieuwe mentale modellen ontstaan. (Brands-Zandvliet & Eisenga-Oppenoorth). Het acroniem STERK wordt gebruikt als een mnemo-techniek. Het is een ‘kapstok’ waarnaar gemakkelijk gerefereerd kan worden waardoor iedereen weet wat er bedoeld wordt. Door in voorkomende situaties de vraag te stellen: “is dat wel... (slim, samenwerken, eerlijk, respectvol, krachtig)?” wordt de aangesprokene herinnerd aan de met elkaar gemaakte afspraken en kan dan op een eerdere wijze zijn gedrag wijzigen. De posters die meegegeven worden om in de klas op te hangen herinneren de kinderen aan de behandelde thema’s. Volgens Bolt & Van der Wekke (2012) zorgen herhalingen van geslaagde gedragingen voor een vergroting van het oplossend vermogen.

Een ervaren leerkracht van een basisschool in Nijmegen geeft aan dat ze via de thema's van de STERK-training in de praktijk een handvat heeft om gericht te benoemen wát er goed is gegaan. Ze heeft de ervaring dat “. . . de kinderen ook meer bewust gemaakt zijn van wat ze zelf in handen hebben, wat ze kunnen doen om het goed te laten gaan”(persoonlijke communicatie op 3 december 2018, van leerkracht B die samen met haar klas een STERK-training volgt).

Zowel de STERK-training als de 'Saïd en Lody-methode' maakt gebruik van duotrainers, die een generaliserende beeldvorming bij de kinderen kunnen doorbreken (Storms & Janssens, 2018). Daarnaast hechten zowel Smulders als Taen (persoonlijke communicatie, 10 december 2018) een grote waarde aan deze duo-aanpak, omdat door de combinatie de aandacht van de groep beter vastgehouden kan worden.

Bovendien zijn de trainers belangrijke rolmodellen, zeker in de wijze waarop zij als duo tijdens de training samenwerken. Daarmee wordt tevens een parallelproces (Bolt, 2006/2007) bij de kinderen in werking gezet. De invloed van de trainers die de interventies leiden is dan ook groot (Bolt & Van der Wekke, 2012). De feitelijke gedragsverandering wordt sterker verklaard uit verschillen tussen professionals dan uit verschillen tussen specifieke interventies (Wampold, z.d).

Volledigheidshalve staan in Figuur 12 alle methodieken en technieken die via de literatuur gevonden zijn, en die overeenkomen met de methodieken en technieken die in de STERK-training gebruikt worden, overzichtelijk bij elkaar.

Figuur 12. Beproefde en nieuwe methodieken en technieken die in de STERK-training toegepast worden voor het aanleren van psychosociale vaardigheden.

8. Conclusie

In dit onderzoek is gezocht naar een antwoord op de vraag met welke theorie de STERK-training kan worden onderbouwd, waardoor inzichtelijk wordt dat de aanpak van de training

effectief kan zijn, als hij aan klassen van onderbouwscholen die in een krachtwijk staan, wordt gegeven.

Om een antwoord op deze vraag te krijgen is een kwalitatief onderzoek verricht naar Nederlandse literatuur die effectieve methodieken en theorieën aanvoert om jeugd uit de straatcultuur psychosociale vaardigheden aan te leren. In de hieruit naar voren gekomen informatie is gezocht naar een vergelijkbare aanpak met de vijf thema's zoals die bij de STERK-training ingezet wordt. Er is in de literatuur geen theoretische onderbouwing gevonden die aangeeft dat kinderen in krachtwijken specifiek via deze vijf concepten gedragsveranderingen leren. Er zijn wel parallellen gevonden tussen de methodieken die in de Jongerenteams (Bolt & Van der Wekke, 2012) en in de STERK-training worden toegepast. Vastgesteld is dat de thema's respect en eer een wezenlijke rol spelen bij de omgang met straatjongeren. Een belangrijk uitgangspunt van een passende training is dan ook dat er rekening gehouden wordt met de geheel andere structuur waarin kinderen in krachtwijken opgroeien. De jeugd moet zich zowel in de masculiene straatcultuur als in de feminiene schoolcultuur zien te handhaven. Zowel kennis van deze andere cultuur als de attitude en aanpak van de trainers is van cruciaal belang om contact en vertrouwen met de jongeren op te bouwen. Pas daarna is het mogelijk om aan gedragsverandering te werken. De STERK-training heeft als basis de werkvormen en (verbale) interventies uit de psychomotorische therapie die ingezet worden om psychosociale competenties aan te leren. Door de werkvormen wordt er ervarings- en oplossingsgericht gewerkt door de kinderen in beweging te zetten. Door de docent en de kinderen te betrekken in het definiëren van de thema's wordt een positief klasklimaat opgebouwd, waarin het nieuwe gedrag, ook na de training, veilig geoefend kan worden. Als reminder werkt het acroniem STERK, waardoor de thema's kort en krachtig onder de aandacht gebracht kunnen worden. Door als duo samen te werken vervullen de trainers een rolmodel. Volledigheidshalve zijn in Figuur 12 alle methodieken die in de STERK-training gebruikt worden, en die terug te vinden zijn in de literatuur over het onderwerp straatcultuur, schematisch samengebracht. Vooral de methodieken van de Jongerenteams (Bolt & Van der Wekke, 2012), die parallel lopen aan de methodieken van de STERK-training, zijn goed theoretisch onderbouwd. De psychomotorische therapie vormt de basis van de STERK-training. De psychomotorische therapie is gebaseerd op theorievorming uit wetenschappelijke disciplines die elkaar deels (NVPMT, 2019). Omdat vanuit deze theoretische basis eclectisch gewerkt wordt en omdat deze samenvallen met de methodieken van de Jongerenteams, kan men concluderen dat het goed te beargumenteren is dat de STERK-training theoretisch is onderbouwd.

9. Discussie

De resultaten van de eerste deelvraag zijn gebaseerd op recente authentieke literatuur over kinderen (en jongeren) die opgroeien binnen een straatcultuur. In de Nederlandse literatuur zijn hierover slechts zeven boeken bekend, waarvan er drie in de praktijk in de vorm van een training worden uitgevoerd. De overige literatuur traint de trainer.

Een discussiepunt hierbij is dat alle literatuur zich richt op jongeren vanaf twaalf/dertien jaar. Ook de trainingen richten zich op deze doelgroep, waarbij ook al sprake kan zijn van ervaring met (lichte) criminaliteit. Voor kinderen in de basisschoolleeftijd is niets authentieks gevonden. De vraag kan dan ook gesteld worden of dezelfde aanpak ook voor de jongere leeftijdsgroep effectief en passend is. Deze vraag meen ik positief te kunnen beantwoorden. Volgens Van Strijen (2009) worden kinderen al op jonge leeftijd aangemoedigd om mee te doen met het straatcultuurgedrag. Tijdens de vroege adolescentie bestaat de kans dat hierdoor hun toekomst serieus wordt bedreigd (Van Strijen, 2009). Door het op jonge leeftijd aanbieden van andere ervaringen, tijdens de trainingen en de daaropvolgende herhalingen in de klas, kan sneller een nieuw mentaal model ontstaan, waaruit ander gedrag voortvloeit.

Het aanleren van psychosociale vaardigheden in de basisschool werkt preventief en sneller omdat gewoontes en gedrag nog niet zo diep verankerd zijn. Daarnaast kan een vroegtijdige effectieve aanpak preventief werken om te voorkomen dat kinderen in het criminele circuit terecht komen.

Er is bewust gebruik gemaakt van uitsluitend Nederlandse vakliteratuur, omdat ieder land met zijn eigen normen en waarden reageert op de eigen straatcultuur. Daarom gelden de conclusies die uit dit onderzoek voortkomen niet zonder meer voor andere landen.

Bij het uitvoeren van het onderzoek of het theoretisch onderbouwd kan worden waarom de STERK-training effectief werkt in klassen van onderbouwscholen in krachtwijken ben ik gestuit op een aantal onnauwkeurigheden in de vraagstelling. De vraag komt voort uit het onderzoek van Smulders (2012) die haar scriptie en haar module specifiek naar een bepaalde krachtwijk genoemd heeft. De term krachtwijk stamt uit 2007 en is nu vaak vervangen door aandachtswijk, probleemwijk of achterstandswijk. De naam 'krachtwijk' is een beperking gebleken. De term 'straatcultuur' dekt de lading beter, omdat jeugd die opgroeit in zo'n wijk per definitie met straatcultuur in aanraking komt. Het probleem dat met de training wordt aangepakt is dan ook straatcultuurgedrag.

Ook het woord 'onderbouwscholen' is niet eenduidig. Zowel in de basisscholen als in het voortgezet onderwijs worden de laagste klassen 'onderbouw' genoemd en de hogere klassen 'bovenbouw'. Bij de Vrije School wordt de basisschool de 'onderbouw' genoemd en het voortgezet onderwijs 'de bovenbouw'. In de vraagstelling is de naam onderbouwscholen gebruikt, terwijl hiermee basisscholen bedoeld worden.

Door de verwarring die ontstaat door het woord 'onderbouwscholen', is ook de leeftijd van de doelgroep onduidelijk. In deelvraag 1 wordt gezocht naar literatuur over psychosociale trainingen 'voor kinderen en jeugd'. Er is geen eenduidige leeftijdsindeling gevonden voor het gebruik van de termen jeugd, kinderen en jongeren. Dit onderzoek gaat uit van de volgende termen: jeugd zijn allen die nog niet volwassen zijn (nul - achttien jaar). Kinderen vallen in de leeftijdscategorie van geboorte tot en met de eerste klas van het voortgezet onderwijs, (0 - twaalf/dertien jaar). Jongeren vallen in de categorie van dertien/veertienjarigen tot circa vierentwintig jaar.

De omgeving heeft een belangrijke invloed op het gedrag van een persoon. In de driehoek die bij psychomotorische therapie wordt gebruikt, het OGM-model (organisme, gedrag, milieu) van Kugel (Brands-Zandvliet & Eisenga-Oppenoorth) wordt van slechts één omgeving (M) uitgegaan dat invloed heeft op het organisme (de jongere). Dat is ook inderdaad het geval in de 'burgercultuur', waar binnen school-, thuis- en maatschappij dezelfde cultuur heerst en waar van dezelfde normen en waarden wordt uitgegaan. Wanneer psychomotorische therapie een plek wil krijgen in onze multiculturele samenleving vraagt dit om een tweede model waarin rekening gehouden wordt met de cultuur van inwoners met een niet westerse migratieachtergrond en inwoners met een Nederlandse achtergrond met een lage sociaaleconomische status. Binnen een veilige setting van de therapie of training kan zo een bijdrage worden geleverd aan het integratiebeleid. Een goede kennis van de niet Westerse F-cultuur is wel een voorwaarde om effectief te werken.

Het is mij bij dit onderzoek duidelijk geworden dat een exacte, niet voor meerdere uitleg vatbare vraag een 'must' is. Het onbekend zijn met het onderwerp en het nog niet mogen onderzoeken tijdens de GO-fase, hebben er bij mij toe geleid, dat de woorden uit de zoektabel geen resultaten opleverden. Daardoor zijn er legio nutteloze zoekacties uitgevoerd, die ik ook niet kon vastleggen in documentatie. Ik heb mij ook gerealiseerd dat bij het zoeken naar een theorie via het internet toch nauwelijks concrete informatie gevonden kan worden. Ook werd het onderzoek bemoeilijkt omdat de verwachting dat het succes van de training te danken is aan de thema's van de STERK-training niet waar blijkt te zijn. Daardoor zijn ook vervolgvragen moeilijk te beantwoorden.

Bij een volgend onderzoek zal ik zeker met al deze ervaringen rekening houden.

10. Aanbevelingen

Doel van het onderzoek is om aan te tonen dat de STERK-training effectief kan zijn, omdat hij onderbouwd wordt door theorie.

Om duidelijk te maken aan toekomstige opdrachtgevers dat zij, door voor de STERK-training te kiezen, een goede keuze maken, wordt aanbevolen om een tekst op de website van Dutch Urban Survival te plaatsen van ongeveer de volgende strekking, al dan niet ondersteund met een schematisch overzicht als Figuur 12.

Het onderzoek heeft uitgewezen dat de STERK-training een preventieprogramma is, dat consequent inspeelt op positief gedrag en succeservaringen. Het methodisch handelen is gebaseerd op:

- het versterken van de sociale competenties.
- het versterken van een positieve groeps cultuur, waardoor een veilige klasklimaat ontstaat waarin met de concepten geoefend kan worden
- het vergroten van de zelfsturing

De STERK-training is gebaseerd op de psychomotorische therapie en daarmee ook, op theorievorming uit wetenschappelijke disciplines die elkaar deels overlappen. Er wordt gebruik gemaakt van ervaringsgerichte en oplossingsgerichte methodieken. Met de werkvormen worden de kinderen in beweging gezet, hetgeen het leerproces bevordert.

Het is specifiek geschikt voor jeugd uit de straatcultuur, omdat de attitude en de wijze van aanpak van de trainers rekening houdt met de theorie van Pinto, waardoor vanuit een dubbel perspectief wordt gewerkt.

Tevens kan een dergelijke tekst opgenomen worden in projectvoorstellen die voor scholen gemaakt worden, om de theoretische onderbouwing te staven.

Om de kwaliteit van de STERK-training te waarborgen wordt aanbevolen om bij een uitbreiding van het aantal trainers, te letten dat kandidaten voldoen aan een aantal basisvoorwaarden zoals: een afgeronde opleiding tot psychomotorisch therapeut, een goede kennis van de straatcultuur en de piramide van Pinto en de flexibiliteit om met een dergelijke moeilijke groep om te gaan.

Om het effect van de STERK-training te vergroten wordt aanbevolen om de STERK-trainingen al in de jongere groepen van de basisschool te introduceren. Om het geleerde onder de aandacht van de kinderen te houden en te laten beklijven is het jaarlijks geven van een opfriscursus een goede keus. Enthousiasmeren van de leerkrachten door middel van een goede voorlichting heeft het voordeel dat het geleerde ook na de training wordt voortgezet.

Geraadpleegde literatuur

- Anderson, E. (1994). The code of the streets. *The Atlantic Monthly*. Geraadpleegd op 21 februari 2019, van http://historia.ihnca.edu.nl/ccss/dmdocuments/Bibliografia/CCSS2007/tema4/adicional/Anderson_Code_of_the_streets_1_.pdf
- Bandura, A. (1989). *American Psychologist: Human Agency in Social Cognitive Theory*. Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1989AP.pdf>
- Beroepsprofiel psychomotorische therapeut*. (2009). Geraadpleegd op 21 februari 2019, van <http://rijkepmt.nl/images/beroepsprofiel%20pmt%202009.pdf>
- Bol, M.W. (2002). *Jeugdcriminaliteit over de grens. Een literatuurstudie naar ontwikkeling, wetgeving, beleid, effectieve preventie en aanpak (ten aanzien) van jeugdcriminaliteit buiten Nederland*. Den Haag:WODC.
- Bolt, A., & Van der Wekke, I. (2012). *Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur: Handboek voor professionals*. Amsterdam: SWP.
- Brands-Zandvliet, W., & Eisenga-Oppenoorth, A. (2015). *Psychomotorische Kindertherapie: Een theoretische onderbouwing*. [Utrecht]: Digitalis.
- Brink, C. (2012). *Methode beschrijving VrijBaan: Empowerment Methode*. Geraadpleegd op 9 februari 2019, van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-03/Methodebeschrijving-vrijbaan-empowerment-methode.pdf>
- Coachcenter. (2016). *Bateson: De logische niveaus van denken, leren en veranderen*. Geraadpleegd op 15 december 2018, van <https://www.coachcenter.nl/bateson-de-logische-niveaus-van-denken-leren-en-veranderen/>
- De Jong, J. D. (2007). *Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend groepsgedrag van "Marokkaanse" jongeren*. Geraadpleegd op 20 januari 2019, van <http://rebond.nl/wp-content/uploads/2012/11/Kapot-Moeilijk-De-Jong-2007.pdf>
- De Shazer, S., & Dolan, D. (met Korman, H., Trepper, T., McCollum, E., & Berg, I.K.). (z.d.). *Oplossingsgerichte therapie in de praktijk: Wonderen die werken*. Geraadpleegd op 21 februari 2019, van https://www.boompsychologie.nl/media/4/4_de_shazer_dolan_-_oplossingsgerichte_therapie_in_de_praktijk.pdf
- Den Boon, T., & Hendrickx, R. (met Van der Sijs, N., Etymologie). (2015). *Groot woordenboek van de Nederlandse taal* (15^e herziene editie). Utrecht: Van Dale.
- De Vries, S., & Prüst, H. (met Joosen, W., & Hoeffgen, M.). (2017). *Oplossingsgericht werken in het sociaal werk*. Geraadpleegd op 9 februari 2019, van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-03/Methodebeschrijving-oplossingsgericht-werken-in-sociaal-werk.pdf>
- El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Amsterdam: Van Gennep.
- Emmelkamp, P., Merkx, M., & De Fuentes-Merillas, L. (2015). Contingency Management. *Gedragstherapie*, 48, 153-164. Geraadpleegd op 9 februari 2019, van https://www.tijdschriftgedragstherapie.nl/scripts/shared/artikel_pdf.php?id=TG-2015-2-5

- Erasmus University Rotterdam. (2018, 19 nov). *Socioloog Ilias El Hadioui benoemd in de onderwijsraad*. Geraadpleegd op 10 maart 2019, van <https://www.eur.nl/nieuws/socioloog-iliass-el-hadioui-benoemd-de-onderwijsraad>
- Feldman, R. S. (2016). *Ontwikkelingspsychologie* [Child development] (7e editie; A. Moons, Eindred.; E. Lahlah, L. Voets, & G. van der Wielen, Nederlandstalige bew.; V. Walsmit, G. Bouman, T. Zuiderbaan, & M. Kerkhof, Vert.). Amsterdam: Pearson.
- Geenen, M.-J. (2010). *Stoppen is afzien: Welke betekenis geven jongeren aan professionals in het proces van stoppen met criminaliteit*. Geraadpleegd op 10 februari 2019, van https://www.researchgate.net/profile/Marie-Jose_Geenen/publication/254775232_Stoppen_is_afzien_welke_betekenis_geven_jongeren_aan_professionals_in_het_proces_van_stoppen_met_criminaliteit/links/57a0ee5708aeef35741b7ccf/Stoppen-is-afzien-welke-betekenis-geven-jongeren-aan-professionals-in-het-proces-van-stoppen-met-criminaliteit.pdf
- Genootschap Onze Taal. (2013). *Woordenboeken: Wat zijn goede Nederlandse woordenboeken? En welke kun je (gratis) online vinden?* Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://onzetaal.nl/taaladvies/woordenboeken/>
- Kaldenbach, H. (2009). *Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur*. (21ste druk). Amsterdam: Prometheus.
- Kaldenbach, H. (2012). *Machomannetjes: 99 tips om de straatcultuur terug te dringen uit uw school* (4^e druk). Amsterdam: Prometheus.
- Laub, J. H. & Sampson, R.J. (2003). *Shared beginnings, divergent lives: Delinquent boy tot age 70*. Cambridge: Harvard University Press. Geraadpleegd op 10 februari 2019, van, [https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=yfFnbDg03_cC&oi=fnd&pg=PR7&dq=\(Laub+%26+Sampson,2003\)+shared+beginnings+,+divergent+lives&ots=xz5Nk7TpM-&sig=7dkgayEE_TeMeP5_zafF0FT6xmal#v=onepage&q=\(Laub%20%26%20Sampson%202003\)%20shared%20beginnings%20%2C%20divergent%20lives&f=false](https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=yfFnbDg03_cC&oi=fnd&pg=PR7&dq=(Laub+%26+Sampson,2003)+shared+beginnings+,+divergent+lives&ots=xz5Nk7TpM-&sig=7dkgayEE_TeMeP5_zafF0FT6xmal#v=onepage&q=(Laub%20%26%20Sampson%202003)%20shared%20beginnings%20%2C%20divergent%20lives&f=false)
- Loeber, R., Slot, N.W. & Sergeant, J.A. (red). (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie. Omvang, oorzaken en interventies*. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu van Loghum. Geraadpleegd op 9 februari 2019, van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=iri2bnG-_M0C&oi=fnd&pg=PA5&dq=loeber+2001+ernstige+en+gewelddadige+jeugddelinquentie&ots=67JVonEikU&sig=ZUxF_-aV3oLjpg_RyhzJNvw0kZY#v=onepage&q=competentievergroting%2C%20de%20groep%20als%20groeimiddel%2C%20vergroten%20van%20zelfsturing%20en%20begeleiding%20in%20de%20eigen%20omgeving.&f=false
- Maruna, S., & Immarigeon, R. (Eds.) (2004). *After Crime and Punishment. Pathways to offender reintegration*. Cullompton: Willan. Geraadpleegd op 10 februari 2019, van, https://books.google.nl/books?id=CsiMb_rgAn8C&pg=PA3&dq=Maruna+%26+Immarigeon,+2004+after+time+and+punishment&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwilrZHc_rDgAhVLUIAKHbsWAWwQ6AEILDAA#v=onepage&q=Maruna%20%26%20Immarigeon%2C%202004%20after%20time%20and%20punishment&f=false
- Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC. UvA. (2002) . *Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: Kwalitatief Onderzoek*. Geraadpleegd op 1 december

- 2018, van http://www.emgo.nl/kc/wp-content/uploads/2015/12/Richtlijnen-Kwalitatief-Onderzoek_AmCOGG.pdf
- NVPMT. (2019). *PMT in het algemeen*. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <https://www.nvpmt.nl/cliënten>
- Pinto, D. (2000). *Een nieuw perspectief: Herziening beleid, onderwijs, communicatie, Maslowpiramide dringend nodig* (Oratie). Geraadpleegd op 10 februari 2019, van, https://pure.uva.nl/ws/files/2033228/33887_orPinto_1_.pdf
- Remmerswaal, J. (2013). *Handboek groepsdynamica: Een inleiding op theorie en praktijk*. (11^e herziene druk). Amsterdam: Boom/Nelissen.
- Rijksoverheid. (2018). *Betere verantwoording onderwijsgeld nodig*. Nieuwsbericht. Geraadpleegd op 1 december 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/12/betere-verantwoording-onderwijsgeld-nodig>
- Rijksuniversiteit Groningen. (2009, 25 nov). Jan Dirk de Jong wint SMVP publicatieprijs 2009. Geraadpleegd op 10 maart 2019, van <https://www.rug.nl/news/2009/11/dejongsmvppublicatieprijs>
- Slot, N.W., & Spanjaard, H.J.M. (2016). *Competentievergroting: Jeugdhulp in tehuizen en dagcentra*. Geraadpleegd op 20 februari 2019, van www.hansspanjaard.nl/wp-content/uploads/2016/05/Slot-Spanjaard-2016-Competentievergroting-Voorwoord-en-Inhoudsopgave.pdf
- Smelt, P. (met Habchi, R., Dekker, D., & Van der Wal, W.). (2010). *Straatcultuur: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen*. Amsterdam: SWP.
- Smulders, J. (2012). *Dutch Urban Survival: Denk 'STERK': Welke psychomotorische module vergroot de psycho-sociale weerbaarheid bij jongens tussen de 12 en 15 jaar woonachtig in krachtwijk Woensel-West in Eindhoven* (Afstudeeropdracht). Psychomotorische Therapie, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Nijmegen.
- SportknowhowXL. (z.d.). *Bewegen = beter leren: De effecten van beweging op leerprestaties van kinderen*. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <http://www.sportknowhowxl.nl/files/2012/Bewegen-is-beter-leren.pdf>
- Storms, O., & Janssens, K. (met Van de Kamp, L., & Bensellam, S.). (2018). *Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen kan jij ook*. Geraadpleegd op 10 januari 2019, van https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-11/Saïd_Lody_webversie_0.pdf
- Synoniemen.net. (2006-2019). *Vind steeds het juiste woord*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://synoniemen.net/>
- Team ErvarendLeren. (2010). *Professionele combinatie van systeemgericht werken en methodiek ervarend leren, aangeboden binnen een unieke avontuurlijke omgeving!* Geraadpleegd op 5 februari 2019, van <http://www.ervarend-leren.eu/home/>
- Van den Berg, G., & De Graaf, M. (2007). *Theoretische onderbouwing van beroepsmatig pedagogisch handelen: Weten dat het werkt*. Jeugdenco. Kennis 02. Geraadpleegd op 10 november 2018, van <https://www.jeugdenco.nl/wp-content/uploads/13088.pdf>
- Van Nierop, M. (z.d.) *Activiteitenboek PMT*. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <http://www.hetweb.nl/blog/>

Van Strijen, F. (met Postema, S.). (2009). *Van de straat: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen*. Amsterdam: SWP.

Vorrath, H. & Bredtro, L. (2013). *Positive Peer Culture* (2^e Ed.) New York: Aldine de Gruyter. Copyright 1985. Geraadpleegd op 10 februari 2019, van [https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=8W6WAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=\(Vorrath+%26+Brendtro,+1985\)+positive+peer+culture&ots=2V1XITSj1f&sig=BpWU-Qnuio113Ec4J2PW_BH6oYw#v=onepage&q=\(Vorrath%20%26%20Brendtro%2C%201985\)%20positive%20peer%20culture&f=false](https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=8W6WAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=(Vorrath+%26+Brendtro,+1985)+positive+peer+culture&ots=2V1XITSj1f&sig=BpWU-Qnuio113Ec4J2PW_BH6oYw#v=onepage&q=(Vorrath%20%26%20Brendtro%2C%201985)%20positive%20peer%20culture&f=false)

Wampold, B. E. (z.d.). *Qualities and actions of effective Therapists: Research suggests that certain psychotherapist characteristics are key to successful treatment*. Continuing Education in Psychology. American Psychological Association. Education Directorate. Geraadpleegd op 23 februari 2019, van <https://www.apa.org/education/ce/effective-therapists.pdf>

Bijlage A

Overzicht trainingen

In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de informatie die gevonden is bij het zoeken naar relevante literatuur over trainingen voor kinderen en jeugd die opgroeien in de straatcultuur.

In Tabel 1 zijn authentieke trainingen als primaire informatie gerangschikt, onder vermelding van de beschrijving van de training, voor wie de training bestemd is, de literatuur, de auteur en de website waaronder meer informatie te vinden is. Alle trainingen zijn gericht op het onderrichten van docenten, jeugdbegeleiders, agenten, straatcoaches, leerlingbegeleiders en hulpverleners die bij hun beroepsuitoefening te maken hebben met jeugd die straatcultuurgedrag vertoont. Een aantal trainingen worden ook door de trainer zelf in praktijk gebracht. Deze trainingen zijn met een * gemarkeerd.

Alle trainingen zijn gericht op jeugd van twaalf jaar en ouder. Alleen de aanpak van De Vreedzame school wijkt hierin af en richt zich op kinderen van de basisschoolleeftijd. De Vreedzame School, alsmede de Transformatieve School en Yets, kunnen echter door hun schoolbrede aanpak en hun meerjarenplan niet direct gerangschikt worden onder trainingen zoals bedoeld in deelvraag 1 en worden derhalve niet in deze tabel opgenomen. Volledigheidshalve zijn ze genoemd in Tabel 2.

In Tabel 3 is literatuur opgenomen die tijdens het onderzoek als secundaire informatie is gevonden. Het betreft hier literatuur die vanuit een theoretisch standpunt een breder inzicht biedt in de problematiek van jeugd binnen de straatcultuur. Informatie vanuit deze bronnen wordt eveneens gebruikt om vast te stellen of er een theoretische onderbouwing is voor de STERK-training.

Tabel 1 *Authentieke trainingen voor jeugd uit de straatcultuur*

Soort training	Bestemd voor:	Gebaseerd op: Auteur en boek	Website	Ge- schikt	
Straatcultuur trainingen en workshops.	Workshops en trainingen over straatcultuur aan: Docenten Jongerenwerkers Hulpverleners Agenten	Boek: Kaldenbach, H. (2009). <i>Respect!: 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur.</i> Amsterdam: Prometheus.	www.hanskaldenbach.nl/trainingen.php	Ja Theorie	
Diverse trainingen, waaronder: -Training straatcultuur open inschrijving. -Training straatcoaching nieuwe stijl. -Training straatcultuur – Incompany.	Trainingen voor: Jongerenorganisaties Politie Scholen Ondernemers	Boek: Van Strijen, F. (o.r.v. Postema, S.). (2009). <i>Van de straat: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen.</i> Amsterdam: SWP.	www.jeugdenzo.nl	Ja Theorie en praktijk	*
Straatcontact.nl heeft een methodiek ontwikkeld ten behoeve van de aanpak van jeugdgroepen. Hierin staat de groepsdynamische werking binnen een jeugdgroep centraal (trainingen op maat).	Praktische kennis voor: Jongerenwerkers Politieagenten Straatcoaches Docenten Studenten in de hulpverlening	Boek: Smelt, P. (met Habchi, R., Dekker, D., & van der Wal, W.). (2010) <i>Straatcultuur: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen.</i> Amsterdam: SWP.	www.straatcontact.nl	Ja Theorie	
Jongerenteams. De jongeren zijn een jaar lang elke week zo'n twaalf uur bij het jongerenteam. Ze leren veel van hun begeleiders en van elkaar.	Trainingen voor: Buurthuiswerkers Straatcoaches Docenten Leerlingbegeleiders	Boek: Bolt, A., & van der Wekke, I. (2012). <i>Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur.</i> Handboek voor professionals. Amsterdam: SWP.	http://programmajongerenteams.nl/	Ja Theorie en praktijk	*
Straatcultuur trainingen en workshops.	Workshops en trainingen over straatcultuur aan: Docenten Jongerenwerkers Hulpverleners Agenten.	Boek: Kaldenbach, H. (2012). <i>Machomannetjes: 99 tips om de straatcultuur terug te dringen uit uw school.</i> Amsterdam: Prometheus	www.hanskaldenbach.nl/trainingen.php	Ja Theorie	
Saïd & Lody methode. Verzorgen trajecten voor jongeren op scholen om de weerbaarheid van deze jongeren te vergroten.	Trajecten op scholen voor jongeren & bieden uiteenlopende trainings- en coaching programma's	Boek: Storms, O., & Janssens, K. (i.s.w.m. Van de Kamp, L., & Bensellam, S.). (2018). <i>Handboek Saïd en Lody: Wat wij doen kan jij ook.</i> Movisie. Geraadpleegd op 10 januari 2019, van https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-11/Saïd_Lody_webversie_0.pdf	www.saidenlody.nl/about	Ja Theorie en praktijk	*

* Deze trainingen worden ook door deze trainers in de praktijk toegepast bij jongeren uit de straatcultuur van 12 jaar en ouder.

Tabel 2 *Schoolprojecten die het straatcultuurprobleem school breed aanpakken*

Naam schoolproject:	Aanpak	Bestemd voor soort onderwijs	Website	Ge-schikt
Transformatieve school.	Inzicht in botsende codes, emoties en gedragingen leidden tot een andere aanpak bij de docenten.	Iliass El Hadioui is de grondlegger van de Transformatieve School en geeft hierover lezingen. Intensieve training voor docenten voortgezet onderwijs.	www.boorimagazine.nl	Nee Geen Kort Lopend project
De Vreedzame School	Dit is een schoolbrede, krachtige, tweejarige aanpak om preventief te werken aan het sociaal-emotionele klimaat in de school voor basisonderwijs of speciaal basisonderwijs	Implementatie van de Vreedzame School voor een schoolbrede invoering in basisscholen.	CED-groep. (Z.D.). De vreedzame school. Geraadpleegd op 18 januari, van https://www.vreedzaam.net Zie ook: https://www.bco-onderwijsadvies.nl/diensten/de-vreedzame-school	Nee Geen Kort Lopend project
YETS Foundation	Jongeren trainen gedurende twee jaar mee twee dagen per week mee met het YETS-basketbalteam, eten gezamenlijk, krijgen huiswerkbegeleiding en werken aan sociale integratie.	Yets implementeert het Amerikaanse schoolmodel in VMBO- scholen Nederland; sportteams op scholen in aandacht wijken die begeleid worden door een coach die fungeert als rolmodel.	YETS-foundation. (2018). Geraadpleegd op 18 januari, van https://www.yetsfoundation.nl/onze-aanpak/	Nee Geen Kort Lopend project

Tabel 3 *Secundaire literatuur over de straatcultuur*

Oorspronkelijke bron	Onderwerp	Auteur en boek	Website	Geschied
Proefschrift criminoloog over straatcultuurgedrag In 2009 SMVP Publicatieprijs	Gedrag van jongeren uit de straatcultuur	De Jong, J. D. <i>Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend groepsgedrag van "Marokkaanse" jongeren.</i> (2007)	Geraadpleegd op 20 januari 2019, van http://rebond.nl/wp-content/uploads/2012/11/Kapot-Moeilijk-De-Jong-2007.pdf	Ja Theorie

Essay van socioloog en wetenschappelijk docent aan de opleiding pedagogiek en onderwijskunde aan de Erasmus Universiteit. Oprichter van de Transformatieve school	Spelgevoel ontwikkeling bij de docenten	Boek: El Hadioui, I. (2011). <i>Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur.</i> Amsterdam: van Gennep.	Website: www.boorimagazine.nl	Ja Theorie
Rede in verkorte vorm uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Interculturele Communicatie aan de Universiteit van Amsterdam op 24 maart 2000.	Westerse cultuur versus niet westerse cultuur, piramide van Maslow versus piramide van Pinto.	Prof. Dr. David Pinto, D. <i>Een nieuw perspectief: herziening beleid, onderwijs, communicatie, Maslow piramide dringend nodig.</i>	Geraadpleegd op 20 januari 2019 op: https://pure.uva.nl/ws/files/2033228/33887_orPinto_1_.pdf	Ja Theorie

Bijlage B

Samenvatting boek: *Kapot Moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongeren* (2007).

Auteur: Jan Dirk de Jong.

Hoofdstuk: Straatcultuur

Hoewel dit boek grotendeels gaat over een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent gedrag van Marokkaanse jongens, is er ook een hoofdstuk gewijd aan de straatcultuur met een definitie en uitleg van de straatwaarden. Omdat dit boek vaak aangehaald wordt volgt hier een summier beschrijving van zijn zeven straatwaarden. Wat is volgens de normen van de straatcultuur het gedrag van een kapot moeilijke (zeer stoere) straatjongen? Wat zijn de omgangsvormen en wat zijn de positieve en negatieve reacties op elkaars gedrag? (p. 152)

1. Schijt hebben en opkomen voor jezelf (p. 153).

Om stand te houden in een chaotische, agressieve en vijandige wereld in een achterstandsbuurt moet hij laten zien dat hij niet over zich heen laat lopen en van zich af kan bijten. Hij moet zich afzetten zowel tegenover buitenstaanders als tegenover leden van de groep om respect te verdienen. Onafhankelijkheid en zelfstandigheid wordt gezien als ideaalbeeld.

2. Loyaal zijn aan de jongens in de buurt (p. 154).

Samenwerken is belangrijk om op straat sociale veiligheid te organiseren. Er wordt verwacht dat de leden van een groep elkaar helpen bij een conflict met buitenstaanders en dat ze elkaar nooit verraden (aan de politie). Dit leidt tot eigenrichting. Conflicten binnen de groep worden onderling opgelost.

3. Bikkelhard zijn (p. 157).

Om op effectieve wijze met geweld te kunnen omgaan wordt spelenderwijs elkaars pijngrens opgezocht in schijngevechten en gewelddadige spelletjes. Daarmee wordt de fysieke pijngrens opgevoerd. Winnen is niet belangrijk, laten zien dat je je

mannetje staat wel. Ook in emotioneel opzicht is hard zijn belangrijk. De tegenstander kwetsen zonder spijt of wroeging, de baas zijn over zijn emoties door zo min mogelijk gevoelens te tonen hoort daarbij. Het ideaal is dat hij zich noch door stress, noch door sociale druk of andersoortige problemen emotioneel laat raken.

4. Ballen tonen (p. 159).

Lef tonen, ingaan op uitdagingen, risico's nemen ook bij niet gewelddadige confrontaties. Echter het nemen van onnodige domme risico's of acties opzetten die geen kans van slagen hebben worden niet gewaardeerd. Degene die dit doet wordt binnen de groep als "gek" beschouwd of te veel beïnvloedbaar door verkeerde vrienden.

5. Scherp zijn (p. 160).

Voortdurend op de hoogte zijn van situaties in de straat, die goed in kunnen schatten en scherp reageren op momenten dat het nodig is. Scherp zijn betekent echter ook wantrouwig zijn naar de andere leden van de groep, omdat het mogelijk is dat zij hun kansen pakken ten koste van jouw. Het eist dus een voortdurende staat van waakzaamheid, paraatheid en alertheid. Opvallend is dat ook het citeren van wijsheden als scherp wordt gezien.

6. Draaien (p. 162).

De hedonistische levensstijl vereist dat men veel geld heeft en dat ook tentoonspreidt door het dragen van merkkleding, het trakteren van anderen etc. De status, de vrijheid en het genot dat hiermee wordt behaald wordt als het hoogst bereikbare doel in het leven beschouwd. Je wordt door het bezit van waardevolle goederen gezien als een waardevol persoon.

7. Chill zijn (p. 165).

Op een prettige wijze bijdragen aan de uitstraling van de groep. Dat wil zeggen relaxed zijn in de omgang, moppen kunnen tappen, verhalen vertellen, rappen etc., kortom elkaar kunnen vermaken. Ook moet hij kunnen delen met de anderen van de groep, niet de indruk wekken dat je een zwerver bent die geen geld heeft. Indruk proberen te maken door middel van het gebruik van moeilijke woorden wordt als wijsneuzerig beschouwd.

8. Naam maken op straat (p. 167).

Iemand met een goede naam voldoet aan bepaalde gedragsverwachtingen die verbonden zijn aan de zeven straatwaarden. Je wordt niet buitengesloten wanneer je niet aan bepaald gedrag voldoet, je krijgt wel een slechte naam, wordt als minderwaardig gezien, maar hoort als buurtgenoot nog wel bij de groep. Alleen jongens die als verrader worden gezien worden buitengesloten en komen op straat in een sociaal isolement terecht. Het is van belang om al jong een goede naam te maken.

Bijlage C

Samenvatting boek: Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur. Volledige herziene editie (2009).
Auteur: Hans Kaldenbach.

Burgercultuur versus straatcultuur.

Jongeren uit de straatcultuur voelen zich 'deep-down' vernederd en losers. Zij krijgen niet het respect dat mensen uit de burgercultuur constant wel krijgen en weten dat ze het niet redden in de maatschappij, omdat de maatschappelijke regels niet bij hen geïnternaliseerd zijn (p. 16 - 22).

Van de drie tegenstrijdige betekenissen van het woord respect (respect als gehoorzaamheid in de vorm van ruimte geven, respect als gelijkheidsbetekenis en respect als intimidatie in de vorm van ruimte eisen door middel van (verbaal) geweld), is de laatst beschreven vorm het gedrag van de straatcultuur (p. 31).

In onveilige samenlevingen, waarin mensen niet kunnen rekenen op bescherming van buitenaf, hangt overleven af van je eigen kracht. Het aantasten van de eer is hier, dat je niet in staat bent om jezelf of je familie te beschermen. Naarmate men meer onderaan de maatschappelijke ladder staat is er meer sprake van vernedering en minachting, waardoor het eergevoel constant wordt te kort gedaan. Men is daardoor meer ontvankelijk voor kleine signalen van minachting, maar ook voor complimenten (p. 37). In de straatcultuur bepaalt de waarde van je vrienden wat je waard bent. Daarom is gezichtsverlies voor hen het ergste wat bestaat (p. 42). Het hoort niet bij de code van de straat om over gevoelens te praten, terwijl in de burgercultuur juist de laatste 50 jaar de gevoeligheid voor lichamelijke en psychische pijn en het kunnen praten erover sterk toegenomen is. Die toegenomen kwetsbaarheid (ontvankelijkheid) geldt in de burgerlijke cultuur juist als gevoelig, als een teken van beschaving. Ook op het gebied van taalgebruik en gedrag bestaan er grote verschillen tussen de burger- en de straatcultuur. In de straatcultuur wordt dreigen en schelden niet letterlijk genomen, het is vooral imponeertaal waarin erg wordt overdreven (p. 44). Aanraken tijdens een conflict is escalatie-verhogend terwijl dat in de burgercultuur juist een kalmerend effect heeft. Daar heeft dreigende taal juist een hoog niveau op de escalatieladder (p. 51). Confronteren met de objectieve waarheid en moeilijk taalgebruik kan bij een jongere uit de straatcultuur een woedeaanval teweegbrengen, daar het als intimiderend en als machtsmisbruik wordt opgevat (p. 53). Daar staat tegenover dat binnen de burgercultuur hun taalgebruik vaak als dwingend en eisend wordt ervaren, niet wetende dat dit vaak een taalkundige achtergrond heeft. In andere culturen is dit de gebruikelijke vriendelijke taalvorm. Daarnaast voelt voor hen de verzoekende taalvorm aan als afhankelijk, onderdanig en dus oneervol.

Professioneel corrigeren in de straatcultuur.

Professioneel corrigeren betekent de realiteit als uitgangspunt nemen (p. 58).

Jongeren uit de straatcultuur hebben een tekort aan warmte en structuur ontvangen. Wanneer er geen vooroordeel wordt uitgestraald, er geen vooringenomenheid is, en ze positief benaderd worden (persoonlijk contact, steun, respect, vertrouwen, geloof, interesse, aandacht, complimenten) zal het wantrouwen doorbroken worden en een goed contact kunnen worden opgebouwd. Aan de ander kant hebben ze ook behoefte aan structuur, grenzen, duidelijkheid en regels, een strakke hand en regelmaat. Het gaat dus om binding en structuur (p. 60).

Effectief corrigeren is mogelijk als er een band is, als ze vertrouwen en respect voor u voelen, wanneer u zich met hen verbonden voelt. Bij elk gevoel dat ze er niet bij horen wordt de relatie op scherp gezet (p. 61). Duidelijkheid is daarbij van groot belang.

Vage regels brengen verwarring. Als iets niet mag, moet het ook niet getolereerd worden. Autoriteiten dienen voor hen aan een aantal voorwaarden te voldoen. Een autoriteit dient (p. 66):

- Iemand te zijn.
- Consequent te zijn.
- Niet te snel met de hand over het hart te strijken.
- Niet populair te doen.
- Te doen wat hij belooft.
- Niet te schreeuwen of te schelden.
- Rust uit te stralen.

Deze jongeren hebben wel een strakke hand nodig, maar het moet duidelijk zijn dat het gedrag wordt afgewezen, niet de persoon, die wordt gerespecteerd (p. 69). Een 'zero-tolerance' beleid komt niet voort uit warmte waardoor het leidt tot een vermindering van het contact en verscherping van de wij-zij tegenstelling. Bij problemen zijn er twee manieren waarop u effectief op deze jongeren kunt reageren: met de judo-aanpak of de karate-aanpak.

De judo-aanpak is gericht op het veranderen van het gedrag, rekening houdend met de gevoelens van de ander. Het is een contactaanpak. Bij de judo-aanpak wordt er gemasseerd, niet geforceerd, waardoor onverwachte mogelijkheden kunnen ontstaan. Het is een eer-reddende aanpak. Het is belangrijk dat daarachter een krachtige persoonlijkheid wordt gevoeld, anders is de judo-aanpak niet effectief. De judo-aanpak is een schijnbaar amicale aanpak waarbij gebruik gemaakt wordt van de eigenschappen van de tegenstander. Het feit dat de jongens geen gezichtsverlies willen lijden wordt gebruikt voor het bereiken van het eigen doel. De stijl van corrigeren wordt hierop aangepast. Er wordt ingespeeld op de gebruiken van de cultuur, er wordt niet tegen de cultuur ingegaan (p. 76).

Bij de judo-aanpak (p. 79):

- Er wordt positief, respectvol, contact gemaakt terwijl de andere afwijzing en tegenstand verwacht.
- Er worden geen verwijten gemaakt over het gedrag, ook niet als daar eigenlijk alle reden voor is. Zodra de jongeren afstand voelen is het oorlog
- Uw gedrag komt voort uit kracht, niet uit slaptte. De regie ligt bij u. De jongere mag voelen dat er een stok achter de deur is als deze vriendelijke aanpak niet werkt.
- Er wordt uitgelegd waarom een bepaalde regel bestaat, ook al kan de ander dat ook zelf wel bedenken.
- Er wordt gezorgd dat de ander geen gezichtsverlies hoeft te lijden. Er wordt een voor hen aanvaardbare, eervolle (respectvolle reden) uitweg geboden om iets te doen wat hij anders niet makkelijk zou doen.
- Het is vaak effectief gebleken om de jongen in kwestie in de positie van helper te brengen door hem als belangrijk persoon in de groep te zien.
- Er wordt geen machtsstrijd gevoerd. De toon blijft losjes, ontspannen, schijnbaar amicaal. Als er een geintje wordt gemaakt kan daar een beetje in meegegaan worden, omdat er gecorrigeerd kan worden vanuit het contact dat daardoor ontstaat.

- U gaat na afloop met wederzijds respect uit elkaar. Trap niet na door alsnog gelijk te willen halen, dat tast alsnog de eer aan.
- Het vereist creativiteit en rust van uw kant.

Bij de karate-aanpak wordt er geen rekening gehouden met de gevoelens en bedoelingen van de ander, maar eis je onmiddellijk gedragsverandering. De karate-aanpak is een duidelijkere, extremere vorm dan de judo-aanpak. Het is belangrijk dat jongeren onder deze aanpak betrokkenheid, verbondenheid en uw liefde voelen, anders is het niet effectief. Het mag dus niet voortkomen uit hardheid, boosheid of onverschilligheid (p. 73). Bij de karate-aanpak wordt direct gereageerd op ongewenst gedrag. Voor het gebruiken van een karate-aanpak zijn bepaalde eigenschappen nodig (p. 77):

- Beslistheid en overtuiging(skracht) uitstralen, u hoeft niet aardig gevonden te worden.
- Laat zien dat er een grens is.
- Snel kunnen reageren, weinig 'oplaadtijd' nodig hebben om in te grijpen.
- Ook op hoog-emotionele momenten weten wat u doet, beheerst zijn.
- De woorden non-verbaal ondersteunen met uw houding (stevig op de grond staan, felle ogen, priemende vinger, scherpe stem).
- Niet de behoefte voelen om na uw ingrijpen het goed te praten. Bij karate gaat de vechter in tegen de kracht van de ander.

Het is echter wel verstandig om een eervolle uitweg te bieden door bijvoorbeeld een keuze te geven (je gaat nu weg of...) of de jongere onder vier ogen te corrigeren. Noem altijd als laatste wat je wil bereiken, omdat dat de boodschap is die wordt onthouden (p. 90).

De Nederlandse manier van corrigeren is niet openlijk, grens stellend maar doet een appèl op het schuldgevoel door verwijtende vragen te stellen. Een verzoekende toon om te laten inzien wat er fout gedaan wordt, in plaats van uit te leggen wat gewild wordt. Deze manier werkt niet binnen de straatcultuur omdat er geen echt contact gelegd wordt, de toon geïrriteerd en superieur is, het gedrag meteen veranderd moet worden en er geen eervolle uitweg geboden wordt. Zowel de persoon als het gedrag worden afgewezen (p. 86).

Pedagogische aspecten.

Bij hoogoplopende conflicten, wanneer de jongeren op 'zenden' staan, is het verstandig hen uit te laten razen en eerst te luisteren. Door geïrriteerd te zeggen 'schreeuw niet zo' krijgt de ander weer nieuwe energie (p. 109-110).

De opmerking: zo doen we dat hier niet, klinkt discriminerend (p.114).

Maak gebruik van familiebanden. In onze individualistische samenleving zijn we daar terughoudend in. Naarmate de familiebanden sterker zijn is het zinvol om de ouders in te schakelen. Ouders voelen zich buitengesloten als ze niet worden ingeschakeld (p. 117).

Respect, bekennen en liegen, in beide culturen (p. 138).

Bekennen is fouten toegeven. Tegenwoordig vinden we het niet erg als iemand niet alles weet en dat toegeeft. Het tast de autoriteit niet aan. Er is geen eerverlies mee verbonden. Fouten toegeven loont in de burgercultuur (p. 138). Een schuldgevoel oproepen wordt als voldoende straf ervaren. Daarom stellen Nederlanders vragen die dat schuldgevoel oproepen. Bij een gemeend 'sorry', lijkt het schuldgevoel geïnternaliseerd. Uitpraten is belangrijk en is het begin van een verwerkingsproces. Bekennen lucht op. De ander wil ook

een bekentenis horen. Extern gerichte angst voor straf wordt omgeslagen naar intern schuldgevoel.

In streng hiërarchische samenlevingen gaat het anders. Expliciet over een fout praten (de waarheid vertellen) maakt de situatie erger. Je weet hoe het hoort en je praat niet meer over wat je fout gedaan hebt, zeker niet tegen autoriteiten.

Kinderen ontkennen van nature. Pas door de opvoeding leren kinderen schuld voelen en bekennen. Ontkennen wordt daarom in de burgerlijke cultuur gezien als onopgevoed, achterbaks (p. 139).

Door Nederlanders wordt gelogen als het een sociale code is of als de belangen groot genoeg zijn. Eerlijkheid is gebonden aan taboes (p. 143). Er zijn leugentjes om bestwil, uit fatsoen, je laat niet het achterste van je tong zien, je weet het niet meer (p.144). Indirect bekennen in de burgercultuur wordt geuit door de woorden: het zou kunnen, misschien heb je gelijk, dat had ik misschien beter kunnen doen, eigenlijk heb je wel gelijk (p. 149).

Binnen de burgercultuur wordt met rationele overwegingen gereageerd wanneer iemand betrappt wordt op een fout: het is slimmer en eerlijker om toe te geven. Ze hebben het gezien, je schaamt je dus je bekent. Het omschakelen naar rationeel gedrag leidt tot minder straf en houdt de relatie intact. Het is moreel een betere houding, het is eerlijker om ruiterlijk toe te geven (p. 155).

De straatcultuur verzet zich tegen gezag. Toegeven of bekennen betekent door het stof gaan (p. 150). Binnen de straatcultuur staan de gevoelens van eeraantasting en verzet tegen onderdanigheid centraal. Wanneer ze ergens op betrappt worden, wordt er meer gevoeld: ik ben erbij, waarom straft hij niet gewoon, waarom blijft hij erover zeuren. Ik kruip niet door het stof. Het vragen naar een bekentenis is dynamiet! Het is verstandig om meer afstand in te bouwen en niet rechtstreeks te vragen.

De straatcultuur ontkent omdat (p. 157):

1. Je geen straf krijgt als ze het niet kunnen bewijzen.
2. Je bang bent voor represailles van je vrienden.
3. Doen wat een gezagsdrager wil is je eergevoel te na. Dat gevecht wil je niet verliezen. Het is geestelijk zelfbehoud om niet toe te geven.
4. Het vernederend is dat de vraag gesteld wordt of ze het gedaan hebben als er toch duidelijk is gezien of er zelfs een video van is. De vraag veronderstelt dat hij door het stof moet, vrijwillig zijn eigenwaarde moet knakken. In de burgermaatschappij hebben we een psychologische behoefte aan een bekentenis daarom vragen we er steeds om.
5. De jongeren wellicht niet zozeer zijn eer maar de eer van de familie of van zijn (etnische)groep wil redden.
6. Er sprake kan zijn van geïnternaliseerde angst. Bekennen dat je iets hebt misdaan betekent dat het lijkt alsof je niet weet hoe het hoort. Door te zeggen dat je het niet gedaan hebt zeg je eigenlijk: ik weet hoe het hoort, ik weet dat ik het niet had moeten doen, ik erken uw autoriteit ik verzet me daar niet tegen.
7. Je ook uit beleefdheid kunt liegen, uit respect. Je moet immers een hoger iemand laten zien dat je weet hoe het hoort. Moet immers een autoriteit sociaal wenselijke antwoorden geven. Voor die jongeren en hun ouders is dat respectvol.

Samengevat (p. 155):

- Binnen de burgercultuur: je schaamt je, dus je bekent, je bent een vent, dus je bekent (binnen een seconde sneller rationeel).
- Binnen de straatcultuur: je schaamt je, dus je ontkent, je bent een vent, dus je ontkent (meer emotioneel, 'warmbloedig').

De balans tussen de waarheid zeggen en liegen is per cultuur verschillend. In landen met weinig verschil in gezagspositie mogen kinderen hun ouders tegenspreken, mogen kinderen zelf initiatief nemen, ouders op fouten wijzen et cetera. Dat is daar respectvol. In landen met sterke hiërarchische structuur en strakke sociale controle is eerlijkheid geen goede eigenschap als de waarheid niet respectvol is voor de ouders. Kortom in groeps cultuur is gedrag vereist dat veel Nederlanders liegen noemen. Het is relatiecommunicatie geen inhoudscommunicatie (dat deden wij overigens 40 jaar geleden ook zo!). Allochtone jongeren uit traditionele gezinnen moeten thuis op veel terreinen tegen de waarheid in respect betonen. In autochtone ogen is dat op zijn best een leugentje om bestwil of liefdevol liegen. Dit gebeurt dagelijks bij onderwerpen zoals: rook je, heb je een vriendje, vast je tijdens de ramadan, of drinken van alcohol, et cetera (p. 166).

In keurige burgerlijke traditionele allochtone gezinnen wordt op de vraag heb je het gedaan verwacht dat (p.168):

- Het kind dat wel iets heeft gedaan zal zwijgen of krachteloos zal ontkennen.
- Hij bedeesd zal wegstijgen.
- Hij afwacht wat vader of moeder wil.
- Hij zijn straf lijdzaam zal ondergaan en niet zal protesteren.
- Hij eventueel tegen vrienden zal zeggen dat hij het belachelijk vindt maar niet thuis.

Directe/indirecte stijl (p. 176).

Nederlanders vinden een directe stijl bij het brengen van slecht nieuws de eerlijke stijl. Eerst de boodschap en daarna tijd nemen voor emotionele afwikkeling. In de groeps cultuur zou de directe stijl paniek veroorzaken. Daar moet het slechte nieuws op een indirecte manier verteld worden, zodat men kan 'wennen' aan het slechte nieuws en kan men daarna overleggen wat er gedaan moet worden. Een ontkenning kan te maken hebben met de manier waarop het slechte nieuws wordt verteld.

Ook bij andere situatie werkt 'to the point' werken juist averechts. Er zit een belangrijk verschil in het effect van zinnen als:

'Dat is gevaarlijk, daarom mag het hier niet.' of 'Dat mag hier niet, dat is gevaarlijk.'
'Ik kan niet slapen zouden jullie willen weg gaan.' of 'Willen jullie weggaan, ik wil slapen.'

Bijlage D

Samenvatting boek: Van de straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld (2009).
Auteur: Frank van Strijen.

De cycle of failure
De vier levensterreinen van jongeren

Figuur 1. (Van Strijen, 2009, p. 108)

In de methode die Frank van Strijen hanteert, gaat hij ervanuit dat het leven van elke jongere is gebaseerd op 4 gebieden: de thuissituatie, de peergroup (leeftijdgenoten/vrienden), de school-/werksituatie en de rest van de maatschappij. Verwachtingen en eisen die er worden gesteld zijn op elk van deze gebieden anders. Een positief gevoel van eigenwaarde en een positief zelfbeeld wordt ontwikkeld wanneer er van deze gebieden acceptatie, succes en complimenten ontvangen wordt.

Om een gezonde persoonlijkheid te kunnen ontwikkelen moet aan een aantal fundamentele behoeften minimaal zijn voldaan (Abraham Maslow).

Er zijn 5 hiërarchische niveaus van menselijke behoeften gecategoriseerd die in een piramideschema zijn samengevat. Er kan pas een nieuw niveau bereikt worden wanneer het voorafgaande niveau bevredigd is. Wanneer op bepaalde gebieden in het leven geen waardering en erkenning ervaren wordt, is dat schadelijk voor de ontwikkeling. De behoefte aan veiligheid en zekerheid, waardering en erkenning denkt een jongere, uit de straatcultuur, uitsluitend te kunnen vinden bij de peergroup. Daarom is het voor hen ook zo belangrijk om daar succesvol te zijn. De normen en waarden van deze peergroup zijn zo afwijkend van die van de drie andere gebieden, dat hij het gevoel heeft daar niet geaccepteerd te worden en als een buitenbeentje wordt beschouwd.

Hij krijgt hier bovendien veel negatieve reacties en heeft weinig mogelijkheden om zich succesvol te voelen, hetgeen allemaal meewerkt aan het ontwikkelen van een laag zelfbeeld met een laag gevoel van eigenwaarde (p. 108-111). Daarnaast wordt het zelfbeeld veelal opgebouwd vanuit wat ze kunnen in plaats van wat ze zijn. Dit maakt het zelfbeeld minder stabiel omdat er altijd wel situaties zijn waarin je beperkt wordt of waarin iemand anders meer kan dan jij (p. 180).

Omdat de eigenwaarde dus vooral ontleend wordt aan de peergroup, zullen de jongeren hun gedrag dus ook niet snel veranderen. Wanneer getracht wordt dit gedrag te stoppen of te veranderen, wordt dit ervaren alsof hun eigenwaarde wordt afgepakt.

Hun overlevingsstrategieën zijn gedurende vele jaren opgebouwd. Het wordt niet geaccepteerd dat iemand uit de burgercultuur dit verandert. Directe gedragsverandering als enige insteek is dan ook onwenselijk en niet effectief. Ook wordt er geen gedragsverandering op lange termijn teweeggebracht door een repressieve aanpak (p. 111-112).

De vervangingsmethode blijkt een van de meest effectieve middelen te zijn om jongeren positief te prikkelen tot gedragsverandering (p. 16).

De beschrijving van de vervangingsmethode wordt als volgt gedefinieerd: 'een werkwijze waarbij negatief gedrag niet wordt ontnomen, maar wordt vervangen door andere, positievere gedrag. Het aangeboden alternatief moet de jongeren in staat stellen op constructieve wijze vorm te geven aan het ontwikkelen van zijn zelfbeeld en eigenwaarde.

Op deze manier zal het negatieve gedrag vaak vanzelf worden losgelaten. Deze aanpak kan zowel op individueel als groepsniveau worden toegepast'.

Piramide van Maslow

Figuur 2 (Van Strijen, 2009, p. 108)

Hiervoor kan een bestaand talent of een interesse gezocht worden dat plezier brengt, maar dat niet schadelijk is voor hemzelf of de samenleving. Iets goed beheersen kan binnen de peergroep namelijk ook respect opleveren. Het moet echter wel aansluiten op het terrein van de jongeren zelf. Het alternatieve gedrag dient dan ook niet geënt te zijn op de normen en waarden van de burgercultuur. De bedoeling in deze fase is dat de eigenwaarde nog steeds ontleend wordt aan het respect van de groep maar dat de invulling van het gedrag verschuift (p. 113-117). Als voorbeeld wordt hier genoemd iets lekkers klaarmaken voor de groep in plaats van aandacht vragen door welwillend tegenover seksuele handelingen te staan. Allereerst is het van groot belang om een goed contact te leggen en vertrouwen te winnen. De begeleider moet helder, duidelijk en consequent zijn en vooral zichzelf blijven. Daarnaast kan hij er geen verborgen agenda op nahouden, geen normatief oordeel aan het gedrag van de jongeren verbinden en vooral niet te snel willen gaan. Pas wanneer een vertrouwensrelatie is opgebouwd kan via talent of interesse een alternatief gedrag gezocht en ontwikkeld worden (p. 118-120). Op eigen initiatief gedragsalternatieven aanbieden die burgercultuur gerelateerd zijn (zoals bijv. museumbezoek, deelnemen aan een jongerenparlement of milieu-initiatieven) zijn gedoemd te mislukken (p. 121-122). De kern bij het implementeren van het alternatieve gedrag is stimulatie. Dit gebeurt door zoveel mogelijk ruimte te bieden om het nieuwe gedrag te ontwikkelen. Aanmoedigen en complimenteren op een masculiene wijze (knipoog, high five) is de beste methode. Om het nieuwe gedrag dominant te maken moet het meer voordelen opleveren, vooral in de vorm van respect. De peergroep inschakelen door een gelegenheid te creëren waarin zij hun respect uiten is hiervoor zeer geschikt. Het succes moet beeldend en/of onderscheidend worden gemaakt ten opzichte van de rest van de groep. De erkenning die van de groep wordt verkregen, kan gebruikt worden als stimulans om het gedrag voort te zetten. In deze fase hoeft het oude gedrag niet direct gestopt te worden. Er is geen sprake van omruiling waarbij het ene gedrag stopt, op het moment dat het andere gedrag begint (p.123-125). Wanneer het nieuwe gedrag helemaal eigen is gemaakt ontstaat er ruimte om het oude gedrag te laten uitdoven. Het oude gedrag kan voorzichtig, zonder kritiek, ontmoedigd worden, maar nog beter is het als de jongere zelf het initiatief neemt om het oude gedrag niet meer te vertonen (p. 126-127). Bij een individuele aanpak kan men snel een bepaalde diepgang bereiken en is het eenvoudiger om vertrouwen te winnen. Ook is het makkelijker om een passend alternatief gedrag te vinden. De reikwijdte van de verandering van één persoon is echter beduidend minder dan wanneer men met een groep werkt.

De vervangingsmethode kan ook in een groep worden toegepast. Een groot voordeel hiervan is dat meerdere jongens tegelijkertijd een proces van gedragsverandering ondergaan en dat er gebruik gemaakt kan worden van groepsdynamische processen. Het nieuwe gedrag wordt direct de groepsnorm. Er bestaat echter wel een mogelijkheid dat belangrijke figuren binnen een groep het gedragsalternatief afkeuren. Dit brengt het gehele proces in gevaar. Ook kan het proces veel grilliger verlopen dan met één individu.

Een andere manier kan zijn om via de vervangingsmethode bij de leider van een groep een gedragsverandering teweeg te brengen. Omdat de groepsdynamica (Remmerswaal, 2013) binnen de peergroep voor een groot deel wordt bepaald door de hiërarchische opbouw en de wij-cultuur, kan hierdoor het gedrag van de hele groep veranderen. Ook kan men via de wij-cultuur met kleine sub-groepjes op een gebalanceerde wijze een nieuw gedrag introduceren. Vaak is er echter geen keuzemogelijkheid maar dicteert de situatie op welk niveau en hoe de vervangingsmethode moet worden ingezet (p.128-134).

Hoewel de vervangingsmethode met succes wordt toegepast bij zowel jongeren met een cosmetische als een intrinsieke straatcultuur, laat de laatstgenoemde groep wel wat moeilijker het oude gedrag los, omdat het respect voor eigenwaarde daar een grote rol speelt. Jongeren met een cosmetische straatcultuur hebben minder moeite om van gedrag te wisselen, vooral als dat meer voordeel oplevert (p.135).

De vorm en de inhoud van gedrag zijn twee verschillende grootheden. Men kan ertoe overgaan om de vorm van het gedrag te behouden en alleen de inhoud van het gedrag te veranderen. Bijvoorbeeld door een straatvechter met een hoop opgekropte energie te enthousiasmeren voor een sportschool. Wanneer gedrag per definitie negatief is, bijvoorbeeld het vernielen van andermans eigendommen, dan moet er via de vervangingsmethode een totaal ander gedrag bewerkstelligd worden, zowel van vorm als van inhoud.

Hoewel excessief gedrag met repressieve maatregelen moet worden stopgezet zal het geen gedragsverandering van binnenuit teweegbrengen. De negatieve spiraal blijft bestaan. Werken met de vervangingsmethode geeft resultaten die niet ontstaan uit opgelegde druk maar uit een intrinsieke motivatie, waardoor het nieuwe gedrag blijvend is (p.137-138).

Behoeft van straatjongeren zijn vooral (p. 143):

- Ergens bij horen
- Ertoe doen
- Veiligheid
- Een eigen plek

Hoewel straatjongeren er zelfverzekerd en ad rem lijken, overheerst er een gevoel van onveiligheid. Het heeft meestal ontbroken aan een sterke persoonlijkheid die rust en veiligheid biedt en op een veilige manier grenzen stelt en consequenties verbindt aan overtredingen van de grens (p.145). De meest effectieve wijze om jongeren te beïnvloeden is een positief rolmodel, die niet alleen in wat hij zegt maar vooral in wat hij doet in verschillende situaties als voorbeeld kan dienen (p.147).

Een citaat van Goethe (1749 – 1832) luidt als volgt:

“Als ge iemand bejegt zoals hij is, wordt hij erger, maar als ge hem bejegt alsof hij was wie hij zou moeten zijn, wordt hij wat hij zou moeten zijn”.

Dit citaat geeft het psychologische principe aan, dat de kijk op iemand, grotendeels de houding ten opzichte van iemand anders bepaalt. Bewust en onbewust, verbaal en non-verbaal wordt deze houding gecommuniceerd. Veelvuldig je geloof in iemand uitspreken en de potentie die je in hem ziet benadrukken, maakt dat de ander groeit in zelfvertrouwen, waardoor hij zich sneller kan ontwikkelen dan wanneer er stilgestaan wordt bij zijn tekortkomingen (p.148-149). De eigen persoonlijkheid en de (non)-verbale vaardigheden van de begeleider zijn de instrumenten waarmee hij zijn invloed uit kan oefenen. Daarbij spelen zowel persoonlijkheidskenmerken als houdingsaspecten een rol. Persoonlijkheidskenmerken draagt men van nature met zich mee en maakt of iemand een autoriteitsfiguur kan worden bij de straatcultuur. Houdingsaspecten zijn gedragingen waaruit men kan kiezen en die kunnen worden aangeleerd. Een juiste houding ten opzichte van de straatcultuur bevordert de acceptatie en maakt dat er sturend en beïnvloedend gewerkt kan worden.

Gezichtsverlies is voor deze jongeren een van de ergste dingen is die hen kan overkomen, zeker wanneer hij aangepakt wordt binnen een groep (p.149-150).

Voor de communicatie kan zowel voor de directe (karate) als voor de indirecte (judo) aanpak gekozen worden. Een combinatie van deze twee manieren van aanpak geeft vaak het beste resultaat (p.151 – 158).

Een goede groepsinterventie stuurt de gehele groep een bepaalde positieve kant op. Om een groepsinterventie geslaagd toe te passen dient rekening gehouden te worden met de volgende houding (p. 159 - 165):

1. Probeer individuen buiten de groep om aan te spreken.
2. Hanteer geen neerbuigende houding tegenover de jongeren, laat u niet verleiden om mee te gaan in hun gedrag.
3. Probeer leiders in een groep te identificeren en investeer tijd en energie in het contact met hen.
4. Probeer groepsdiscussies uit de weg te gaan en richt u tot een enigszins positieve informele leider.
5. Stel uw verwachtingen bij op het gebied van respect; in de straatcultuur moet u respect verdienen.
6. Laat u nooit verleiden tot reacties vanuit emoties of vanuit uw eigen normen en waarden.
7. Besteedt tijd en aandacht aan positief contact met jongeren, juist op het moment dat er niks aan de hand is.
8. Doe eerder een beroep op eergevoel dan op eerlijkheid.
9. Hanteer een goede balans tussen een indirecte en een directe aanpak.
10. Wees altijd duidelijk en consequent.

Bijlage E

Samenvatting boek: *Straatcultuur: Effectieve aanpak van jeugdgroepen* (2010).
Auteur: Patrick Smelt m.m.v. Rachid Habchi, Davey Dekker, Winny van der Wal.

De aanpak van dit boek is geschreven vanuit een visie van de politie. Het is van belang dat niet alleen je doel bereikt wordt, maar dat je ook uitlegt waarom de actie gedaan wordt. Alleen dan kan er gedragsverandering plaats vinden. Doe dit op een simpele manier en blijf hierbij dicht bij jezelf (p. 12). Jongeren uit de straatcultuur kunnen je hierbij uitdagen met straatspelletjes. Probeer niet te reageren vanuit emotie en frustratie, maar feitelijk en correct (p. 20). De volgende vier stappen kunnen je hierbij helpen (p. 47):

1. Houdt rekening met de indeling van de groep.
2. Maak gebruik van de groepswerking.
3. Zet de leiders buitenspel.
4. Lever maatwerk.

Ook interesse opwekken, contact maken en het inspelen op positieve jongeren zorgt ervoor dat je sneller je doel kan bereiken. Zorg dat je iets voor ze betekent (p. 48).

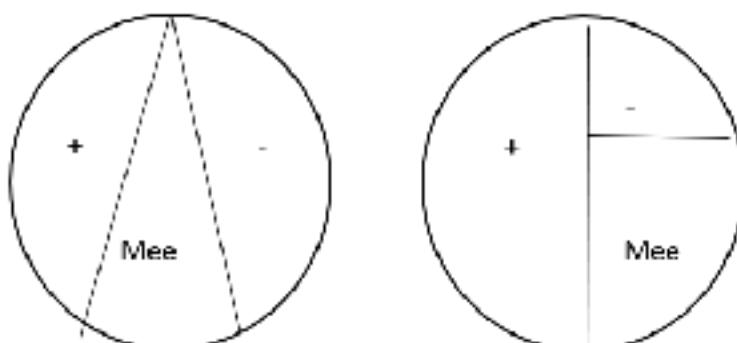
Smelt heeft hiervoor een bejegeningsprofiel ontwikkelt waarbij hij de volgende aanpak adviseert (p. 52):

- Maak duidelijke afspraken, binnen het team en de hele organisatie.
- Kijk naar wat wel kan en maak (veel) complimenten.
- Een scheiding maken tussen negatief en positief.
- Kopstukken labelen.

De volgende 10 tips geven concreet de benadering van zijn aanpak aan voor jeugdgroepen (p. 82):

1. Blijf dicht bij jezelf.
2. Doe wat bij je past.
3. Maak ook contact als het niet nodig is (in een positieve setting).
4. Ken de jeugdgroep.
5. Ken de straatcultuur.
6. Werk met een open vizier.
7. Houdt de regie in handen.
8. Laat je niet leiden door emoties of frustraties.
9. Gebruik de werking van de jeugdgroep.
10. Heb geduld.

Binnen een groep is er een negatief deel dat tegen de regels en het gezag van de burgercultuur is (-). Ook is er altijd een positief deel die wel voor een toekomst in de burgercultuur wil gaan (+). Daarnaast is er een deel met een beperkte eigen wil, die meegaat met de meerderheid (mee). Dit is een normaal proces in iedere groep (zie Figuur 1.1) (p. 27). Maak gebruik van de groepswerking door het positieve deel van de groep aan te spreken en te interesseren, waardoor de 'meelopers' worden meegetrokken zodat het positieve deel gaat overheersen (zie Figuur 1.2) (p.. Maak daarbij gebruik van het bejegeningsprofiel.

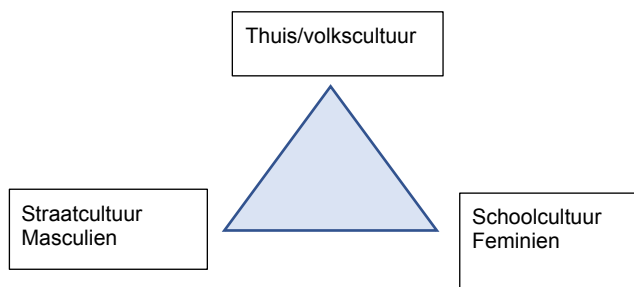
Bijlage G

Samenvatting boek: Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur (2011).

Auteur: Ilias El Hadioui.

Veel jongeren uit de straatcultuur socialiseren in drie culturen, de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur, die tegenstrijdige boodschappen uitzenden. Er is sprake van een pedagogische 'mismatch' (p. 17).

De drie uiteenlopende pedagogische domeinen van de masculiene straatcultuur, de feminiene schoolcultuur en de traditionele thuiscultuur kan men voorstellen als de hoeken van driehoek (p. 79).

Figuur 1. De pedagogische driehoek: 'mismatch' (p. 20).

Pedagogische driehoek: 'mismatch'

Een socialisatie in deze 3 domeinen tegelijkertijd confronteert hen met drie uiteenlopende en onderlinge tegenstrijdige rollen. De verwarring en onzekerheid die ze dagelijks ervaren ten aanzien van hun identiteit en gedrag maakt dat zij juist intensiever hun toevlucht zoeken tot het straatleven om daar die specifieke behoefte aan erkenning, waardering, geborgenheid en een eigen identiteit te bevredigen (p. 103).

Wanneer de school aan de jongeren uit de straatcultuur tracht tegemoet te komen, door binnen de schoolcultuur hun straatsymbolen en -codes te adopteren, door bijvoorbeeld het organiseren van gangsta-rapwedstrijden of het aanpassen van de schoolse omlijsting binnen het curriculum door de drugseconomie als voorbeeld te nemen binnen de economie-les, ontstaat de situatie dat de identiteit van de school onduidelijk wordt. Dit kan zelfs een zelfdestratieve uitwerking hebben op de jongeren met een primaire straatsocialisatie als habitus omdat zij de 'switch' niet kunnen maken. Daarnaast wordt de docent hierdoor niet als authentiek ervaren wat zijn positie ondermijnt (p. 117).

Ook een 'militaristische' punitieve houding, die straft zonder te willen begrijpen waar het deviante gedrag op sociologisch en pedagogisch gebied vandaan komt, is disfunctioneel. Het is een masculiene reactie met het doel het masculiene straatrepertoire te overtreffen, waarmee niet gewerkt wordt aan de dieperliggende 'mismatch'. (p. 121). De 'mismatch' tussen beide culturen heeft te maken met latente en diepgewortelde opvattingen over respect, eer, vernedering en mannelijkheid, die zorgt voor een botsing tussen de stedelijke straathabitus en de suburbane en burgerlijke habitus (p. 125).

Het hanteren van 'spelgevoel' dat wordt gezien als een hervormingsperspectief, een alternatief voor de twee uiterste reacties van adoptie of de eenzijdige bestraffing (p. 126).

Docenten komen tot een hervorming van hun eigen functioneren omdat ze rationeel en emotioneel begrijpen hoe de 'mismatch' werkt, waardoor ze de 'mismatch' kunnen omzetten

naar een match (p. 127). Er ontstaat een functionele interactie tussen docenten en leerlingen waardoor ook jongeren uit de straatcultuur betrokken blijven bij de schoolcultuur (p. 126).

Spelgevoel kan op vele gebieden worden toegepast:

Curriculumspelgevoel (p.128).

Het leerplan wordt zodanig aangepast dat ook jongeren met een straatcultuur door de besproken casuïstiek worden geprikkeld ten aanzien van hun inherente interesses. Daarnaast blijft de onderwijskundige omlijsting schools. Er is een mentale communicatie tussen jongeren en volwassenen waarbij een inherente interesse bij de leerling omgezet wordt in een kennisvorm, waarmee zij kunnen uitblinken binnen de schoolcultuur.

Sociaal spelgevoel (p. 131).

Bij het sociale interactiespelgevoel wordt door het ontwikkelen van een dagelijkse taalkundige en gedragsmatige motoriek op een intelligente en bewuste wijze de omzetting naar een sociale match gerealiseerd. Authenticiteit en kundigheid zijn vanuit de straatoptiek essentiële eigenschappen van een docent, waardoor respect ontstaat en de leerlingen zich serieus genomen voelen.

Taalkundig spelgevoel (p. 133).

De betekenis van de taal en van bepaalde uitspraken kan de motor zijn van een problematische 'mismatch'. Onbedoeld kan een positief bedoelde opmerking ('dat doe je thuis bij je moeder toch ook niet') als een belediging worden opgevat ('zei hij nou iets over mijn moeder?'). Er is hier sprake van een latent botsende invulling van de taal. Het afstemmen van het eigen persoonlijke taalrepertoire op de concrete situatie met leerlingen valt hier onder spelgevoel.

Gedrag spelgevoel (p.136).

Het begrijpen van specifiek gedrag, het sociologisch en pedagogisch begrijpen waar overlast gevend gedrag vandaan komt, valt onder dit spelgevoel. Het niet meegaan in de energie slurpende, negatieve spiraal van voortdurend corrigeren, waarschuwen en uiteindelijk bestraffen van overlast gevend gedrag. Een effectieve hervorming van deze modus operandi wordt bewerkstelligd door de leerling die het over iets anders wil hebben dan de lesstof, aan te spreken op de inhoudelijke opdracht en hem de mogelijkheid te bieden om te kunnen schitteren en te voorkomen dat hij gezichtsverlies lijdt. Hiermee wordt tevens voorkomen dat storend gedrag statusverhogend werkt bij medeleerlingen.

Fysiek spelgevoel (p.138).

Binnen 'vredestijd' is binnen de straatcultuur veel fysiek contact aanwezig, waarmee wederzijds respect getoond wordt. Binnen 'oorlogstijd' is aanraken een uitnodiging tot fysiek geweld. Binnen de burgercultuur is er in vrede juist een meer rationele en afstandelijke interactie zonder fysiek contact binnen een functionele setting als de school, terwijl men juist in 'oorlogstijd' geneigd is via een fysiek gebaar als een hand op de schouder, de situatie tot bedaren tracht te brengen. Spelgevoel heeft hier een fysieke dimensie.

Emotioneel spelgevoel (p. 139).

Docenten hebben de neiging om hun hiërarchische status van functionele kennisoverdracht tevens te gebruiken voor het overdragen van morele principes en culturele codes. Het gaat hier in feite om de strijd om de hiërarchie op sociaal gebied, waarop jongeren uit de

straatcultuur reageren met emotionele gedragingen zoals wegstaren, irriteren, uitdagen met uiteindelijk de conclusie: hij erkent mijn status niet, wat aantasting van de eer betekent.

Bij een emotionele match moet wantrouwen omgezet worden in vertrouwen, aantasten van eer naar een gevoel van eerlijkheid, en respect dat verkregen wordt omgezet worden naar respect dat te maken heeft met het eerbiedigen van de ander. De emotionele interpretatie vanuit de leerling is dan de volgende. Van uit de sociale hiërarchie is er aandacht voor mijn ontwikkeling, de docent toont respect voor mij dus hij waardeert mij, dat geeft mij geborgenheid.

In dit boek wordt de uitdaging dus meer gelegd bij het onderwijs, die een dubbele 'switch' (mentaal en praktisch) dient te maken. Het biedt een oplossing om meer rekening te houden met de habitus van jongeren uit een straatcultuur, door middel van het ontwikkelen van spelgevoel.

Bijlage G

Samenvatting boek: Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur
Handboek voor professionals.

Auteurs: Arjan Bolt & Irna van der Wekke

Het programma Jongerenteams is een preventietraject voor jongeren uit de straatcultuur waarmee ze uitgedaagd worden om sociale vaardigheden te leren, zich een mening te vormen en keuzes te maken (p. 14). Het doel is om de vicieuze cirkel te doorbreken die de breuk tussen de straat en de gangbare waarden en normen in de samenleving vormt. De negatieve spiraal van wangedrag en afwijzing wordt doorbroken door het aanleren van alternatief gedrag. Dit gedrag wordt vervolgens versterkt (p. 16). Het alternatieve gedrag is erop gericht om de jongeren te helpen om adequaat te participeren in de maatschappij (p. 26). Een toekomstperspectief bieden dat haalbaar is, vergroot de motivatie om zich in te zetten voor school (p. 30). Ook het opbouwen van een pro-sociaal netwerk, met vriendschappen en contacten waaraan zij steun en waardering ontleen, ondersteunt hen in het doorzetten op de nieuwe ingeslagen weg van maatschappelijke participatie (p. 31). Er zijn vier uitgangspunten die de basis vormen van het methodisch handelen (p. 32):

1. Competentievergroting

Uit verschillende studies blijkt dat hulpprogramma's voor risicojongeren resultaten boeken wanneer ze gebaseerd zijn op het competentiemodel (Loeber, e.a., 2001). Veel effectieve programma's werken dan ook aan het versterken van sociale competenties en aan competenties gericht op probleemoplossing. Daarom maakt men ook in het programma Jongerenteams gebruik van het competentiemodel (Slot & Spanjaard, 2016). Sociale vaardigheden worden sneller aangeleerd in een omgeving waarin het maken van complimenten en het uitspreken van waardering tot de gebruikelijke omgangsvormen behoort. Preventieprogramma's die consequent inspelen op positief gedrag en succeservaringen zijn effectief gebleken bij delinquente jongeren (Bol, 2002). Het waarderen en belonen van de geringste poging om tot sociaal wenselijk gedrag te komen is dan ook van wezenlijk belang en is de kern van de competentievergroting bij deze doelgroep (p. 33). De competentiegerichte benadering is een motiverende benadering waarbij de interventies gericht zijn op het versterken van (sociale) vaardigheden en het benutten van steun uit de directe omgeving (p. 44).

In een Jongerenteam wordt gewerkt met doelen en werkpunten. Een werkpunt is vaak het versterken of aanleren van een sociale vaardigheid om een doel te bereiken. Bij het trainen van vaardigheden zijn de belangrijkste technieken (p. 47):

- Het geven van feedback.
- Het geven van instructies.
- Het voordoen van vaardigheden waarbij de begeleider model staat.
- Het oefenen van vaardigheden.

In 1901 beschreef de psycholoog E.L. Thorndike het verband tussen de herhaling van gedrag als gevolg van beloning (in Bolt & Van der Wekke, 2012). Skinner bouwde deze theorie uit tot de operante leertheorie (Feldman, 2016). Hierin wordt gesteld dat gedrag verandert door de associaties die ontstaan tussen gedrag en de gevolgen van gedrag. De gevolgen van gedrag worden vaak bepaald door de omgeving. Operant leren, oftewel instrumenteel leren, wil dan ook zeggen dat we leren van de ervaring van consequenties of prikkels op ons gedrag. Aangename ervaringen versterken ons gedrag en zorgt ervoor dat we het vaker zullen toepassen, terwijl onaangename ervaringen het toegepaste gedrag verzwakken. Wetende van de reeks stimulus, respons en consequentie (SRC) kan men gedrag beïnvloeden door het versterken of afzwakken van gedrag. Beloon gewenst gedrag, negeer ongewenst gedrag en straf alleen als het gedrag meteen moet stoppen (p. 48).

	Toevoegen van...	Wegnemen van...
...prettige dingen ...	= versterken	= afzwakken

...onprettige dingen ...	= afzwakken	= versterken
--------------------------	-------------	--------------

Tabel 1. Het versterken en afzwakken in schema (p. 51).

Deze leermethode wordt vaak met succes toegepast in de begeleiding van jongeren. Als deze methode in een groep wordt toegepast heeft dat een extra effect. De anderen zien wat er gebeurt en dat kan bij een versterkend gedrag ook effect hebben op hun eigen gedrag (p. 51).

Bij het werken met het competentiemodel is de attitude van de hulpverlener belangrijk. Hij dient open te staan voor de visie van de jongere op een bepaalde situatie, hij moet geloven in diens kwaliteiten en hij dient terughoudend te zijn in zijn oordeel over de jongere. Hierdoor richt hij zich op het empowerment van de jongere. Empowerment wordt beschreven als het zich bewust worden van eigen mogelijkheden om een positieve invloed uit te oefenen op het eigen en/of andermans leven. Een traditionele attitude in de benadering van deze jongeren zou leiden tot een afhankelijke en hulpeloze houding, omdat het accent wordt gelegd op de problemen en het onvermogen van de jongeren. Bij empowerment worden de eigen positieve krachten juist versterkt. De zelfredzaamheid wordt gestimuleerd, zodat zij hun eigen situatie gaan verbeteren (p. 51).

2. De groep als groeimiddel

De groep fungeert als leeromgeving of als oefenterrein om vaardigheden te leren. Omdat de groepsdruk op straat erg groot is, is het voor de ontwikkeling van deze jongeren essentieel om te leren zich niet te laten beïnvloeden. Een groep waarin geen 'wij-zij' cultuur heerst maar waarin deelnemers zich verantwoordelijk voelen voor het klimaat in de groep biedt een alternatief voor de straatcultuur (p. 35).

Deze positieve, pro-sociale groepscultuur vormt daarmee een methodische basis voor het werken met straatjongeren. De peer-group is dan ook een instrument dat gebruikt wordt voor gedragsverandering. Deze aanpak vertoont overeenkomsten met de benadering van residentiële behandelgroepen die werken volgens de principes van contingency management. Dit houdt in dat de jongeren in een groep leren om in het contact met elkaar dezelfde gedragstherapeutische principes toe te passen als die hun begeleiders in de behandeling gebruiken. De nadruk ligt op technieken voor het versterken van gewenst gedrag.

De belangrijkste kwaliteit van de begeleider is zijn rol als voorbeeld voor de groep. Aan hem moet in alle opzichten de cultuur van de groep zichtbaar zijn. De sterkste werking van dit parallelproces is dat jongeren zien wat van hen verwacht wordt. (p. 39).

3. Vergroting van de zelfsturing

Human Agency (Laub & Sampson, 2003), het vermogen om weloverwogen keuzes te maken, maakt het mogelijk om het levenslot in eigen handen te nemen. Volgens Menger en Krechtig (in Bolt & Van der Wekke, 2012) wordt men middels het proces van Discovering Agency, zich bewust van het feit dat je kwaliteiten bezit, wordt de eerste stap hiertoe gezet. Het leidt tot een positiever zelfbeeld, dat essentieel is om als actor actief te durven kiezen voor een ander leven (Laub & Sampson, 2003; Maruna & Immarigeon, 2004) (p. 40).

4. Begeleiding in de eigen leefomgeving

Wanneer interventies voor deze doelgroep zich richten op meerdere domeinen van hun leven blijkt dit volgens Bartels en De Haan & De Bie (in Bolt & Van der Wekke 2012) het meest effectief te zijn. Reductie van risicofactoren, het versterken van beschermende factoren en het versterken van sociale binding zijn volgens Boendermaker & Ince (in Bolt & Van der Wekke, 2012) succesvolle interventies die zich richten op de omgevingsfactoren die hun gedrag beïnvloeden (p. 42).

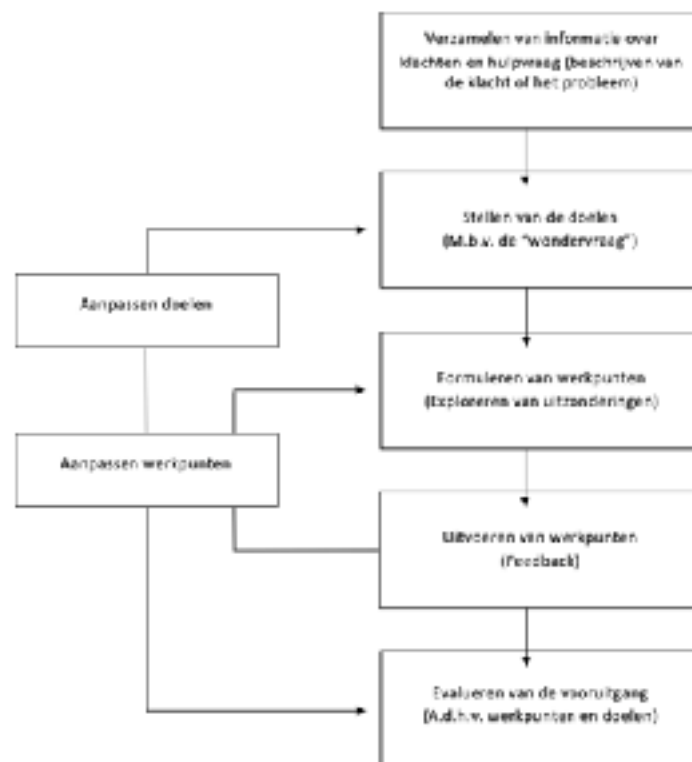
De oplossingsgerichte benadering

Naast de competentiegerichte benadering wordt ook aan een oplossingsgericht gewerkt. De focus ligt dan niet op de analyse van problemen, maar op de mogelijke oplossingen in de toekomst. Het accent ligt daarbij op het opsporen van krachten en kwaliteiten bij de cliënt. De

vermogens om zelf oplossingen te bedenken en uit te voeren worden aangesproken en versterkt. Daarbij is tevens kenmerkend dat de visie van de client bepalend is. Er wordt op vertrouwd dat de client zelf goed kan beslissen over wat wel en niet goed voor hem is. Veranderingen die zich voordoen worden benut als kansen. De basis voor positieve verandering is het herhalen van geslaagde gedragingen. Deze methode is ontwikkeld door Steve de Shazer en zijn collega's van het Brief Family Therapy Center in de VS (De Jong & Berg, 2001; de Shazer, 1985 in Bolt & Van der Wekke, 2012), nadat zij concludeerden dat er geen noodzakelijk verband bestaat tussen de ontstane problemen enerzijds en de oplossing anderzijds. Deze conclusie was zeer ingrijpend, gezien het feit dat de meeste therapievormen nog steeds gericht zijn op het opsporen van een defect (Visser & Butter, 2008, in Bolt & Van der Wekke 2012). Inmiddels is aangetoond dat de oplossingsgerichte therapie minstens even effectief is als andere effectieve vormen van gedragstherapie en cognitieve therapie. Het is een relatief goedkope therapie omdat het sneller tot resultaten leidt dan andere effectieve methoden (De Jong & Berg, 2001; Knekt & Lindfors, 2004; Lindfors & Magnusson, 1997 in Bolt & Van der Wekke, 2012). Cliënten zijn meer tevreden over de hulp in vergelijking met andere hulpvormen (MacDonald, 2007 in Bolt & Van der wekke, p. 52).

Het construeren van oplossingen

Het belangrijkste doel bij de aanpak van een Jongerenteam is het vergroten van de oplossende vermogens van de jongeren, zodat zij in een andere situatie zelf antwoorden en oplossingen vinden. Dit werkt tevens competentie vergrotend. In onderstaand schema wordt de cyclus weergegeven van dit proces. Het is een cyclus die tijdens de begeleiding meerdere malen wordt doorlopen.

Figuur 1: De cyclus van de begeleiding (p.54).

Verzamelen van informatie vraagt van de begeleider een houding van 'niet-weten' (De Jong & Berg, 2001 in Bolt & Van der Wekke 2012) waardoor je een open en nieuwsgierige houding toont die niet beïnvloed is door je eigen percepties en beeldvorming. Deze houding schept een veiliger klimaat waardoor jongeren aangezet worden om eerlijk te zijn over hun gedachten en ervaringen.

De wondervraag is kenmerkend voor de oplossingsgerichte benadering (De Jong & Berg, 2001; Bolt, 2006/2007 in Bolt & Van der Wekke, 2012). Hiermee maak je een

toekomstprojectie. Je prikkelt het voorstellingsvermogen en de creativiteit. Het helpt de jongere zich voor te stellen hoe zijn leven erover en jaar uitziet. Zorgvuldig doorvragen op het antwoord helpt bij het formuleren van haalbare en werkbare doelen en het verlegt de aandacht van het probleem naar mogelijke oplossingen. Het is de eerste stap naar gedragsverandering (p. 55).

Om tot het formuleren van werkpunten te komen helpt de begeleider met het opsporen benadrukken en versterken van eigen krachten aan de hand van situaties die als succesvol worden ervaren en die dus de uitzondering vormen bij het probleem. Het zijn de momenten waarop een probleem zich niet of minder voordoet. Vaardigheden en krachten die de jongere in de toekomst kan benutten worden ontdekt door het uitvragen en exploreren van deze uitzonderingsmomenten. Op deze wijze worden oplossingen opgebouwd uit krachten, kwaliteiten en vaardigheden die ze bij henzelf en in hun omgeving ontdekken. Bij het uitvoeren van werkpunten wordt feedback gegeven in de vorm van complimenten of opbouwende kritiek. De belangrijkste oplossingsgerichte suggestie is: 'Doe meer en vaker wat je nu al kunt'. Wanneer blijkt dat het werkpunt nog te hoog gegrepen is doordat het geformuleerde werkpunt niet kan worden omgezet in een concrete actie, dan ga je terug naar het formuleren van werkpunten, hetzij om het werkpunt opnieuw te formuleren of om de stap naar het doel kleiner te maken. De kans op een succesgevoel is dan groter. Wordt de actie uitgevoerd zoals gepland, dan wordt overgegaan naar het volgende werkpunt. Regelmatig is er een evaluatie van de vorderingen. Hierdoor krijgt de jongere meer inzicht in zijn eigen vooruitgang, hetgeen een gunstig effect heeft op zijn zelfvertrouwen. Het formuleren van kleine overzichtelijke en haalbare doelen is van belang (p. 56).

De vervangingsmethode

Jongeren gebruiken straatgedrag omdat het hen helpt zich in hun leefomgeving te handhaven. Het is niet mogelijk dit gedrag te laten stoppen of van hen af te nemen. Daarom creëer je omstandigheden waarin ze kunnen experimenteren met alternatief gedrag. In eerste instantie richt je je op het ontdekken van gewenst en positief gedrag. Van daaruit werk je naar 'vervangingsgedrag' (Van Strijen, 2009). Wanneer dit gedrag intrinsiek beleefd wordt hebben de jongeren straatgedrag niet meer nodig om zich te kunnen handhaven. Zelfvertrouwen versterkt het vermogen om alternatief gedrag te leren. Alleen al de voortdurende nadruk op wat ze wél goed doen heeft een positief effect op hun gedrag. Ze worden meer ontvankelijk voor correcties en feedback op ongewenst gedrag wanneer ze veel waardering en positieve aandacht krijgen (p. 57).

Concrete aanzet tot beweging (p. 58)

Om tot gedragsverandering buiten de experimenteergroep te komen en in te zetten in het dagelijks leven wordt er toegewerkt naar een manier die de gedragsverandering concreet en herkenbaar maakt: gedragsverandering in observeerbare gedragstermen (p. 59). Een zinvol hulpverleningscontact moet leiden tot een concrete aanzet tot beweging (CAB), waaraan je de mate van succes kunt afleiden. Deze gedragsafpraak is tevens het aanknopingspunt voor het volgende begeleidingsgesprek. De ervaring van vooruitgang vergroot het vertrouwen in eigen kunnen en is brandstof voor verdere groei. Met de werkwijze van de drie gebeurtenissen wordt aan de hand van concrete gebeurtenissen kleine gedragsveranderingen zichtbaar gemaakt. De methode is oplossingsgericht, competentiegericht en systeemgericht. De basisgedachte van deze werkwijze is dat je gedragsverandering stimuleert door zorgvuldig door te vragen op: de beginsituatie, de gewenste eindsituatie en de uitzonderingssituatie.

Hierdoor analyseert de jongere zelf zijn eigen functioneren. De hulpverlener zoomt in op gebeurtenissen (Bolt, 2006/2007 in Bolt & Van der Wekke, 2012) aan de hand van het SRC-schema van de operante leertheorie. De uitzonderingssituatie is de brug van het probleem naar de oplossing (p. 60). Bij het werken met een groep is de peer-group een tussenstation op het traject van straatcultuur naar burgercultuur. De groep fungeert als een positieve uitzonderingssituatie. Jongeren leren in de groep gedrag en vaardigheden die ze in de samenleving kunnen benutten, hetgeen het exploreren van positieve uitzonderingen eenvoudiger maakt (p. 68).

Contact maken

Het eerste contact is van groot belang. Omdat er verschillende referentiekaders zijn tussen jou en de straatjongeren is de kans op misverstanden in de communicatie erg groot (p. 70). Referentiekloven dienen dan ook overbrugd te worden. Kaldenbach (Respect!, 2010) geeft een aantal nuttige tips voor de omgang met straatjongeren, maar gaat erg ver in het aanpassen van zijn communicatie. Beter is het om jezelf te blijven en niet te proberen de jongeren te imiteren of naar de mond te praten. Doe geen dingen die niet bij je passen en waar je je ongemakkelijk bij voelt. Je doel is wederzijds respect en daarvoor is het nodig dat jongeren zien hoe je bent. Verwacht ook niet dat straatjongeren volgens jouw normen reageren. Vertrouwen is het sleutelwoord. Een hulpverlener moet betrouwbaar zijn.(p. 73). Betrouwbaar zijn houdt in:

- Doen wat je zegt.
- Informatie over het leven van een jongere nooit zonder overleg aan anderen doorgeven.
- Niet praten over persoonlijke zaken van de jongeren waar anderen bij zijn.
- Duidelijk en eerlijk zeggen over welke informatie je geen geheimhouding kan beloven.
- Consequent zijn, zowel in het belonen en waarderen van gedrag als in het corrigeren en afwijzen van gedrag.

Wanneer er wederzijds vertrouwen is vinden straatjongeren het prettig om te vertellen wat ze hebben gedaan of meegemaakt. Een belangrijk doel wat vaak genoemd wordt is: 'leren nee te zeggen' (p. 76).

Wel doen en niet doen als leider van een groepsactiviteit (p. 77):

Tabel 2. Contact leggen als leider van een groepsactiviteit (p.77)

Wel doen:	Niet doen:
Rustig zijn en blijven.	Terugschreeuwen of schelden.
Stevig zijn; het niet pikken als jongeren regels overtreden.	Dreigen.
Meteen reageren als iemand een regel overtreedt.	Een jongere in de groep voor schut zetten.
Jongeren niet in de groep corrigeren maar eerst apart nemen.	Meteen beschuldigen.
Als je een jongere apart hebt genomen: eerst naar zijn verhaal luisteren.	Straf geven zonder uitleg.
Eerlijkheid belonen.	
Consequent zijn; wanneer dat nodig is iemand straffen of wegsturen, maar daar niet bij preken.	

Wanneer je bij een situatie gebruik maakt van de karate-aanpak dan ga je direct de confrontatie aan (Kaldenbach, 2010). Je gebruikt je kracht om hem uit het veld te slaan en je gaat derhalve de confrontatie aan. Bij de judo-aanpak maak je gebruik van de kracht van de tegenstander. Je verstoort zijn balans door mee te bewegen om hem uiteindelijk 'te verslaan'.

Dit betekent dat je bij de straatjongeren niet ingaat op bedreigingen of provocaties, maar hen juist vraagt om je te helpen waardoor je hem belangrijk maakt (Kaldenbach, 2010; Van Strijen, 2009). Maak niet de indruk dat het protocol belangrijker is dan hun behoeften en geef ze niet het gevoel dat ze een nummer zijn. De aard van de relatie tussen een professional en een straatjongere is bepalend voor de resultaten van de interventie (o.a Dowden & Andrews, 2004; Rovers & Moors, 2008 in Bolt & Van der Wekke, 2012). Dit geldt overigens ook voor hulpverlening aan andere doelgroepen, (Lambert, 1992 in Bolt & Van der Wekke, 2012)) en (Thomas, 2006 in Bolt & Van der Wekke, 2012) verklaren op basis van studies dat 30% van

de effectiviteit is toe te schrijven aan een goede samenwerkingsrelatie, ook bij andere doelgroepen, (Wampold, 2001) gaat nog verder en meent dat een goede relatie, én hoop en verwachting voor 70% verantwoordelijk zijn voor het positief reageren van cliënten. En vooral bij straatkinderen en -jongeren met externaliserende problemen, is er een sterk verband tussen gedragsverandering enerzijds en de relatie tussen cliënt en de professional anderzijds (Shirk & Karver, 2003 in Bolt & Van der Wekke, 2012 , p. 79)

Werken met een groep

De groep of de groepsinterventie inzetten als middel bij het vergroten van de competentie bij jongeren is van belang. De alternatieve groeps cultuur die hierdoor geschapen wordt, heet in de literatuur een Positive Peer Culture (Vorrath & Brendtro, 1985). Het Engelse woord 'peer' betekent dat iemand gelijk is aan een ander qua mogelijkheden, leeftijd, achtergrond en sociale status. Hierdoor leren ze onderling vaardigheden van elkaar. Jongeren sluiten zich aan bij straatgroepen omdat ze de behoeften voelen aan erkenning, waarderingen en tevens om ergens bij te horen (p. 111). De vervulling van deze basisbehoeften is essentieel voor de ontwikkeling van een jongere naar de volwassenheid. Een programma met kenmerken van Positive Peer Culture (PPC) komt tegemoet aan deze basisbehoeften waardoor:

- Zij het gevoel hebben ergens bij te horen.
- Zij kunnen presteren.
- Zij onafhankelijk en autonoom kunnen zijn. Daarom biedt het een alternatief voor straatgroepen (Brendtro e.a., 2009 in Bolt & Van der Wekke, 2012).
- Zij betekenisvol, genereus en behulpzaam voor anderen kunnen zijn.

Daar deze kinderen uitsluitend in groepsverband overlast veroorzaken is een groepsprogramma met een pro-sociale cultuur juist zinvol (Gold & Osgood, 1992 in Bolt & Van der Wekke, 2012, p.112).

De aandacht en betrokkenheid van begeleiders en groepsleden is een stimulans om meer energie te steken in hun prestaties. De technieken die je in een pro-sociale groep gebruikt zijn tegelijk de omgangsvormen die je tussen de jongeren onderling wilt stimuleren. Zo fungeer je ook als rolmodel. Door deze competentiegerichte manier van begeleiden zullen ze zelf ook meer op een competentiegerichte manier met elkaar omgaan (p. 113).

De belangrijkste techniek om jongeren vaardigheden bij te brengen is het geven van positieve feedback en complimenten. Door succesvolle ervaringen te benadrukken en te versterken leren ze het snelst. Elementen van feedback zijn (p. 121):

1. Contact maken met de jongen.
2. Benoemen wat je goed vindt.
3. De reden geven waarom je het goed vindt.

Vaak horen dat je het goed doet leidt tot zelfvertrouwen en een gevoel van eigenwaarde. En dat heeft weer een positief effect op het vermogen om sociale vaardigheden aan te leren, omdat je beter en sneller werkt met zelfvertrouwen (o.a. Cheng & Furnham, 2003 in Bolt & Van der Wekke, 2012 p. 122).

Elementen van een goede correctie zijn (p. 123):

1. Maak contact (aankijken en naam noemen).
2. Zeg: ik zie dat je... (noem ongewenst gedrag).
3. Zeg: ik wil dat je... (noem het gedrag dat je verwacht).

Hierdoor is een correctie een instructie.

Themabijeenkomsten

Er is bewust gekozen voor de naam Jongerenteam. Het geeft aan dat er samengewerkt wordt om een gezamenlijk doel te bereiken. Er is een duidelijke rol en taakverdeling. Wanneer je een themabijeenkomst wil behandelen is het belangrijk om de bijeenkomst goed voor te bereiden. Stem de inhoudelijke invulling af op de groep die je op dat moment voor je hebt. Ook de werkvormen dienen geschikt te zijn voor deze specifieke groep (p. 132).

De opbouw van een themabijeenkomst kan als volgt zijn (p.133):

1. Een korte inleiding van het thema.
2. De jongeren betrekken door te vragen naar ervaringen.

3. Aan de slag gaan met het thema met behulp van praktische oefeningen.
4. Bespreken wat tijdens de oefeningen goed en fout gaat. Ingaan op wat er vanuit de jongeren zelf komt.
5. Vat aan het eind kort samen wat jullie gedaan en besproken hebben en koppel dit terug naar de inleiding van de bijeenkomst.
6. Peil de meningen van de jongeren en probeer te achterhalen hoe ze het ervaren hebben.

Bijlage H

Samenvatting boek: Machomannetjes: 99 tips om de straatcultuur terug te dringen uit uw school (2012).

Auteur: Hans Kaldenbach

Het boek Machomannetjes gaat eigenlijk verder in op het boek 'Hoe de straat de school binnendringt' van Iliass El Hadioui (2011). Hij geeft in dit boek dan ook 99 tips om de leercultuur in de school te bevorderen.

Vier belangrijke overwegingen zijn:

- Iets begrijpen is niet hetzelfde als er begrip voor hebben.
- Rekening houden met betekent niet het accepteren.
- Nu de wereld is zoals die is, hoe kunnen dan nu de doelen bereikt worden.
- Heb besef van de grondtoon van waaruit u de burgerlijke cultuur wilt aanleren.

De allerbelangrijkste tip uit dit boek is om tegelijkertijd te zorgen voor binding en het stellen van grenzen. Wees dus duidelijk, straal gezag uit, biedt structuur en investeer daarnaast in meer binding.

Geef de kinderen een duidelijk beeld van de maatschappij, met als feiten (p. 33):

- Dat iedereen weleens bang is maar je dit niet minder maakt als mens.
- Dat zwak zijn geen reden is voor schaamte.
- Dat een compromis sluiten niet eerloos is.
- Dat het moeilijk is om te erkennen dat je je onzeker voelt.
- Dat van mening veranderen niet dom is.

Praat als rolmodel altijd in ABN en leer de kinderen schakelen van straattaal naar ABN (p. 46). Leer ook dat conflicten met praten kunnen worden opgelost (p. 52).

Wilkingson (in Kaldenbach, 2012) maakt onderscheid tussen 2 soorten zelfwaarde gevoel, te weten hard en zacht. Probeer de kinderen in het zachte zelfwaarde gevoel te krijgen (p. 33). Dat wil zeggen dat zij beseffen dat ze zwakke kanten hebben, maar dat dit geen invloed heeft op de innerlijke overtuigingskracht, waardoor ze in staat zijn kritiek te verdragen. Ze zijn daardoor gelukkiger en hebben meer sociale contacten.

Volgens de Roos van Leary kunnen de zachte leerlingen worden vergeleken met de as tegen-samen. De harde leerlingen met de as boven-onder (p. 169).

Het is belangrijk om de kenmerken van veranderingsprocessen te begrijpen.

Kaldenbach gaat ervan uit dat iedereen wel wil veranderen, maar dat uitleg van het belang essentieel is (p. 30). Wanneer iemand vanuit zichzelf verandert, is dit effectiever dan wanneer hij gedwongen wordt te veranderen. Een leraar moet aansluiting zoeken bij de leerlingen en kan vanuit hier de verandering inzetten. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de machtsstructuur in de klas (p. 52). Respect, vertrouwen en een band spelen hierbij een grote rol (p. 188).

Een docent kan van een klas een 'wij van groep 8' maken (p. 67). Een positieve band met de klas en kleine tussendoelen stellen vergroot de slagingskans. Iedereen heeft behoefte om ergens bij te horen. Hierin zit een stuk besef dat je gewaardeerd wordt, en je mag zijn zoals je bent. Dit geldt ook voor 'bij de klas horen' (p. 43).

Kaldenbach gaat ervan uit dat er langzaam ook verandering in de identiteitsopvattingen ontstaan. Bij een periode van verandering is er vaak een gewenningsfase nodig om te stabiliseren (p. 188).

Kaldenbach geeft tien tips voor rolmodellen en leiders, zoals docenten, om dit effectief aan te kunnen pakken (p. 58):

- Iedereen moet zich welkom voelen.
- Hard schreeuwen niet belonen.
- Maak een klas tot een team. Het groepsgevoel is nog belangrijker voor kinderen met een lage status.
- Fouten maken en 'zwak zijn' mag.
- Leer samenwerken. Het kind hoeft niet altijd centraal te staan.
- Zelfbeheersing is een teken van kracht.
- Houdt zelf de regie in handen. Antwoordt zelf altijd beschaafd.
- Leer denken vanuit het perspectief van de ander.
- Noem het kind vaak in een positieve context.
- Gedrag mag afgekeurd worden, de persoon niet.

Gezag kan worden verkregen door (p. 172):

- Duidelijke regels te stellen en je hier consequent aan te houden.
- Doe wat je zegt, maar laat de ander in zijn waarde.

- Wees vriendelijk op een krachtige manier zonder te schreeuwen.
- Trek niemand voor. Wel kan er af en toe iets door de vingers worden gezien.
- Probeer een rustige uitstraling te hebben en nooit ruzie te maken, boos te worden of te schelden tegen de leerlingen.
- Ook het af en toe wat extra's doen voor de leerlingen, draagt bij aan het krijgen van gezag.

Burgercultuur

Burgers stralen uit: Ik ben benaderbaar, ik ben bereid tot overleg, ik leef in harmonie. Deze zachte grondhouding ontstaat wanneer je opgroeit en je ontwikkelt in een veilige omgeving (p. 91).

Straatcultuur

Anderson (1994): Straatcultuur komt voort uit het wanhopig zoeken naar respect (p. 11).

Bourgois (in Kaldenbach, 2012): Straatcultuur ontstaat als verzet tegen de buitensluiting van de hoofdcultuur. Vinden waardigheid in de straatcultuur.

Straatcultuurgedrag heeft als doel het verloren gegane respect terug te krijgen (p. 12).

Machogedrag ontstaat door het niet kunnen verdragen van schaamte over zwaktes.

Overlevingswaarden zijn doortastendheid, kracht, vechtlust, moed, vastberadenheid en onverbiddelijkheid (p. 17).

In de VS is er een straatcultuur die, door vele jaren van ernstig maatschappelijke problemen, niet meer veranderbaar is. In Nederland is dit nog niet zo ver. Kaldenbach spreekt hierdoor liever over straatcultuurgedrag (p. 11).

Wanneer je onder aan de maatschappelijke ladder staat, is eer het enige wat je nog hebt (p. 63). De eer wordt goed verdedigd waardoor zij vaak een kort lontje hebben.

De 'ik'-stijl is volgens Kaldenbach te confronterend en te direct voor leerlingen met korte lontjes (p. 128).

Het is wel effectief om met een consequent rooster te werken met een vaste lesopbouw. Dit heeft een nog beter effect wanneer dezelfde pedagogische maatregelen door zoveel mogelijk mensen worden nagestreefd. Geef de kinderen een duidelijk beeld van de maatschappij, met als feit dat iedereen weleens bang is maar je dit niet minder maakt als mens. Praat als rolmodel altijd in ABN en leer de kinderen zelf schakelen van straattaal naar ABN. Leer ook dat conflicten met praten kunnen worden opgelost (p. 33).

Bijlage I

Samenvatting Pdf: Saïd & Lody, Handboek: wat wij kunnen, kan jij ook (2018)

Auteurs: Storms & Janssens (met Van der Kamp & Bensellam).

Een totaal andere aanpak van jongeren uit de straatcultuur, dan de gebruikelijke, is die van Saïd en Lody. Het meest opvallende verschil is dat zij als duo te werk gaan. Omdat aan dit duo, als Marokkaan en Jood allerlei beelden en vooroordelen kleven, kunnen zij door hun samenwerking en de manier waarop zij met elkaar omgaan, rolmodellen zijn voor jongeren uit de straatcultuur. Dit geldt ook voor andere duo's als er een verrassingselement is in de combinatie, passend bij de aard van de problematiek. Er moet wel synergie zijn tussen de twee personen, een klik en wederzijds respect. Daardoor kan het een voorbeeld zijn bij het doorbreken van de bestaande beeldvorming (p. 19).

De kern van hun boodschap is het verbeteren van onderlinge verhoudingen, het leggen van verbindingen bij jongeren uit verschillende gemeenschappen en het openen van de blik op de wereld om hen heen. Ze zijn helder over grenzen en eigen verantwoordelijkheid. De methode biedt jongeren perspectief op een toekomst in de maatschappij (p. 8). De methode richt zich op jongeren van 12-20 jaar, die een zwak zelfbeeld ontwikkeld hebben, dreigen te ontsporen en die een ongefundeerde negatieve mening over anderen hebben. Doel is de weerbaarheid te vergroten door het stimuleren van een kritisch positief beeld van de samenleving en het verlangen naar een functionele plek in de maatschappij (p. 10-11).

Hun aanpak is maatwerk. Zij begeleiden een klas waar zich problemen hebben voorgedaan gedurende 3 á 4 maanden. Basisprincipes van hun aanpak zijn (p. 12):

1. De mens staat centraal, vul niet in hoe een ander is.
2. Doorbeek generaliserende beeldvorming.
3. Zoom in op talenten, geef ruimte om het beste uit henzelf te halen.
4. Wees oprecht, helder en duidelijk en biedt kansen.
5. Spreek jongeren aan op hun negatieve houding.
6. Leef je in in de doelgroep, (niet identificeren).
7. Wees helder in je boodschap.
8. Communiceer duidelijk, kom je afspraken na en doe geen loze beloften.

Door middel van het organiseren van excursies die aansluiten op de problematiek en behoeften van de klas, wordt een actieve leersituatie gecreëerd. De door hen gebruikte leer methode is dan ook het opdoen van ervaringen en hierop reflecteren (p. 16) . Daarnaast worden leerlingen geselecteerd en begeleid die als rolmodel voor de hele groep kunnen fungeren.

Bijlage J

Kopieën van de rede van Dr. Pinto over een Nieuw Perspectief (2000).
Bladzijde 31 tot en met 33 en bladzijde 36 tot en met 38.

Enige voorbeelden

	F-structuur	G-structuur
	<ul style="list-style-type: none"> • groep staat centraal • persoonlijke kenmerken strak, streng, star 	<ul style="list-style-type: none"> • individu staat centraal • persoonlijke kenmerken ruim, mild, flexibel
1	duidelijkheid, eenduidigheid	relativeren, nuanceren
2	rollen, in/outgroep	egalitaire verhoudingen
3	extern referentiekader	intern referentiekader
4	schaamte	schuld
5	motivatie: groep	motivatie: persoonlijk
6	opvoeding: <ul style="list-style-type: none"> • angst voor schaamte • veel (lijf)straffen • betonen van respect • kennen van plaats in groep 	opvoeding: <ul style="list-style-type: none"> • angst voor schuld • veel discussie/uitleg • nadruk op gelijkheid • ontplooiing individu
7	gedrag gestuurd door rol in de groep	gedrag gestuurd door persoonlijkheid
8	beleefdheid, niet altijd open	open, soms grof en niet beleefd
9	relatie aspecten overheersen het gedrag	inhoudsaspecten overheersen het gedrag
10	gedrag in hoge mate emotioneel	gedrag in hoge mate rationeel
11	veel impliciete communicatie; <ul style="list-style-type: none"> • nadruk op vorm • alles is persoonlijk (holtsam) • sociaal wenselijke antwoorden • indirecte communicatie 	veel expliciete communicatie; <ul style="list-style-type: none"> • nadruk op inhoud • scheiding persoonlijk/zakelijk • eerlijke antwoorden • directe communicatie • weinig non-verbale communicatie
12	tussenpersonen bij regeling van zaken of conflicten	bij voorkeur direct overleg tussen de betrokkenen zelf
13	maatschappelijke positie afhankelijk van afkomst	maatschappelijke positie afhankelijk van prestaties
14	scherpe scheidslijn tussen goed en slecht	veel nuances
15	nadruk op hiërarchie	nadruk op gelijkheid
16	gastvrijheid; persoonlijk contact minder gereguleerd; zorg voor de groep	contacten veelal volgens afspraken; minder spontaan direct contact; zorg voor jezelf
17	kortetermijnplanning	langetermijnplanning
18	agressiviteit soms geaccepteerd (onder meer voor wraak)	agressiviteit zo veel mogelijk onderdrukken en vermijden
19	ruzies zijn functioneel	ruzies zijn disfunctioneel
20	voorkomen van: <ul style="list-style-type: none"> • gezichtsverlies • schande (voor de groep) 	voorkomen van: <ul style="list-style-type: none"> • gevoelens van schuld • en persoonlijk falen
21	nastreven van: <ul style="list-style-type: none"> • eer voor de groep • waardering door de groep 	nastreven van: <ul style="list-style-type: none"> • persoonlijk geluk • innerlijke rijkdom
22	eer en aanzien	zelfontplooiing
	eer belangrijker dan feiten	feiten belangrijker dan eer

Herziening Maslowpiramide dringend nodig

De piramide met de behoeftehiërarchie, voor alle aardbewoners, van Abraham Maslow is overbekend. Verplichte stof bij de motivatieleer voor managers. Zelfontwikkeling wordt door Maslow aangegeven als de top van de behoeftehiërarchie en sluit aan bij 'de behoefte aan individualisering en zelfactualisatie', zoals collega Ganzevoort het vanaf deze plaats bij zijn oratie op 29 januari vorig jaar noemde. Het spoort ook met de achtergrond van de Amerikaanse Maslow om een dergelijke behoeftehiërarchie te ontwerpen. In het licht van het voorgaande echter, zal het duidelijk zijn dat de Maslowpiramide aansluit bij de G-structuur waarin het individu centraal staat en zelfontplooiing het hoogste ideaal is. Voor de F-structuur, waarbij de groep centraal staat en eer (door de groep toegeschreven) het meest nastrevenswaardig is, zal de piramide er anders uitzien, zoals hieronder wordt weergegeven.

Piramides voor G- en F-structuren

Piramide van menselijke behoeften in G-structuren (Maslow, 1970)

Piramide van menselijke behoeften in F-structuren (cf. Pinto, 1994-2000)

EEN NIEUW PERSPECTIEF

Behoeften-niveau	Voorbeelden van behoeften	Behoeften-niveau	Voorbeelden van behoeften
<i>Primaire behoeften:</i> voedsel, drinken, lucht om te ademen, rust, slaap, bescherming tegen kou, regen, zon.			
<i>Behoefte aan zekerheid</i>	Onderdak, het hebben van inkomen, de zekerheid van een rechtvaardige behandeling, bescherming tegen gevaar.	<i>Behoefte van de eigen groep</i>	Beleefdheid, leven overeenkomstig plaats en rol binnen groep, wederzijdse hulp in-groep, indirecte en impliciete communicatie (o.m. middels parabels).
<i>Behoefte aan acceptatie</i>	Zichzelf mogen zijn tegenover anderen, genegeerdheid, liefde, behoren tot een sociale groep.	<i>Goede naam</i>	Hervel gedrag, zichtbare rijkdom, waardering door anderen, bescherming familie eer.
<i>Behoefte aan erkenning</i>	Erkenning door anderen van deskundigheden, zelfvertrouwen, zelfrespect, prestigie, maatschappelijk aanzien	<i>Eer</i>	Het voorkomen en bestrijden van gezichtsverlies, schaamte, schande en oeraantasting
<i>Behoefte aan zelfontwikkeling</i>	Ontwikkelen van eigen talenten, creativiteit, leveren van een prestatie, gezonde rivaliteit verantwoordelijk zijn voor eigen handelen.		

Ad 5 Is er een methode om verschillen te overbruggen met behoud van ieders eigenheid?

Eigenlijk is dit een retorische vraag. Tegelijkertijd met de moeite die ik had met de bestaande cultuurindelingen, miste ik in de bestaande literatuur een methodische aanpak hoe om te gaan met verschillen van welke aard dan ook, rekening houdend met ieders eigenheid in alle facetten. En ook hier met het oog op de meermalen genoemde effectiviteit van de communicatie, het behalen van het beoogde doel. Het is een ogenschijnlijk zeer moeilijke, zomet onmogelijke opgave aan een dergelijke methode te werken, waarbij recht wordt gedaan ook aan datgene waarin mensen verschillen. Uit de analyse van de derde vraag in de paragraaf over de mogelijke struikelblokken voor effectieve communicatie, rolt echter als het ware vanzelf de hier bedoelde methode. Wij zagen dat er drie struikelblokken in de weg staan van effectieve communicatie:

- 1 Doorgaans zijn wij ons onbewust van de normen, waarden, codes en regels die ons tijdens de socialisatie zijn bijgebracht. Iedereen ziet, beleeft en interpreteert daarom alles om zich heen vanuit dat (beperkte) denkraam van de eigen onbewuste normen en waarden. Zo ontstaat de neiging om de eigen normen en waarden te universaliseren.

- 2 Men heeft de neiging de eigen normen, waarden en percepties aan anderen te attribueren of toe te schrijven (Heider, 1958; Jones en Davis, 1965; Kelly, 1967; Jones, Kanouse, Kelly, Nisbett, Valins & Weiner, 1971).
- 3 Men maakt de eigen wensen, beperkingen en grenzen onvoldoende en/of niet tijdig aan elkaar duidelijk, juist vanwege de onbekendheid van eigen en ander-mans communicatiecodes en normen en waarden.

Dubbel perspectief (DP) door de drie-stappenmethode (DSM)

Het bijna natuurlijk antwoord op deze drie struikelblokken is een methode die de volgende drie stappen omvat:

Stap 1

Het leren kennen en bewust worden van de eigen normen en waarden. Welke regels en codes zijn van invloed op het eigen denken, handelen en communiceren?

Stap 2

Het leren kennen van de normen, waarden en gedragscodes van de ander. Daarbij dienen meningen over het gedrag van de ander gescheiden te worden van *feiten*. Men dient te onderzoeken wat het 'vreemde' gedrag van de ander betekent.

Stap 3

Vaststellen van de wijze waarop men in de gegeven situatie met de geconstateerde verschillen in normen en waarden omgaat. Vervolgens stelt men vast waar de eigen grenzen liggen voor wat betreft aanpassing aan en acceptatie van de ander. Deze grenzen worden vervolgens *nichig* aan de ander duidelijk gemaakt op een wijze die men eventueel aanpast aan de communicatiecodes van de communicatiepartner.

Door stap 1 leert men en wordt men zich bewust van het *eigen* perspectief van communiceren en handelen. Door stap 2 komt men achter het perspectief van communiceren en handelen van de ander. Deze twee eerste stappen van de drie-stappenmethode (DSM) vormen dan ook de 'dubbel-perspectief (DP)-benadering'. Met

behulp van deze DP-benadering kunnen zelfs de meest uiteenlopende en ogenschijnlijk elkaar uitsluitende verschillen worden overbrugd, met behoud van de eigenheid van de communicatiepartners. Een goed voorbeeld hiervan is de, uit de praktijk beschreven casus 24 in *Interculturele Communicatie* (Pinto, 1994):

Een traditioneel plattelands echtpaar zoekt de hulp van een arts bij hun wens om geen kinderen meer te krijgen. Sterilisatie van de vrouw was de wens. Hierover voerde de man steeds het woord, ook als de arts zich rechtstreeks tot de vrouw wendde. Dit specifieke paar, uiteraard niet representatief voor welke groep dan ook, wenste vast te houden aan hun norm dat bij externe contacten de man en niet de vrouw het woord voert. Terwijl de arts, in dit geval, gehouden is de instemming van de vrouw zelf te vernemen.

Twee standpunten die onmogelijk te verenigen lijken. Met de toepassing van de DP-benadering is het wel mogelijk gebleken.

6	De haalbaarheid ☒ Het plan van aanpak is volgens doent haalbaar binnen de gestelde tijd	
7	Afstemming ☒ Plan van aanpak is tot stand gekomen in afstemming met de opdrachtgever, te weten beroepspraktijk	

Conclusie De projectopdracht is: ☒ GO: Geschikt ☐ NG GO: Geschikt, mits enige aanpassingen in het plan van aanpak worden gedaan ☐ NG GO: Ongeschikt Toelichting: 	
Datum: 23 januari 2019	Plaats: Nijmegen
Naam OSi begeleider: Els Moeko-Munnis	Handtekening:

3	Doel van onderzoek ☒ Bevat een heldere beschrijving van het beoogd projectresultaat (waar het onderzoek een bijdrage aan levert) ☒ Bevat een heldere beschrijving van de relevantie voor de betreffende beroepspraktijk ☒ Bevat gezamenlijk met opdrachtgever geformuleerde eisen aan het beoogd projectresultaat	
4	De methode van onderzoek ☒ Bevat een concrete en passende onderzoeksopzet (type(r) onderzoek, onderzoek benadering, data bronnen, dataverzamelingsmethoden, meetinstrumenten en analyse) ☒ Bevat een onderbouwing van de onderzoeksopzet door verwijzingen naar relevante bronnen ☒ Bevat een verantwoording van de kwaliteit van het onderzoek: validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid	
5	De aanpak ☒ Bevat een [gedetailleerde] planning voor het gehele onderzoek ☒ Bevat beschrijving van randvoorwaarden voor het project	

Een nieuw perspectief (NP)

Met de opdracht recht te blijven doen aan beide standpunten, van het paar en de arts, kwam in dit geval de oplossing door naar de gebruikelijke procedure van de arts te vragen. Ook na instemming van de vrouw zelf, werd zij door de arts alleen naar een onderzoekskamer meegenomen, onder meer voor bloeddrukmeting. En daar lag de oplossing. Eenmaal alleen met de vrouw, kon de arts haar naar haar instemming met de ingreep vragen. En hiermee is recht gedaan aan beide standpunten.

Met dit nieuwe perspectief (NP) wordt ook de koppeling mogelijk vóór cultuurrelativisme en tegelijkertijd tégen het wegcijferen van de eigen cultuur en normen. Een onmogelijkheid in de visie uitgedragen door Bolkestein.

Definitie NP

Een nieuw perspectief (NP) brengt een afwijkend handelen van het gebruikelijke met zich mee om recht te doen aan diversiteit en daarmee aan verschillen die soms diametraal tegenover elkaar staan en daardoor onoverbrugbaar lijken. Cultuurrelativisme en behoud van de eigen normen worden hierdoor mogelijk.